

ЧАВДАР БОНЕВ

ПРАСЛАВЯНСКИТЕ
ПЛЕМЕНА
ЧАСТ IV (Л-Я)

СОФИЯ – 2010

ИНСТИТУТ ПО БАЛКАНИСТИКА
ПРИ БЪЛГАРСКАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

Чавдар Бонев
ПРАСЛАВЯНСКИТЕ ПЛЕМЕНА
Част IV (Л-Я)

Звезди
София • 2010

CHAVDAR BONEV

**THE PROTO-SLAVIC
TRIBES**

Part Four (Л–Я)

Sofia • 2010

ЧАВДАР БОНЕВ

**ПРАСЛАВЯНСКИТЕ
ПЛЕМЕНА**

Част IV (Л-Я)

София • 2010

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

ПРЕДИСЛОВИЕ.....	7
1. ЛЯХИ	9
2-1. МАЛ (<i>стбълг. молз 'бряг'</i>)	17
2-2. СМОЛЯНИ.....	22
2-3. АМАЛИ, БАЛТИ (<i>готски</i>).....	24
3. МАМИ, ТРИМАМИ, МОМЧАНИ	29
4-1. МАРКИ	31
4-2. МАРКОМАНИ	35
5. МАСКИ, МОСКВИЧИ – допълнение към част III	37
6. ТУНИ (ТИНИ), БИТУНИ (ВИТИНИ), МЕДОВИТУНИ (МЕДОВИТИНИ), МАРИАНДУНИ (МАРИАНДИНИ), ТУНАТИ, ДУНАКС.....	37
7. МЕЛДИ, СМЕЛДИНГИ.....	45
8. МУГИЛОНИ, МАГУЛА.....	50
9. НОВЕ, НОВАКИ, НОВАЧАНИ	56
10. ОБУЛИ, ОБЛУЧИ – допълнение към част III.....	66
11. ПАНТА (ПУТНА), ПОНТЕСЕРИ, ПУТЕНИ	67
12. ПРАГА (ПРАХА), ПРАЖАНИ	74
13. ПРУТ, ПИРИ, ПИРЕНИ	78
14. РАМИ, РОМАНИ.....	91
15-1. САРАБИ, СЪРБИ, СОРБИ	94
15-2. КАРАБАТИ, ХЪРВАТИ.....	106
16-1. СЕРЕТ, СЕРИ, СЕРЯНИ.....	125
16-2. СИРИОПЕОНИ, СИРИ.....	133
17. СИНТИ, КОСИНТИ (КСАНТИ), АПСИНТИ	136
18. СМИЛИ	142
19. СТОЛИ, ТРИСТОЛИ.....	143
20. СТРУМА (СТРИМОН), СТРИМОНИИ, СТРИМОНЦИ.....	145

21.	СУЧАВА, СУКИ, СУЧАНИ.....	147
22.	ТИМАКУС (ТИМОК), ТИМАКИ, ТИМОЧАНИ.....	150
23.	ТИСМАНИ	155
24.	УЗДИКИ.....	157
25.	ЧЕСИ (ЧАСИ).....	159

Приложение:

ДУНАВСКАТА ПРАРОДИНА В ИСТОРИЧЕСКАТА ПАМЕТ НА СЛАВЯНСКИТЕ НАРОДИ.....	167
THE PROTO-SLAVIC TRIBES. PART FOUR (L-YA). (Résumé)	173
ЛИТЕРАТУРА.....	174
ПОКАЗАЛЕЦ НА ЕТНОНИМИТЕ.....	181
ПОКАЗАЛЕЦ НА ГЕОГРАФСКИТЕ ИМЕНА	186
ПОКАЗАЛЕЦ НА ЛИЧНИТЕ ИМЕНА	200

ПРЕДИСЛОВИЕ

Настоящата четвърта част от изследването *Праславянските племена* съдържа статии за праславянски племена, влизащи в дела Л–Я по азбучен ред. Тук са намерили място и статии, представящи отново племена, за които в част III вече бяха публикувани кратки текстове с основните тези.

Сред представените тук племена има и такива, за чието съществуване липсват преки свидетелства в античните и средновековните източници. Аргументите за обособяване на тези племенни структури почиват върху комплексен доказателствен материал. Отделни параграфи са посветени на реки в праславянските земи (Прут, Серет) и свързаните с тях племенни образувания.

За ЧЕХИ, СЪРБИ и ХЪРВАТИ е показано, че корените на тези славянски народности се намират в Дакия, където са се формирали племена, носители на тези етноними. Параграфите съдържат допълнителен материал, потвърждаващ приемствеността по отношение на структурата на племенните, речните и селищните имена при траки (праславяни) и славяни. Изведени са праславянски корени, т.е. тракийски думи, продължили съществуването си в славянските езици.

Текста на книгата подготви за печат Светлана Тодорова. Длъжен съм да назова и хората, оказали ми приятелска подкрепа и съдействие: Валя Бонева, Ирина и Димитър Димитрови, Евелина Келбечева, Емилия Петкова.

1. ЛЯХИ

През средновековието поляците са били известни сред част от съседите си с друго народно название – ЛЯХИ (ЛЕХИ). В старата полска книжнина като прародина на ЛЯХИТЕ са сочени балканските земи. Ранните полски хроники са черпили тези сведения от т.нар. *Лехитска хроника*, която не е запазена и чието съставяне се отнася към XI в. Според записаното предание ЛЕХИТЕ (ЛЕХИТИ) първоначално са обитавали земите около Лихнида (дн. Охридско езеро). ЛЕХИТЕ, наричани още ЛЕХИТИ и ЛИХНИТИ, са отъждествени с обитавалото този регион племе линкести [Nied. Sl. st., III, 215; **Первольф, И.** Славянская, II, 135–139]. Самият Л. Нидерле оценява тези представи като остарели и отхвърлени. Днес поляците се чувстват като наследници на началната славянска земя. Те са автохтонният народ, средище и ядро на славянството [пак там].

ПОЛОНИТЕ (ПОЛЯНИ) обединили под властта си другите племена от групата на полските славяни и наложили името си на формиращата се етническа общност. Както посочих по-горе, за поляците съществува и друг етноним, използван предимно от източните им съседи, както и от повечето славянски народи – ЛЯХИ (ЛЕХИ). Той се споменава в известния текст от *Повесть временных лет* за славянската прародина и последвалото разселение: „Волхомъ бо нашедшем на Словене на Дунайския и седшемъ в них и насилящем имъ. Словени же они пришедше седоша на Висле и прозвашася Ляхове, а от техъ Ляховъ прозвашася Поляне. Ляхове друзии Лутичи, ини Мазовшане, ини Поморяне“ [ПВЛ, I, 11]. Същият летопис определя източнославянските племена вятичи и радимичи,

водени от братята Вятко и Радим, като изселници от земите на ЛЯХИТЕ [пак там, 4; вж. Част I, 160–162].

Византийският историк Кинам споменава две княжества, на чехи и лехи (Λέχοι), като е нарекъл последните скитски народ. Това е сторено при описанието на събития от кръстоносния поход през 1147 г. [Cinam., II, 18].

В първите полски хроники това название за поляците не се среща. То се появява у Кадлубек – Lechitae. Съществува и легенда за общия произход на славянските народи, водени от техните епоними. В един от вариантите това са братята Чех и Лех, а в друг – братята Чех, Лех и Рус. В тюркските и иранските езици названието за Полша е Lechistan. У русите названието за поляк – ЛЯХ (ляхъ), по-късно добива обиден оттенък във връзка с противопоставянето между православие и католицизъм. Българите също са наричали поляците ЛЯХИ [БЕР, III, 592]. Това название е било известно и сред сърбите (лех, лешки) и зехите (lech). Същото значение е имал етнонимът и в румънския (leh) и албанския език (lahi). Немските извори не познават това наименование [вж. Nied. Sl. st., 227–228].

Накратко представените данни съставят основата на т.нар. ляхски (ляшки) проблем в средите на изследователите на етногенезиса на полския народ. Спори се по няколко въпроса: Дали ляхите са били отделно племе, къде е живяло то и каква е била неговата съдба? Какъв е произходът на името? Как може да се обясни разпространението на етнонима в определени ареали? [пак там].

Тезата за балкански произход на ляхите (Кадлубек и други полски хронисти) е определена като измислена през XI–XII в. (мнение на т.нар. автохтонисти). Последните отстояват схващането, че славяните произхождат от днешните полски земи. Като цяло това виждане доминира напълно и до ден днешен.

Някои изследователи (Е. Бернекер, А. Соболевски, В. Ягич и др.) извеждат етимологично названието Lach, Lech от предполагаема славянска дума *лѣдъ, *lęd ‘необработено поле, целина’ [вж. обзор у **К. Багр.** Об упр., 316–317]. С тази дума те свързват нерегистрирано споменаване на поляците – *lędjane [SSS, III-1, 12].

Други изследователи (А. Шахматов) отстояват виждането за келтски произход на етнонима ЛЯХИ. Прави се и сравнение с литовската дума lendū. Някои учени тълкуват Lechy, Lechice като названия, имащи значение ‘княжески род с дружината’, т.е. като колективен, социален термин, а не като етноним. В тази посока се предлага и друго обяснение, според което названието ЛЯХИ отразява техните основни занимания в източните полски земи – лов и скотовъдство. Така източните съседи на ЛЯХИТЕ – руси, литовци и украинци, са възприели това название, докато на Запад то е останало неизвестно.

Според друга теория, ЛЯХИТЕ са били отделно племе, което по-късно се сляло с поляните (поляци). Едно от направленията в изследванията застъпва виждането, че става дума за название на социална прослойка, от която са се формирали рицарството и шляхтата. Специално отбелязвам мнението на Й. Лелевел, че ЛЯХИТЕ са били привилегирована прослойка в обществото, произхождаща от Балканите – от дако-готите (т.нар. миграционистко направление) [вж. обзор у **К. Багр.** Об управлении, 316–317].

В отделна група стоят учените, според които ЛЯХИТЕ са били германска дружина (сакска, норманска), дошла в полските земи откъм Северна Германия (А. Биеловски, К. Шайнах, Е. Куник) [пак там].

Съществуват и версии, че ЛЯХИТЕ произлизат от славяните полабяни или ободрити.

Направеният кратък преглед на разнопосочните мнения свидетелства за неяснотата около произхода и същността на единия от двата основни етнонима за поляците.

Данните, предоставени преди историографския преглед, ми дават основания за следните заключения:

1. Названието ЛЯХИ е било познато в източните полски региони.
2. Липсват сведения да е съществувала едноименна племенна структура през IX–X в.
3. Досега не е предложено убедително обяснение за етимологията на названието ЛЯХИ.
4. Названието се е разпространило като етноним за поляците у източните и южните славяни.
5. Най-старите полски хроники съдържат сведения за балкански произход на ЛЯХИТЕ.
6. Според най-стария руски летопис ЛЯХИТЕ са били началните жители в полските земи. Те се появили там, след като напуснали началните си земи край Дунав.

С оглед на тези обстоятелства и в съгласие с изследователската задача на настоящата работа аз се насочих към събиране на данни за първоначална племенна територия на ЛЯХИТЕ в праславянските (тракийски) земи. Не попаднах на античен топонимичен материал, който би позволил да се очертае такава територия, но вниманието ми бе привлечено от едно групиране на местни названия от покъсно време, запазени и до днес. Става дума за дн. Мунтения, т.е. за земи на гетите.

1. Планински хребет ЛЯОТУ (Leaotu) в Южните Карпати при изворите на реките Дъмбовица и Яломица.

2. Река ЛЯОТА, приток на р. Теляжен в района на Плоещ, на югоизток от планината ЛЯОТУ. Теляжен е ляв приток на Прахова, която от своя страна се влива в Яломица.

3. Село ЛИХЪЧЕН (Lihăceni), дн. Liiceni, окр. Олт, ист. Лихъчани [DRH, B, VII, 68, 149 – 1571 г.].

4. Село ЛЕШИИ, Лъшии [DRH, B, XI, 418 – 1600 г.].

5. Село Леханча.

6. Окръг Илфов (Ilfov) в долното течение на Дъмбовица. Начална форма на името е ЕЛХОВ, „судство Елхов“ [DRH, B, XI, 25 – 1536 г.]. Последвала промяна ELHOV > ILHOV > ILFOV, след E > I (срв. Elhovița, дн. Povița, окр. Мехединц). Името се извежда от *бълг.* елха [Jordan. Toponimia, 50]. Смятам, че в тази зона става дума за широколистното крайречно дърво елха (*Alnus glutinosa*), а не за иглолистния вид (на *рум.* ariniș). Коренът ELH може да има развитие ELH > LEH.

Речното и планинско име LJAOTA (*рум.* Leaota, Leaotu) е получено след изпадането на H (срв. по-горе Lihăceni-Liiceni). Името се състои от основа LJAH и наставка -OTA. Подобни селищни имена в Словакия: Slana Lehota (*унг.* Sos-Lehota), Dolna Lehota (*унг.* Alsolehota), Lehota. Явно при корена LJAH-LEH съществува колебание A-E, идващо може би от праславянски корен ÄLH > LÄH.

Оценявам тези топоними и най-вече планинското и речното название в горните течения на Дъмбовица и Яломица като белези за очертаване на племенна територия на гетско племе с название LANI (LENI) – от корена ÄLH > LÄH. Племенната територия на ЛЕХИТЕ е граничела със земите на други гетски племена: от изток ЧАСИ (ЧЕСИ, ЧИСИ); от запад КОТИ (КОТМАНИ); от юг АРДИ.

Такова местонахождение на началните земи на ЛЕХИТЕ намира потвърждение в сведения на полския хронист Викентий Кадлубек (началото на XIII в.), според които ЛЯХИТЕ (т.е. поляците) някога са воювали с Александър Македонски [вж. **Первольф, И.** Славянская, II, 104]. Каква е историческата реалност? При похода срещу трибалите през 335 г. пр. Хр. Александър Македонски навлязъл в гетските земи отвъд Дунав [Arr., I, 3–4; ИТМ, 302–303].

Македонската войска използвала за преминаването на Истър и еднодръвки, събрани от местното население. Отрядите на македонския цар завзели един укрепен град, отстоящ на 6 км от реката. Гетите напуснали града и се оттеглили във вътрешността на страната. Както и да бъдат локализирани тези събития в отвъддунавските гетски земи, те са се развили в близост до племенното землище на ЛЕХИТЕ. То обхващало земи по горните течения на Яломица и Дъмбовица. Тази територия съвпада приблизително с очертанията на днешния румънски окръг Дъмбовица.

Напълно логично е да се приеме, че в сборната гетска войска, противопоставила се на отрядите, водени от Александър Велики, е имало и ЛЕХИ. В този контекст оценката за целия пласт от подобни сведения в полските хроники следва да се преразгледа. В историографията тези сведения се приемат като плод на съчинителство. Настоящият анализ показва, че всъщност става дума за отзвук от реални събития.

След войните на император Траян в Дакия (102–106 г.) земите на ЛЕХИТЕ не влезли в границите на провинция Дакия, но цялата територия източно от Олт, т.е. дн. Мунтения, била контролирана от римляните. За тази цел те построили в полите на Южните Карпати верига от военни лагери, която минавала и през територията на ЛЕХИТЕ. Логично е да се приеме, че тези обстоятелства са предизвикали изселване на значителна част от ЛЕХИТЕ. Последните се включили в общия изселнически поток на североизток към поречията на Серет, Прут и Днестър. Смятам, че ЛЕХИТЕ изселници, следвайки теченията на тези реки в северна посока, са стигнали до днешните югоизточни полски земи.

Именно там, в Повислието, Мазовия и Малка Полша, по-късно се появило названието ЛЯХИ. В границите на тази зона (поречието на Сан, вливащ се във Висла) се намира гр. ЛЯШКИ.

Според моята хипотеза ЛЕХИТЕ са напуснали земите си в дн. Мунтения и се заселили в тези източни дялове на дн. Полша. Тяхно средище ще да е бил град ЛЯШКИ. ЛЯХИТЕ се намирали в съседство с групата на източнославянските племена. Така може да се обясни обстоятелството, че в Киевска Русия възприели етнонима ЛЯХИ като общ за поляците. Той бил разпространен в дн. Словакия и сред южните славяни.

Смятам, че названието Leikas у литовците и lengyel у унгарците (маджарите) произлиза не от етнонима ЛЕНІ, а от друго племенно название – LENGI, идващо от корена LENG (срв. лэнзанини у К. Багренородни и слензяни). Що се отнася до възможността за произход на етнонима LJANI (ЛЕНІ) от корена LENG, то би следвало, при запазване на носовката в полския език, да очакваме формата LENNI, ако има преход G > H. При това в близост до р. Ленг се намира град ЛЯШКИ.

Изложеното дотук ми позволява да обобщя предложената възстановка по следния начин: Гетското племе ЛЕХИ (ЛЯХИ) обитавало дн. Западна Мунтения. След събитията от 102–106 г. част от племето се изселило и се установило в дн. Източна Полша. Там ЛЕХИТЕ станали част от формиралата се праславянска племенна групировка на ВАНТИТЕ (ВЕНЕДИ).

Изглежда, в източнополските земи ЛЯХИТЕ не са формирали силна племенна структура, защото липсват сведения за такова полско племе през VIII–X в. Земите, обитавани от ЛЯХИ, били включени през X в. в държавната общност на полските славяни, в която водеща роля са имали ПОЛОНИТЕ (ПОЛЯНИ). Впрочем ПОЛОНИТЕ също произхождат от Мунтения, където се формирали като гетско племе.

Други данни говорят, че при разселванията през VI–VIII в. от венецките земи в тези движения са били увлечени и ЛЯХИ. Като следи от такива преселвания на ЛЯХИ в западна посока бих

посочил етнографската група ЛЯХИ (ЛАШИ) в Чехия [Nied. Sl. st., III, 204]. Съществуват сведения за малко племе ЛЕШИЧИ обитаващо земи между Лаба (Елба) и Плона в територията на лютичите. Изглежда, е имало разселване на ЛЯХИ и сред българските славяни. За такова движение свидетелстват редица селищни имена в българските земи:

I. Около Охридското езеро

1. Лешани, Охридско
2. Лешница, Кичевско
3. Лешница, Охридско
4. Лахци, Преспанско

II. По Средна Струма

1. Лахана, Сярско
2. Ляшница, Петричко
3. Лехово, Валовишко
4. Лехово, Кочанско
5. Лешко, Горноджумайско (Благоевградско)
6. Лешница, Мелнишко
7. Лешница, Пиянечко
8. Лехово, Сандански

III. Горнотракийска низина

1. Ляхово, Пазарджишко
2. Ляхово, Пловдивско

IV. Софийско и Монтанско

1. Лехово, Софийско
2. Лехчево, Монтанско
3. Лешко, Софийско.

Всички тези селищни имена съдържат корена на етнонима ЛЯХИ в три варианта: 1. ЛАН; 2. ЛЈАН; 3. ЛЕН; след преход Н > Š: 1. ЛЈАŠ; 2. ЛЕŠ. Вариантите на етнонима ЛЯХИ, които възстановявам от изброените селищни имена, са следните: 1. ЛЈАНИ; 2. ЛЕНИ; 3. ЛЕŠИ; 4. ЛАНЦИ; 5. ЛЕНЦИ; 6. ЛЕŠАНИ. Тези варианти представят обичайните три типа на праславянската и раннославянска етнонимия: 1) без наставка; 2) с наставка -АНИ; 3) с наставка -ЦИ (-ŠИ).

Въз основа на представените селищни имена и направения им структурен анализ ще си позволя да предложа следната общоисторическа трактовка:

През VII в., по време на славянското заселване на Балканиите откъм венедските области на юг се насочили ЛЯХИ. Те се установили на територията на т.нар. български славяни. Тези ЛЯХИ се заселили по-компактно в два района – около Охридското езеро и по Средна Струма. Другите групи от ЛЯХИ били по-малобройни.

Тук веднага трябва да отбележа едно интересно съвпадение. Според споменатите сведения от ранни полски хроники ЛЕХИТЕ (ЛЕХИТИ, ЛИХНИТИ) произхождат от околностите на езерото Лихнида (дн. Охридско езеро). Точно по тези места намираме групата от селища на ЛЕХИ, които са се заселили по тези места най-вероятно през VII в. Дали това е случайно съвпадение, или става дума за съзнателно насочване на тези ЛЕХИ към земи, за които те са знаели по предание, че са тяхна прародина?

2-1. МАЛ (стбълг. молъ ‘бряг’)

Тук представям събраните от мен данни за праславянската дума МАЛ, която по смисъла си следва да се причисли към природно-географските термини. Както е обичайно за методиката на настоящото изследване, основна задача и в този случай е да се

проследи съдбата на тази дума в славянските езици. Започвам с названия от античността, които според мен съдържат праславянския корен MAL:

1. МАЛИАНДА (Malianda) – друго наименование на областта Витиния в Северозападна Мала Азия [Plin. N. h., IV, 143]. Смятам, че това название е тракийско (праславянско). То съдържа два корена: MAL(I) ‘бряг’ и ANDA (< ANTA) ‘край, граничност, отдалеченост’. При такъв прочит значението на названието е ‘краен, граничен бряг; крайно побережие’. Действително Витиния е крайбрежна област, разположена по югоизточния бряг на Пропонтида.

2. МАЛЕНЕ (Μαληνη) – град в Мизия, съседна на Витиния област.

3. МАЛИЯ (Μαλία) – град в Кария, област в Западна Мала Азия.

4. МАЛАТА – кастел на дунавския бряг в Долна Панония при дн. гр. Баношор в района на Нови Сад.

Името ѝ се среща в следните източници:

1. Malata [It. ant., 242]
2. Malata [CIL, III, 3700–3703]
3. Malatis [Geogr. Rav., IV, 20]
4. Milatis [Tab. Peut., V, 3].

Бреговете на Дунав край укреплението са стръмни, отвесни. Важно пристанище [TIR, L-34, 76]. Недалеч се намира дн. с. МОЛОВИН.

Названието на селището и на построения до него римски лагер – МАЛАТА – се състои от корена MAL ‘бряг’ и наставката -AT. Същият корен MAL при промяна A > O е запазен в названието на селището MOLOVIN с наставка -OVIN, състояща се от формантата -OVA и наставката -IN.

5. АД МАЛУМ – пътна станция в района на Венеция и Истрия (до дн. гр. Материя) на пътя Аквилея-Тарзатика: Ad Malum [It. Ant., 273, 3; TIR, L-33, 19]. Значение на името: ‘до брега’.

6. АД МАЛУМ – селище, отъждествено с Бонония (Видин): Ad Malum [Tab. Peut., VI, 4; Geogr. Rav., IV, 7; TIR, K-34, 28].

7. ДИМАЛУМ (Dimallum), МАЛОНТИНА (Malontina) – селищни названия в Истрия.

8. АМЛАИДИНА – селище в Малка Скития, до Черноморското крайбрежие и езерото Текиргьол – известно по надпис [CIL, III, 13743]. Селищното име съдържа два корена: 1. АМЛАИ; 2. ДИНА ‘крепост’ – съставка, характерна за названията в Малка Скития. Относно формата АМЛАИ бих предложил корекция: АМАЛИ. В такъв случай коригираната форма според мен съдържа праславянския предлог А (срв. рус. о, об при $\check{A} > O$) и корена МАЛ ‘бряг’. Така цялото название придобива значение ‘крепост до брега’. Този смисъл на името напълно съответства на местоположението на укрепеното селище.

9. КАПО МАЛВА – кастел в Дардания: Καπόμαλβα [Proc. De aed., IV, 4, 1–3]. Названието е съставено от две части: 1. КАРО; 2. MALVA. Първата част на името КАРО се състои от представка-предлог К (срв. рус. к, ко) и корен АРА ‘вода, река’. Значение: ‘до вода (река)’. Смятам, че MALVA е речно название и трябва да се съотнесе към името на дн. р. МЛАВА, десен приток на Дунав в дн. Североизточна Сърбия. Съгласно тази възстановка античното название на МЛАВА би трябвало да е MALVA. Днешната форма е получена след обичайната метатеза $AL > ALA > LA$. Допълнителни доводи за такава реконструкция на античното название намирам в наличието на два топонима от поречието на Млава – Хомолска планина, рид край десния бряг на реката, и с. Смолинац. Двете названия съдържат корена МАЛ след промяна $\check{A} > O$; $MAL > MOL$. Планинското име съдържа представка-предлог (КО >

ГО > НО, срв. рус. к, ко ‘до, при’). Значение: ‘планина до брега’. При селищното име представката-предлог е S(A) (срв. рус. с, со ‘при’), а наставката е -INAC. Значение: ‘село (жители) до брега’. Следователно трите днешни названия – MLAVA (MALVA), НОМОЛ и SMOL, водят към общ корен MAL (> MOL) ‘бряг’. Вероятно основателите на кастела КАПО МАЛВА в Дардания са били изселници от поречието на дн. р. МЛАВА (античната MALVA). В Полша съществува гр. МЛАВА, разположен до р. МЛАВКА (следа от преселение от Подунавие?).

10. МАЛВЕНСКА Дакия (Dacia Malvensis). Название на създадената през 168 г. провинция Долна Дакия с център Romula [TIR, L-35, 37].

1. „curatori Romuliensium Mal(vensium)“ [CIL, II, 1180].

2. „colonia Maluese ex Dacia“ [CIL, XVI, 144]. Malvensis [TIR, L-35, 49].

Допуска се, че името МАЛВЕНСКА (Malvensis) е получено от предполагаемо второ название на центъра РОМУЛА – МАЛВА [TIR, L-35, 49].

Според мен разрешението на тази загадка е дадено много отдавна от Н. Йокл и Г. Кречмер. Те приемат, че названието на новата южнодунавска провинция Dacia Ripensis (Крайбрежна Дакия) е превод на названието на отсрещната изоставена от римляните провинция Dacia Malvensis. За това значение на MALVENSIS според тях говори топонимичен материал от тракийските земи, както и запазеният корен MAL в албанския, румънския и литовския език и славянската дума моль.

Относно запазването на праславянския корен MAL (след фонетична промяна MAL > MOL) в славянските езици бих привел следния лексикален материал:

1. НАМОЛ – *бълг.* кал, тиня от затлачване [БЕР, IV, 486]. Смятам, че тази дума съчетава корена МОЛ с представка-предлог НА и че е близка по смисъл до думата нанос (речен).

2. ПОДМОЛ – *бълг.* вдлъбнатина под бряг, подкоп в бряг на река; *словен.* podmol', ж.р. podmol'a – подровено от вода място; *праслав.* *радъmalъ, *radmaljъ – отглаголно от *радъmelti; *рум.* podmol, potmol – висок, стръмен бряг, подмол, ниша [БЕР, V, 458]. Село Подмоле, Охридско.

Смятам предложената етимология в БЕР (реконструираниите праславянски думи) за неубедителна. Според мен думата ПОДМОЛ се състои от корен МОЛ 'бряг' и представка-предлог ПОД. Значение: 'изровено място от водата под брега'.

3. ВИМОЛ – *чеш.* vùmol – подмол, *словаш.* vumol', vumol'a – дупка, изровена от порой, подмол [пак там]. Представка-предлог VI.

4. ДОМОЛ – *рум.* domol, domoală – тиха вода. Към корена МОЛ е добавена представка-предлог ДО. Значение: 'до брега'. Водата в речното течение е по-спокойна и тиха до брега и по-бърза в средата на реката.

Праславянската дума МАЛ е запазена без фонетична и смислова промяна в румънския език: mal 'бряг'. Някои румънски изследователи я приемат за дако-мизийско наследство.

Думата МАЛ е съхранена в албанския език. Там тя е добила значение 'височина, планина', вероятно от смисъла 'висок бряг' на праславянския корен МАЛ. Подобно развитие е получил синонимният корен BERG – в славянските езици 'бряг', в германските (Berg) 'планина'.

Запазването в „замръзнал“ вид на праславянската дума МАЛ в румънски и албански език според мен е част от едно по-общо явление, характерно за формирането на двата езика. То ще стане разбираемо при нов подход към възстановяването на праславянската лексика – въз основа на тракийските езикови остатъци. Точно

този „замръзнал“ праславянски (тракийски) пласт в румънските (влашки) и албанските диалекти е особено важно доказателство за етногенезиса на двата балкански етноса и същевременно е ценно градиво за възстановяването на праславянския език.

Относно времето на прехода MAL > MOL тук ще приведа един текст от съчинението на Прокопий Кесарийски *За строежите*. За провлака на Тракийския Херсонес: „А от двете страни на провлака, откъм морето, построили къси и незначителни вълноломи, които обикновено наричат молове (μῶλοι)“ [Proc. De aed., IV, 10; ИТМ, 444].

Ако сравним термина MOL в гръцкия текст от средата на VI в. и старославянската дума MOL (молъ), ще забележим съвпадение по отношение както на фонетиката, така и на значението – ‘вълнолом, укрепен бряг’ и ‘бряг’.

2-2. СМОЛЯНИ

Направеният в предишния параграф анализ на групата топоними в поречието на р. МЛАВА показва, че селищното име СМОЛИ-НАЦ се състои от корен MAL ‘бряг’ и представка-предлог S (срв. рус. с, со). Значение: ‘село (жители) до брега’. Това ми дава основание да приема същата етимология за част от групата славянски названия, съдържащи като основа съчетанието SMOL. В досегашните изследвания се приема, че произходът на тези названия е свързан с думата смола ‘лепкав дървесен сок от иглолистни видове’ и съответно с добиването на смола. Според друго обяснение тези имена може да произхождат от нарицателното име смол, смолица ‘глинеста лепкава почва’. Моето виждане е, че в случая става дума за еднозвучие.

В границите на територията, обитавана от българските славяни, е известно племето СМОЛЯНИ (смолени, смольне, Σμολεανοί). Приема се, че СМОЛЯНИТЕ са обитавали земи по Горна Арда в

Родопите и поречието на Места до днешните градове Гоце Делчев (Неврокоп) и Драма [Злат. Ист., III, 132, 140; Дечев, Д. Смолените, 45–52].

Според текста на надпис, открит при Филипи, войници на хан Пресиян при поход през 837 г. стигнали до земята на СМОЛЯНИТЕ [Беш. Първобългарски, № 14]. Съществувала е тема на СМОЛЯНИТЕ, спомената през 1079 г. и в типика на Бачковския манастир [Гагова, К. Тракия, 241–242]. Била е създадена и епископия на СМОЛЯНИТЕ, съществувала през X–XII в. Първоначално тя е била подчинена на митрополита на Филипи [Asdracha, C. Rhodopes, 68], а по-късно на Пловдивската митрополия. През 1198 г. Иванко завзел Смолянската тема [Злат. Ист., III, 132]. Известно е личното име Σρόλεον (парик на манастира Зограф).

Представените накратко данни за племето СМОЛЯНИ свидетелстват, че неговите земи са обхващали средното течение на р. Места, Западните Родопи и полето около гр. Драма. Вероятно племенната структура на СМОЛЯНИТЕ е възникнала през VII в. при славянското заселване. СМОЛЯНИТЕ не са сред славянските племена, взели участие в обсадите на Солун през VII в. Името на племето СМОЛЯНИ ‘жители от (до) брега’ показва, че началното племенно ядро се е формирало в крайбрежна област – до МОЛ (МАЛ) ‘бряг’.

Основата SMOL се среща в редица селищни имена на територията на българските славяни:

1. Смоляновци, Монтанско
2. Смолско, Софийско (Пирдопско)
3. Смолча, Софийско (Годечко)
4. Смолчино/Смоличано, Кюстендилско
5. Смолево, Битолско
6. Смолско, Битолско
7. Смолени, Охридско

8. Смолани, Прилепско
9. Смолана (Σμόλανα), Етолия, Гърция
10. Смоли (Σμόλη), река, Гевгелийско
11. Смоли, село, Кукушко
12. Смолица, река, Севлиевско
13. Смолика, най-високият връх в планината Пинд (Епир)

[**Заим.** Заселване, 170].

Някои от тези селищни названия са образувани с наставки, характерни за племенно име, съдържащо основата SMOL: Смоличино (-IČI), Смолени (-ENI), Смолани (-ANI).

Подобни названия се срещат и в Южна Словакия, чиято територия до XIII в. в етнокултурно отношение е била близка до старобългарската общност: Смолянка (Смолинске), Смоляни, Смоленице, Смолник, Смоля.

Руският град Смоленск (Смольнъскъ), племенен център на кривичите, е разположен до р. Смольня [ПВЛ, I, 13]. Селищното име Смоляни се среща в Полша и Украйна.

2-3. АМАЛИ, БАЛТИ (готски)

В този параграф ще изложа накратко вижданията си за произхода на имената на управляващите родове в двата клона на готите – АМАЛИ (остготи) и БАЛТИ (вестготи). Този въпрос е част от общата проблематика за отношенията праславяни – германи и по-конкретно за праславянско-готското съжителство. В структурния план на настоящото изследване такъв дял е предвиден за последната обобщителна част.

Основен писмен източник, съдържащ данни за ранната история на готите, е съчинението на Йордан *Гетика*. Характерна особеност за това съчинение е съчетаването на две сюжетни линии за съдбата на готите. От една страна, Йордан описва преселение на

готи от северната земя Скандза към Балтийското побережие в дн. Полша (отнасяно към края на I в. сл. Хр.). По-късно това движение на готите продължило на юг към Северното Черноморие, където е засвидетелствано тяхно присъствие през втората четвърт на III в. От друга страна, Йордан отъждествява готите с гетите и приписва историята на последните на готите.

На пръв поглед двете линии на повествованието са несъвместими, но във всеки случай подходът на готския историк се нуждае от по-дълбок анализ и аргументирано обяснение. По отношение на първата сюжетна линия от разказа на Йордан – движението на готи от земята Скандза до Северното Черноморие, ще отбележа най-същественото обстоятелство в контекста на настоящото изследване – допира между готи и праславяни. Първият контакт явно се е осъществил още при слизането на готите на Южното Балтийско крайбрежие в края на I в. Там те заварили праславяни от преселническата групировката на ВАНТИТЕ (ВЕНЕДИ). Както беше показано в настоящото изследване (вж. част I), тази групировка се е оформила като следствие на две преселнически вълни. Първата вълна включвала изселници от южнодунавските земи (началото на I в.), а втората – бежанци от дако-гетските земи (след 106 г.). Следователно през II в. готите са живеели в съседство с ВАНТИ – смес от южнодунавски траки и дако-гети.

Последвалото придвижване на готите на юг към Северното Черноморие се извършвало през земи, заети от праславяни – в началото ВАНТИ, а след това АНТИ. Антската групировка от праславяни изселници се била формирала през I – началото на II в. в междуречието Днестър-Днепър.

Всъщност в Северното Черноморие готите се настанили в по-стари гетски земи (на запад от Днестър) и в по-нови земи – на изселниците траки (на изток от Днестър – антски поселища). В южната степна зона станували сармати и алани. Смесването на

готи, траки (праславяни) и сармато-алани в Северното Черноморие през III–IV в. е засвидетелствано с археологическите паметници на т.нар. Черняховска култура. Основен проблем пред изследователите на тази култура си остава разграничаването на етническите компоненти.

При заселването си в Северното Черноморие готите се разделили на два клона: остготи – в земите на изток от Днестър, и вестготи – на запад от Днестър. Както разказва Йордан, начело на двата клона застанали два владетелски рода: у остготите – АМАЛИ; у вестготите – БАЛТИ.

„Така от техните герои, както те самите разказват в своите предания, първи бил Гапт, който родил Хулмул. Хулмул родил Авгис. А Авгис родил този, който бил наречен Амал (Amal), от когото идва началото на Амалите. Този Амал родил Хисарнис. Хисарнис пък родил Острогота“ [Iord. Get., 79].

„Тяхното първо местопребиваване, прочетохме, било в страната Скития, около блатата на Меотида, второто – в Мизия, Тракия и Дакия, третото – на Понтийското море – отново Скития“ [пак там, 38].

„... везеготите служели на рода на Балтите, а остроготите на преславните Амали“ [пак там, 38].

Тук преминавам към лингвистичния анализ на двете родови имена, за да аргументирам моята теза за техния произход и значение. Смятам, че названието АМАЛ е праславянско и се състои от корена МАЛ ‘бряг’ (вж. първия параграф на това гнездо) и представка-предлог А ‘до, при’, срв. рус. о, об, обо, при развитие А > Ё > О. Следователно значението на името АМАЛИ е ‘жители до (при) брега, побрежани’.

Предложеното обяснение на родовото име АМАЛИ позволява следните тълкувания:

1. АМАЛИТЕ са били род от праславянски (тракийски, гетски) произход, който по-късно се е германизирал. Името на АМАЛИТЕ показва, че те са се формирали като род (малко племе) в някаква крайбрежна област. Такова обяснение за произхода на АМАЛИТЕ е в съзвучие с очертаните по-горе условия на съжителство между готи и праславяни през II–IV в.

2. АМАЛИТЕ са били германски род, а името им е било дадено от праславяни, живеещи редом с готите-германи. Според мен това обяснение е по-малко убедително от първото.

Както стана дума, западният клон на готите (вестготите) е бил подчинен на рода на БАЛТИТЕ. Това родово название напълно съответства на праславянския природно-географски термин ВАЛТА ‘балта, блато’. Следователно при такова етимологично обяснение родовото име ВАЛТИ означава ‘жители край блатото (блатата), блатяни-балтени’. Очевидно БАЛТИТЕ са били род, малко племе, което е живеело край блата. По отношение на етническата принадлежност на БАЛТИТЕ тук би следвало да повторя двата възможни варианта на тълкуване, изложени по-горе за АМАЛИТЕ. Струва ми се, че както при АМАЛИТЕ, така и при БАЛТИТЕ по-вероятно е да става дума за праславянски (тракийски, гетски) род или малко племе, което се е германизирано.

Смятам, че в контекста на цялостната проблематика за съжителството между готи и праславяни предложените от мен обяснения за племената АМАЛИ и БАЛТИ не звучат изненадващо. Подобно съчетание – праславянска етимология на името на племе от германската общност, беше изявено многократно. Става дума за САКСИ, АЛАМАНИ, АНГЛИ, ВАНДАЛИ, ФРАНКИ, ЮТИ. Предложеното от мен обяснение за това явление използва модела за германизиране на едно първоначално ядро от изселници праславяни, носители на името.

Смятам, че вероятно такъв е случаят и с готските родове АМАЛИ и БАЛТИ. За съжителството между готи и праславяни (ванти, гето-даки, анти) през II–IV в. свидетелстват писмени извори и археологически данни. Именно това преплитане в съдбата на готи-германи, дошли от север, и праславяни (гети и траки изселници) е реалната основа, отразена във вижданията на готския историк Йордан. Смесването на готи-германи и гети-траки е накарало Йордан да отъждестви първите с вторите и да ги представи като един народ. Той прави това, като вплита в своята история прочетеното за миналото на гетите с преданието за преселението на готите от северните земи (Скандза).

Съвсем сходен е случаят със саксите (вж. част I). Според моята теза това племе се е формирало от преселили се на север ГЕТИ-САКСИ (САИКСИ у Стефан Византийски), които се германизирали в новата етническа среда. Това намерило отражение в историческата памет на саксите и е документирано от Видукинд Корвейски през X в. Историкът чул два разказа: според едното предание предците на саксите дошли от север (Скандинавия), а според другото – от юг (земята на гърците). Обяснението според мен е, че двете тези отразяват срещата и смесването на два етнически компонента – германи от север и праславяни (гетски сакси) от юг. Видукинд Корвейски отбелязва, че за него двата разказа са несъвместими и създават объркване и че той не знае на кой от тях да се довери. Явно готският историк Йордан се е намирал в подобна ситуация. Той е решил проблема, като е съчетал в своя разказ преданието за готите-германи, дошли от север, с прочетеното за миналото на гетите. Така в неговата история са намерили място двата основни етнически компонента на готската общност, формирала се в Северното Черноморие през III–IV в. Подкрепящо доказателство за такова виждане е и представеният тук анализ на двете родови имена – АМАЛИ и БАЛТИ.

3. МАМИ, ТРИМАМИ, МОМЧАНИ

Група топоними от горното поречие на р. Олт и името на римска крепост на отсрещния дунавски бряг ми позволяват да обоснова съществуването на неизвестна от писмените извори гетска племенна структура.

1. ТРИМАМИЙ – римска крепост на десния дунавски бряг, намирала се между Нове (Свищов) и Сексагинта Приста (Русе).

Името ѝ се среща в следните източници:

1. Τριμάμιον, 52°20′–44°50′ [Ptol., III, 10, 5]

2. Trimamio [Tab. Peut., VII, 2]

3. Trimammio [It. Ant., 222, 2; Not. Dign. Or., XL, 20].

2. МАМУ (Mamu) – десен приток на р. Олт, влива се в нея северно от гр. Слатина, окръг Олт.

3. МАМИНО (baltă Mamino, дн. Потелу (Potelu) – блато между устието на р. Олт и гр. Корабия – блато зовано Мамино [DRH, В, I, 17 – 1392 г.].

4. МОМЧАНИ (Momceani) – изчезнало село, намирало се до Негрен, окръг Олт, на около 20 км от устието на р. МАМУ; Момчани [DRH, В, XXII, 70 – 1628 г.].

Названието на римската крепост ТРИМАМИ(ОН) принадлежи към типа праславянски племенни (и селищни) имена, образувани със съставката TRI (TRĀ > TRE > TRI). Значение: ‘отвъдни, отсрещни’ (срв. трибали, трикорни, трибоки, трери, транипси). Следователно названието на деснобрежната крепост ТРИМАМИ(ОН) е племенно име със значение ‘отвъдни, отсрещни МАМИ’. Явно селището, превърнато по-късно в римска крепост, е било основано от ТРИМАМИ преселници, които са се отделили от началното племе МАМИ. И действително селището на ТРИМАМИТЕ се намира на отвъдния дунавски бряг срещу началната племенна територия на МАМИТЕ. Последната може да се очертае по

групата топоними около долното течение на р. Олт, представени по-горе.

Името на р. МАМУ (Маму) отговаря точно на предполагаемото племенно име МАМІ, възстановено по селищно название TRI-МАМІ(UM). Следователно тези МАМИ са обитавали поречието на р. МАМУ, чието име трябва да е имало праславянска форма МАМ(А). Както е обичайно при праславянските племенни имена, названието на гетското племе МАМИ е произлязло от името на р. МАМ(А), около която се е простираща племенната територия.

При устието на р. Олт се намира крайдунавското блато МАМИНО. Значението на името може да се изтълкува като 'блато на МАМИТЕ'. Явно крайбрежието на блатото е било обитавано от МАМИ, вследствие на което е възникнало названието на това блато – МАМИНО.

На около 20 км източно от устието на р. МАМУ, отвъд Олт, се е намирало с. МОМЧАНИ. Смятам, че неговото име е получено от корена МАМ, след промяна $\check{A} > O$: $M\check{A}M > MOM$, и сложната наставка -ЃANI. Последната е получена от наслагването на наставките -(I)ЃI и -ANI, характерни за раннославянския (VI–VIII в.) и старославянския (IX–XII) период. Следователно селищното име МОМЧАНИ е запазило раннославянската форма на племенното име МАМИ. Това е доказателство, че част от гетското племе МАМИ се е запазило до времето на ранните славяни (VI–VII в.) и през старобългарския период (VIII–XI в.). Тогава МАМИТЕ вече са били с променено племенно име – МОМЧАНИ (възможни варианти: МОМАНИ, МОМЦИ, МОМАЦИ). Потомци на МОМЧАНИТЕ са се съхранили до късното средновековие (жителите на с. МОМЧАНИ).

В заключение бих очертал накратко възстановената тук племенна история на гетското племе МАМИ и неговия клон ТРИМАМИ.

1. Племето МАМИ е било формирано от гетите, обитаващи по-речието на р. МАМ(А), десен приток на АЛТА (Олт).

2. Част от МАМИТЕ се установили при блатата в устието на р. Олт (блато МАМИНО).

3. Друга част от МАМИТЕ – ТРИМАМИТЕ – се прехвърлили на десния дунавски бряг, където основали едноименното селище ТРИМАМИ. По-късно римляните издигнали там крепост, като запазили името на завареното селище (Trimammium).

4. Територията на МАМИТЕ била включена в създадената през 106 г.сл.Хр. от император Траян римска провинция Дакия, а земите на МАМИТЕ попаднали в граничната зона, следваща течението на р. Олт (Aluta).

5. Част от МАМИТЕ преживели в изконните си земи неспокойния и изпълнен с превратности период III–VI в.: римляните изоставили Траянова Дакия, готи се настанили източно от р. Олт, хунското нашествие.

6. През раннославянската и старобългарската епоха (VI–XI в.) племенното име претърпяло промяна, добивайки славянски вид – МОМЧАНИ.

7. Потомци на МОМЧАНИТЕ се съхранили в земите си до ново време.

Във връзка с племенното име МАМИ-МОМЧАНИ бих напомним за българските лични имена МОМЧО, МОМЧИЛ.

4-1. МАРКИ

В събрания от мен топонимичен материал се очерта група топоними от днешните северозападни румънски земи. Тези топоними съдържат варианти на един и същ корен. Те могат да се оценят като следи от праславянска племенна структура, чието име не е регистрирано в писмените източници.

1. МАРКОДАВА. Клавдий Птолемей: „Най-значимите градове в Дакия са следните: ... Маркодава (Μαρκόδαυα) 49°30'–47°...“ [Ptol., III, 8, 4; Izvoare, I, 544–545]. Според градусите, указани от Клавдий Птолемей, градът попада в дн. Северозападна Румъния.

2. БАРКЪУ (Barcău) – река, която извира от дяловете Плопиш и Месеш в Западните планини и се влива в Къришу Репеде (Бързи Къриш).

3. МАРКА – село, разположено на р. БАРКЪУ, окр. Сълаж. В околностите се намират останките на дакийска крепост, проучвана от археолози [Dumitraşcu, S., V. Lucăcel. Marca].

4. ПАРКА – Пάρκα [Ptol., III, 7, 2]. Според данните на Клавдий Птолемей това селище се е намирало в земите на язигите. Досега не е предложено приемливо местоопределяне.

Тези четири названия съдържат корените BARK, MARK и PARK. Тук ще напомня, че за праславянските имена са характерни фонетичните преходи В > М и В > Р. Следователно става дума за варианти на един и същ корен, получени след промяна в началния съгласен звук. Анализът, който следва, цели да установи взаимосвързаността между тези четири имена, съдържащи варианти на един и същ корен.

Името на дакийския град MARKODAVA е изградено от обичайната съставка DAVA ‘крепост’ и корена MARK(O).

Речното име BARKĂU е румънски вариант на славянската форма BARKOV. Последното се състои от основа BARK и славянска наставка -OV. По-ранната (праславянска) форма на речното име трябва да е била BARKA.

Селищното име MARKA е тъждествено на корена MARK(A). Селото се намира на р. BARKĂU (BARKOV). Селищното име MARKA може да е получено от ранния вариант на речното име (без наставка) BARKA след промяна в началната съгласна В > М (срв. BARGOS-MARGOS, вж. тук).

Името на селището PARKA (Кл. Птолемей) може би е неправилно записана форма BARKA поради обеззвучаване В > Р при произнасянето. Така възстановената форма на селищното име от земите на язигите съвпада с ранната (т.е. праславянска, гетска) форма на речното име BARKA (дн. Barcău). Сарматите язиги са обитавали през I–IV в. равнината на р. Тиса. Басейнът на БАРКА е част от Потисието – реката се влива в Кришу Репеде, който е ляв приток на Тиса. С други думи, освен за време, налице е съгласуваност и за място между двата топонима. Установените взаимовръзки в тази група топоними ми позволяват да предложа следната обща възстановка.

Началната (праславянска) форма на речното име е била BARKA. Смятам, че тя е получена от праславянската дума BARA ‘река’ с наставка -КА. В настоящото изследване е натрупан значителен материал, свидетелстващ за една характерна особеност при праславянската топонимия – селища да носят името на реката, край която са разположени. Така и край р. BARKA е съществувало едноименното селище BARKA (предадено неточно като PARKA у Кл. Птолемей).

Името MARKODAVA също може да се изведе от речното име BARKA, след преход В > М в началната съгласна (срв. BARGOS-MARGOS). Следователно дакийският град МАРКОДАВА трябва да е бил разположен на р. БАРКА. Такова местоположение е в съгласие и с координатите у Клавдий Птолемей. Смятам, че МАРКОДАВА следва да се отъждестви с останките на дакийската крепост при с. Марка край р. БАРКА. Явно в името на дн. с. МАРКА е запазено названието на дакийския град МАРКОДАВА (без съставката -ДАВА).

В случая е налице обичайната двойка от едноименни названия – река (BARKA) и селище до нея (MARKODAVA). Това съчетание подсказва наличието и на трети едноименен елемент – племенна

формация. Смятам, че в географски обособения регион по горното течение на р. БАРКА през предримската епоха е съществувала местна племенна структура със средище МАРКОДАВА (дн. с. МАРКА). Съответно името на това праславянско племе е било МАРКИ.

Тук ще възстановя основните моменти от племенната история на МАРКИТЕ въз основа на това, което се знае за общите исторически събития и процеси, засегнали региона, в който са се намирали земите на МАРКИТЕ. Повече конкретни данни може да се извлекат от археологическия материал, добит в очертаванията на племенното землище.

1. Към V–IV в. пр. Хр. вече трябва да е съществувала обособена племенна структура на гетите от горното поречие на БАРКА.

2. През III в. пр. Хр. в този регион проникнали келти, там се установили анартите.

3. През първата половина на I в. пр. Хр. дакийското държавно обединение на Бурбиста било във възход. В него били включени и МАРКИТЕ. Техният племенен център МАРКОДАВА е отбелязан като един от значителните градове в Дакия (Кл. Птолемей). Възможно е да е имало и друг вариант на племенното име на МАРКИТЕ – МАРКОМАНИ (вж. следващия параграф).

4. През I в. сл. Хр. в съседство с МАРКИТЕ се появили сарматите язиги. Те станували в равнинните места, богати на пасища за добитъка.

5. Войните на Домициан и Траян срещу даките не засегнали пряко земите на МАРКИТЕ поради тяхната отдалеченост. При създаването на римската провинция Дакия през 106 г. нейната северозападна граница пресякла земите на МАРКИТЕ.

4-2. МАРКОМАНИ

В настоящото изследване беше показано съществуването на вариант (тип) на племенното име у западните гети (т.е. даките), съдържащ съставката MAN: KOTI-KOTMANI, BURI-BURMANI (BORMANI), RUSI-RUSOMANI (ROSOMANI). Следователно и при МАРКИТЕ като гето-дакийско племе е допустимо съществуването на именен вариант МАРКОМАНИ. Трябва да отбележа, че не открих преки доказателства, потвърждаващи това предположение. Същевременно едно друго обстоятелство привлече вниманието ми по посока на хипотезата за дакийско племенно название МАРКОМАНИ. Става дума за съвпадение на последното с името на едно племе от горното и средното течение на Дунав през I в.пр.Хр. – V в.сл.Хр. – МАРКОМАНИТЕ. Последните се приемат като принадлежащи към германската общност. Възможността да са съществували по едно и също време две едноименни племена – западногетско и германско, ме подтикна да потърся връзка между тях и да предложа още една хипотеза. Според нея среднодунавските МАРКОМАНИ са имали дакийски произход.

Възможно е част от дакийското племе МАРКОМАНИ, обитаващо поречието на БАРКА, да се е преселило към Горен Дунав. Довод за това е придвижването на друго дакийско племе от дн. Северна Трансилвания към горнодунавските земи – става дума за ТРИБОКИТЕ.

Това преселение е могло да стане във връзка със следните обстоятелства:

1. При преселението на КИМБРИ и ТЕВТОНИ към Долна Тиса и впоследствие към Горен Дунав в края на II в.пр.Хр.

2. При действията на дакийския владетел Бурбиста на запад срещу съседните келтски племена около 60 г.пр.Хр.

След преселването си на Горен Дунав МАРКОМАНИТЕ попаднали в германска и келтска етническа среда и постепенно се германизирали.

За племенното име на германските МАРКОМАНИ повечето изследователи приемат етимологичното обяснение, според което названието произхожда от думата *марка* 'гранична област'. Така МАРКОМАНИ трябва да е означавало 'жители на марката, граничари' [Die Germ., I, 45]. Тук бих изразил известен скептицизъм по отношение на проблема, дали може да се докаже съществуването на термина *марка* за II–I в. пр. Хр.

Първото споменаване на МАРКОМАНИТЕ намираме в описанието на войните в Галия, оставено от Юлий Цезар [Caes. B. G., I, 45]. Там той посочва МАРКОМАНИТЕ като участници във войската на Ариовист. Юлий Цезар нанесъл поражение на Ариовист през 58 г. пр. Хр.

Повечето изследователи определят МАРКОМАНИТЕ като съставно племе на германските свеви и търсят началните им земи между Средна Елба и Одер [TIR, M-33, 58 и цит. лит.]. През 9 г. пр. Хр. МАРКОМАНИТЕ завладели Бохемия (дн. чешки земи) и покорили тамошните бои. Предводителят на МАРКОМАНИТЕ Марбод създал голямо племенно обединение. По-късно МАРКОМАНИТЕ се придвижили към басейна на дн. р. Морава, където установили съседство и трайна връзка с квадите. За края на I в. бих отбелязал похода на император Домициан срещу МАРКОМАНИТЕ като наказателна акция заради отказа на последните да окажат помощ на императора във войната му с даките на Декебал. През втората половина на II в. император Марк Аврелий водил настъпателни действия срещу племената в Средното Подунавие – т.нар. Маркомански войни. Последното споменаване на МАРКОМАНИТЕ е от 451 г. Тогава МАРКОМАНИ и квади участвали на страната на Атила в битката на Каталунските полета.

5. МАСКИ, МОСКВИЧИ – допълнение към част III

1. Селище MASKLIANIS в Дакия [Tab. Peut., VI, 4; Geogr. Rav.]. Името отговаря на племенното название МАСКЛИАНИ. Това е вариант на МАСКИ-МАСК(А)ЛИ, получен с наставка -(I)ANI (и -ALI).

Формата на гетското племенно име МАСКАЛИ отговаря на названието на руснаците – МОСКАЛИ – в българската книжнина от XVIII в. Също така народно название сред българи и власи за русите (московци).

2. Кастел МАСКА в Дардания (Прокопий Кесарийски), в поречието на Българска Морава.

3. Название MASKA (MASHA) за р. МОРАВА – може би погрешна форма от MARGA-MARCA-MARHA (вместо R да е изписано S?). Селище MASCHARI вместо MARHARI (название на МОРАВЯНИТЕ).

6. ТУНИ (ТИНИ), БИТУНИ (ВИТИНИ), МЕДОБИТУНИ (МЕДОВИТИНИ), МАРИАНДУНИ (МАРИАНДИНИ), ТУНАТИ, ДУНАКС

Този параграф е посветен на проблемите за етимологията на античното название на планината Рила, на произхода на няколко племенни имена и мястото на формиране на тези племена. По-старото име на планината Рила се среща в два източника:

Тит Ливий, описвайки похода на бастарните към Дардания през 179 г.пр.Хр.: „Най-сетне траките, като не могли вече да издържат напора на неприятелското множество, напуснали полските си села и се оттеглили в една извънредно висока планина на име Донука (Donuca). Когато бастарните поискали да се изкачат там, те били изненадани, преди да стигнат билото ѝ, от такава буря, от

каквато, както се разказва, били унищожени галите, когато нападали Делфи“ [Liv., XL, 58; ИТМ, 161].

Страбон: „Полибий, като говори за големината и височината на Алпите, сравнява с тях най-големите планини в Гърция – Тайгет, Ликей, Парнас, Олимп, а в Тракия – Хемус, Родопите и Дунак (Δούναξ), и твърди, че добрият пешеходец може да се изкачи на всяка една от тях почти в един ден и да ги обходи също в един ден...“ [Strab., IV, 6, 12; ИТМ, 209].

Двата варианта на планинското име – DONUKA и DUNAKS, са близки. Смятам, че структурата на името включва корена DON-DUN (с колебание O-U) и наставката -AK (-OKA > -UKA). Формата DON-DUN е производна от праславянския (и ирански?) корен DANA ‘голяма вода, река’. Коренът DANA е породил наименованията на най-големите реки в праславянските земи и в близост до тях – Дунав, Днестър, Днепър, Дон.

DUNAV: DANA > DONA > DUNA; DANABA > DANABI > DANOBİ > DANUBİ; DANABA > DANABI > DONABI > DUNABI > DUNAVI > DUNAJ; DANA > DANAR > DONAR > DUNAR(E)

DNESTR: DANA-STIR(A) > DANASTIR > DANASTRI > DNA-STRI > DNESTR

DNEPR: DANA-BARA > DANAPARA > DANAPRA > DNAPRA > DNEPR(A)

DON: DANA-THANA(IS) > DONA > DON.

При Дунав и Дон наблюдаваме промяна в коренната гласна – DANA > DONA > DUNA, както във вариантите на планинското име – DON(UKA), DUN(AKS). При THANA(IS) има промяна D > TH в гръцка среда.

От корена DANA ‘голяма вода, река’ произхожда съставката DONI-TONI. Тя участва в изграждането на група праславянски племенни имена в региона между устията на Пеней и Места: SITONI, MAKEDONI, KRESTONI, EDONI, MIGDONI, BISTONI.

Следователно пътят на възникване на праславянското название на планината Рила може да се обясни по следния начин. От корена DANA със значение ‘голяма вода, река’ и наставката -AK (-UKA) се получава DANA > DONA > DUNA; DON(A)-UKA > DONUKA; DUN(A)-AK > DUNAK(S).

Планинското название DUNAKS (DONUKA) има значение ‘многоводна (планина)’. Действително Рила е изобилна на води и дава началото на три големи реки – МЕСТА (НЕСТОС), МАРИЦА (ХЕБРОС) и ИСКОС (ИСКЪР).

Смятам, че названията на няколко племена са производни от ранния вариант на това планинско име (без наставка) – DUNA. Това означава, че при формирането си тези племена са обитавали места около планината DUNA (Рила).

Тракийските племена ТУНИ (Θυνοί, Thynii) и БИТУНИ (Βιθυνοί) са обитавали земи в дн. Югоизточна (Одринска) Тракия и Северозападна Мала Азия. Най-ранните сведения за европейските ТУНИ намираме у Ксенофонт.

„А той (Севт – Ч. Б.) отговорил така: „Месад бе моят баща и под негова власт се намираха меландитите, тините и транипсите. Но когато държавата на одрисите почна да запада, баща ми бе изгонен от тая страна и сам почина от болест, а аз бях отхранен като сирак от Медок, сегашния цар“ [Xen. Anab., VII, 2; ИТМ, 81–82].

„Същевременно той (Севт – Ч. Б.) пратил Хераклид в Перинт да продаде плячката, та да изкара от нея заплатата на войниците, а той сам и гърците се разположили на стан в полето на тините, които го били вече изоставили и избягали в планините“ [Xen. Anab., VII, 4; ИТМ, 86].

Страбон: „Че витините по-рано се наричали мизи и после били преименувани така от преселените в Азия траки, които вече се наричали витини и тини, в това са съгласни повечето писатели. Относително витините привеждат за доказателство факта, че и

досега в Тракия има племе с име витини; относително тините навеждат брега Тиниада между Аполония и Салмидес“ [Strab. XII, 3, 3; ИТМ, 227].

Плиний Стари: „В същата област се намират сиалетите, приантите, долонгите, тините, великокелалетите, разположени под Хемус, и малокелалетите – под Родопите“ [Plin. N. h., IV, 11, 40–50].

„Според някои автори мизите, бригите и тините са дошли от Европа и от тях получили името си мизите, фригите и витините“ [Plin. N. h., V, 32, 145; ИТМ, 267].

Ариан: „... Херодот казва, че някои траки преминали в Азия и се нарекли витини и че у тях Арес имал прорицалище. Казва се също, че някога витините били завзели земята от Босфора чак до Ребант. А планинската земя отвъд нея до Черно море чак до река Калет били завладели тините. Затова тини и витини са съседни, наречени така по имената на някакви славни братя Тинос и Витинос, осиновени деца на Финей, както казва Ариан, който говори и за Пафлагон, истинския син на Финей, по името на когото се нарекла страната Пафлагония... Същият Ариан разказва, че според други Тинос и Витинос, по името на които страната се нарекла Тиния и Витиния, били синове на Одрис“ [Arr. Bith., fr. 20; ИТМ, 306].

Солин: „От земята на одрисите извира реката Хебър, която си пробива път между приантите, долонгите, тините, корпилите и други варвари; тя засяга и киконите“ [Solin., 10, 1–11; ИТМ, 391].

Нос Тиниада (дн. Иниада): Θυνιάς ἄκρα [Ptol., III, 11, 3].

Херодот посочва сред покорените от Ксеркс племена в Мала Азия тините и витините, които обитавали земи край р. Халис [Hdt., I, 28].

„След като се преселили в Азия, били наречени витини (Βιθυνοί), а по-рано се наричали – както сами казват – стримонци, защото живеели при Стримон. Казват, че тевкрите и мизите ги били изтикали от селищата им“ [Hdt., VII, 75; ИТМ, 30].

Страбон: „Пък и самите фриги са бриги, едно тракийско племе, както и мигдоните, бевриките, медовитините (Μαλδοβιθυνοί), витините, тините, и както мисля, и мариандините; всички тия племена са напуснали окончателно Европа“ [Strab., VII, 3, 2; ИТМ, 210].

Амиан Марцелин: „Морето, като излиза от Тракийския Босфор и възвива надясно, достига брега на Витиния, която древните поети наричали Мигдония. В нея се намират областите Тиния и Мариандиния, племето беврики, което храбрият Полукс някога освободил от свирепия Амик, и отдалечената местност, гдето прорицателят Финей тръпнел пред летящите заплашително Харпии“ [Amm. Marc., XXII, 8, 12–15; ИТМ, 397].

Страбон: „Ако плавате по Пропонтида към Евксинския понт, то отляво ще бъдат областите, съседни на Бизантион, а отдясно ще се намират граничещите с Халкедон области. Първи тук живеят витините, след това мариандините (някои ги наричат кавкони), след това до река Халис – пафлагоните, и накрая – кападокийците, които са на Понта, и следващите след тях народи – чак до Колхида“ [Strab., XII, 3, 2].

„За мариандините и кавконите не всички съобщават еднакви сведения: говорят, че Хераклея се намира в областите на мариандините и е основана от милетците; все пак нищо не се говори за това, какви са били те и откъде са дошли. Нищо не се говори за техния език или за някакво друго етническо различие, но те приличат на витините. Струва ми се, и това племе е било тракийско. По думите на Теопомп, Мариандин властвал над една част от Пафлагония, която била подчинена на много управители, поради това той нападнал страната на бевриките, завладял я, но след това я напуснал, давайки ѝ своето име“ [Strab., XII, 3, 4].

Въз основа на цитираните изворови текстове бих направил следните констатации:

1. Племената ТУНИ и БИТУНИ са населявали съседни територии по двата бряга на Пропонтида – европейския и азиатския.

2. Областта на ТУНИТЕ в Европа била част от Астика и включвала земи между Перинт и Салмидесос.

3. В Мала Азия БИТУНИТЕ създали своя област – БИТУНИЯ (ВИТИНИЯ). Там живеели и ТУНИ, като границата с БИТУНИТЕ минавала по р. Ребант (Ребас).

4. Според легендата родоначалници на двете племена били братята ТУНОС и БИТУНОС (синове на Финей или на Одрис). В този мит е кодирана информацията за общ произход на двете племена.

5. Преди преселението БИТУНИТЕ се наричали СТРИМОНИ(И), защото живеели около р. СТРИМОН.

6. Преселници траки от Европа били също МЕДОБИТУНИТЕ и МАРИАНДУНИТЕ.

Племето МЕДОБИТУНИ очевидно е било създадено при събирането в една племенна структура на МЕДИ (МАЙДИ) и БИТУНИ. МЕДИТЕ обитавали средното поречие на СТРИМОН. Това обстоятелство е важно потвърждение за сведението на Херодот, че БИТУНИТЕ по-рано са живеели около р. СТРИМОН, където се наричали СТРИМОНИ(И).

Каква информация може да се извлече от самите племенни имена? Вижда се, че общ елемент за четирите названия е коренът TUN (THUN)-DUN:

1. T(H)UNI
2. BI-T(H)UNI
3. MAIDO-BI-T(H)UNI
4. MARIAN-DUNI.

Очевидно формата T(H)UNI-DUNI е производна от корена T(H)UN-DUN, за който може да се предположи, че се съдържа в някакъв топоним – речно, планинско или селищно име. Този топоним представих още в началото на разбора – DUNAK(S)-

DONUKA (без наставка – DUNA), дн. Рила. Склоновете на тази планина се спускат към левия бряг на горното течение на СТРИМОН (СТРУМА). Именно средната част от поречието на СТРИМОН е била обитавана от МЕДИ. Така намира своето обяснение и фактът, че е съществувало смесено племенно образувание – MEDO-BI-TUNI.

Получилата се съгласуваност и взаимообвързаност между всички тези обстоятелства ми дават основания да предложа следната възстановка за формирането на тези четири племена.

При тяхното структуриране е било включено население, обитаващо прилежащото към планината ДУНА (ДУНАКС, ДОНУКА) поречие на р. СТРИМОН. Става дума за участъка между левия приток, р. Градевска (Предела) и р. Джерман. По името на реката тези местни жители били наричани СТРИМОНИ(И). Към IX–VIII в. пр.Хр. тези СТРИМОНИ(И) се изселили и се насочили към бреговете на Пропонтида. Сред изселниците се оформили четири групи – ядра на нови племена. По името на планината DUNA (DUNAKS, DONUKA), около която живеели, те получили следните племенни названия:

1. T(H)UNI – от DUNA с преход в гръцка среда на началната съгласна D > TH. Значение на името: ‘жители около (планина) ДУНА’.

2. BI-T(H)UNI – от DUNA и представка-предлог PE (PA-PE от PÄ), *бълг.* по, *рум.* ре ‘по’ при промяна PE > PI > BI. Срв. PIASTI [ПП, I, 221].

3. MEDO-BITUNI – племе, съставено от МЕДИ (МАЙДИ) и БИТУНИ (СТРИМОНИИ). Двете племена живеели в съседство по р. СТРИМОН.

4. MARIAN-DUNI. Племенното име се състои от две части: 1. MARIAN(I); 2. DUNI – от планинското име DUNA. За първата част бих предложил следното обяснение. Тя произлиза от праславянския корен MARA (MARE) ‘море’ и наставка -ANI. Значение: ‘моряни,

жители край морето'. С това двойно название ДУНИ-моряни били назовани онези ДУНИ, които в Мала Азия се заселили край морето (Понта). Действително обиталищата на МАРИАНДУНИТЕ се намирали по южното крайбрежие на Черно море.

Според логиката на това обяснение сред преселващите се на изток СТРИМОНИИ вече били оформени четири групи, които се обособили в отделни племена. Част от ТУНИТЕ останали в европейската част между Пропонтида и Понт – тях означаваме като европейски ТУНИ. При тях останала и малка група БИТУНИ [Strab., XII, 3, 3; Pomp. Mela. De chor., II, 98]. Почти всички БИТУНИ, останалата част от ТУНИТЕ, както МЕДОБИТУНИТЕ и МАРИАНДУНИТЕ се прехвърлили на малоазийския бряг. Там те заели съседни земи около реките Халис, Сангарий, Ребас.

За това преселение от поречието на СТРИМОН към Северозападна Мала Азия можем да намерим и косвени доказателства. Имам предвид разпространението на култа към Бендида. Средищен район за този култ е била долината на СТРИМОН [КЕТД, 35]. Според други данни, почитането на тази богиня е било характерен белег за ВИТИНИТЕ (БИТУНИ) в Мала Азия [Strab., X, 3, 16]. Очевидно БИТУНИТЕ са пренесли тези култови практики от поречието на СТРИМОН в новите си обиталища в Мала Азия. За подобно явление, съпътстващо тази миграция, може да се говори и по отношение на култа към Котито.

Смятам, че името на още едно племе може да се свърже с планинското название ДУНА-ДУНАК(С). Става дума за дарданското племе ТУНАТИ (Θουνάται), съседно на медите [Strab., VII, 5, 7; Papaz. Plēm., 160]. Племенното име съдържа корен Т(Н)UN и наставка -АТІ. Последната е присъща за илирийски тип племенни имена. Коренът Т(Н)UN, както при анализирания по-горе название, може да се изведе от планинското име DUNA (при D > TH). Следователно налице са два довода – географски и езиково-именен,

за хипотезата, че формирането на племето ТУНАТИ е станало в близост до планината ДУНА-ДУНАК(С), дн. Рила.

7. МЕЛДИ, СМЕЛДИНГИ

В разказа си за похода на М. Л. Крас срещу бастарните през 29 г. пр.Хр. Дион Касий споменава племената меди и серди: „Но щом веднъж отново взел оръжието, пожелал да си отмъсти и на траките, които му причинили страдания при завръщането му от Мизия. Пък и съобщавали му, че те строели крепости и били обхванати от войнствено настроение. Като победил в сражение траките меди (Μαῖδοι) и серди и отрязал ръцете на пленените, смогнал, ако и трудно, да ги обуздае“ [Dio Cass., LI, 24, 4; ИТМ, 374].

По отношение на името меди (Μαῖδοι) е предложена корекция Μέλδοι [Velkov, V. Zur Deutung, 319–322]. Основен аргумент за такава корекция е името на пътната станция МЕЛДИЯ, намирала се при дн. гр. Сливница. Така племенната територия на МЕЛДИТЕ е местоопределена около селището МЕЛДИЯ. Това местообитаване прави МЕЛДИТЕ западни съседи на сердите, ако се има предвид, че последните са имали за свое средище известната по римско време Сердика. Името на пътната станция МЕЛДИЯ е документирано в следните източници:

1. Meldia [It. Ant., 135, 3; Geogr. Rav., 191, 12; It. Burdig., 566, 11]
2. Meldiis [Tab. Peut., VI, 5; Geogr. Rav., 191, 12; It. Burdig., 566, 11].

За названието на племето МЕЛДИ, обитаващо западната част на Софийското поле, се посочва точно съответствие в келтските земи. Келтско племе МЕЛДИ е обитавало поречието на р. Марна в Галия. Пак в Галия е известно селище МЕЛДИЯ (Meldia). Това са аргументите да се поддържа виждането, че МЕЛДИТЕ в Софийското поле са били с келтски произход [Beš. Prok., 23]. Такъв етнически облик е

определян и за племето серди, също въз основа на аналогии в келтски названия.

По отношение на произхода на селищното название MELDIA В. Томашек представя успоредици в *ирл.* *meld* ‘нежен’ и *слов.* *mladъ* [Tom. Thr., II, 2, 66]. И. Дуриданов представя следния сравнителен езиков материал:

- 1) *лит.* *melda, méldas, maldas* ‘блатна, езерна тръстика’
- 2) *стгнем.* *malta, multa, стшв.* *molda* ‘лобода’
- 3) *ие.* **meld(h)* ‘ставам мек, нежен’.

Напомняйки обстоятелството, че край гр. Сливница тече р. Блато (със заблатено поречие), И. Дуриданов определя смисъла на името MELDIA като ‘място с блатна тръстика’ [Duridanov, ИИБЕ, XVI, 72].

В контекста на дотук изложеното ще взема отношение по два основни взаимно свързани проблема:

1. Етимологията на селищното име MELDIA и на племенното име MELDI, които очевидно произлизат от един и същ корен MELD.

2. Етническият произход на племето МЕЛДИ.

Тук веднага трябва да напомня, че в цитирания текст на Дион Касий двете племена – меди (т.е. МЕЛДИ) и серди – са определени като тракийски. Такава е и насочеността на доводите, които смятам да изложя по-долу.

По-горе подчертах обстоятелството, че племенното име MELDI и названието на пътната станция MELDIA съдържат един и същ корен – MELD. Логично е да се приеме, че пътната станция е била назована по името на близкото селище, съществувало още в предримската епоха. МЕЛДИЯ трябва да е била племенен център на МЕЛДИТЕ, обитаващи тази част на Софийското поле. В случая имаме налице два едноименни елемента – племе и племенен център. Смятам, че може да се потърси още един елемент с име,

съдържащо същия корен. Става дума за реката, която протича през земята на МЕЛДИТЕ и край племенния им център МЕЛДИЯ. Това е дн. р. БЛАТО.

Вече имах възможността да представя и да анализирам събраните от мен данни за природно-географското понятие БЛАТО [ПП, III, 88–90]. Направеният разбор показва, че праславянската форма на термина е била BALTA и че от нея са се развили варианти в отделните славянски езици. В българския език – ВЛАТО и диалектно BALTA (запазена праславянска форма). Следователно названието на дн. р. БЛАТО в земите на МЕЛДИТЕ в предприемско време е било BALTA.

Смятам, че между корените BALT и MELD съществува връзка и че вторият корен е произведен от първия. Това може да бъде показано, и то, разбира се, в границите на фонетичните промени, установени за праславянската (тракийска) лексика: BALT > BELT (поради Ä, срв. DEBALT > DEBELT) > MELT > MELD.

Смятам, че междинната форма MELT е засвидетелствана в названието на пътна станция и град МЕЛТА до дн. гр. Ловеч [Detsch. Spr., 293]:

1. Melta [Geogr. Rav., 189, 17; Tab. Peut., VII, 2]

2. Meletinus – жителско име: „natione Mesa civis civis Meletinus vico Perepro“, надпис [CIL, VI, 2736].

Бих оценил варианта MELET(A) като междинна степен от започнала ликвидна метатеза: MELTA > MELETA (> MLETA). Срв. BALTA, рус. болото.

Според В. Томашек името МЕЛТА произлиза от индоевропейски корен *mel ‘рисувам, боядисвам’. Моето виждане е, че формите MALTA-MELTA и MALDA-MELDA имат значения, близки до смисъла на термина BALTA ‘блато; блатисто, мочурливо място’. Също така смятам, че праславянската форма MALTA-MELTA се е

развила в днешната българска дума МЛАЩИНА ‘блатисто място’ [БЕР].

Възможно е вариантът MALDA да е претърпял промяна: MALDA > MOLDA при $\check{A} > O$ (срв. BALTA > *пол.* błóto, *рус.* болото). Следователно за цяла група славянски речни названия, произлезли от корена MOLDA-MULDA, може да се потърси такава етимология – ‘блатисто място’.

Ако се върнем към проблематиката около МЕЛДИТЕ, то направеният анализ ми позволява да приема, че праславянската форма на речното име BALTA (дн. БЛАТО) е породила селищното име MELDIA и племенното име MELDI. Следователно имената на племето (MELDI) и на племенния център (MELDIA) имат праславянски (тракийски) произход. Естествено при такава оценка аргументите за келтски произход на МЕЛДИТЕ отстъпват на заден план. Прилагайки същия подход – чрез етимологически анализ на племенното име, показах, че сърдите също следва да бъдат определени като тракийско племе [вж. ПП, III, 49].

Сред славянските племена от поречието на р. Елба (Лаба) е известно малкото племе СМЕЛДИНГИ, влизащо в племенния съюз на полабяните [Nied. Sl. st., III, 129]. Племето е споменато в редица хроники във връзка със събития от началото на IX в. (808–809 г.), а също и в Баварския географ. Племенното име се среща в следните варианти: Smeldingi, Semeldingi, Smeldinc, Smeldingon. Повечето изследователи определят племенната територия на СМЕЛДИНГИТЕ в деснобрежието на Елба (Лаба) между притоците Елда и Суда. Л. Нидерле коригира племенното име, като приема формата СМОЛИНЦИ, представяйки за нейни успоредици руските названия смолянци, смоляни и племенното име от българските земи смоляни.

Смятам, че корекцията на Л. Нидерле не е обоснована, защото названията във всички извори съдържат основата SMELD (SEMELD) и няма вариант с основа SMOL. Основата SMELD не

може да се изтълкува като фонетично променена начална (правилна) форма с основа SMOL (за произхода на последната от корена MAL вж. тук). Моето виждане е, че името SMELD е предадено точно в изворовите текстове. Може да има колебания за наставката. При нея се очертават два варианта: -INGI и -INCI.

По отношение на основата на племенното име бих предложил следното обяснение. Тя се състои от корен MELD и добавена към него представка-предлог S(A) със значение ‘от, до’, срв. рус. с, со. Така племенното название СМЕЛДИНГИ (СМЕЛДИНЦИ) е носело смисъла ‘жители от МЕЛД(A)’. По корен (MELD) то съвпада с племенното име MELDI. Както посочих по-горе, това праславянско (тракийско) племе е обитавало поречието на р. БАЛТА (дн. Блато) в западната част на Софийското поле. Негов племенен център е било селището МЕЛДИЯ.

Възможно е славянската форма S(E)-MELD-INGI (INCI) да произхожда от начален вариант MELDI. Имам предвид изселване на север към поречието на Елба (Лаба) на част от МЕЛДИТЕ след походите на М. Л. Крас (29–28 г.пр.Хр.) и установяването на римска власт в южнодунавските земи. Нека се върнем към описанието на действията на римската войска, предвождана от М. Л. Крас, в земите на МЕЛДИ и серди: „Като победил в сражение траките меди (т.е. мелди) и серди и отрязал ръцете на пленените, смогнал, ако и трудно, да ги обуздае“. Несъмнено разказът на Дион Касий предава налагането на римска власт над МЕЛДИ и серди, и то по твърде брутален начин. Следователно тези обстоятелства са могли да породят изселническото движение сред онези от МЕЛДИТЕ, които не пожелали да се подчинят на пришълците.

С този момент събитийно е свързано още едно обстоятелство. МЕЛДИТЕ (СМЕЛДИ) се установили окончателно в поречието на Средна Елба. В настоящото изследване беше показано, че в същите области са намерили заселища и преселниците от мизийските

племена – АРТАРИ (РАТАРИ), АЛМИ (ДАЛЕМИНЦИ-ГЛОМАЧИ), МИСИ (МИСНИ, МИШИНИ) (вж. част I). Всъщност походите на М. Л. Крас, които засегнали земите на МЕЛДИ и серди, са имали като крайна цел територията на мизите, където били навлезли бастарни. Мизийските племена обитавали крайдунавските земи западно от р. Огоста (вж. тук). Следователно е логично да се приеме, че походите на М. Л. Крас са предизвиквали изселнически движения в засегнатите земи – най-напред в Софийското поле (МЕЛДИ), а сетне и в Дунавската равнина (мизийските племена). За общо преселническо движение говори обстоятелството, че по-късно намираме МЕЛДИТЕ-СМЕЛДИ в съседство с мизийски преселници в полабските земи.

8. МУГИЛОНИ, МАГУЛА

В своето описание на земите около Средна Елба Страбон е споменал племето МУГИЛОНИ. Ако имаме предвид, че той е завършил бележитата си *География* през 18 г.сл.Хр., то данните, които е могъл да използва, са били от предходното на тази година време. Страбон е посочил МУГИЛОНИТЕ сред групата племена, чиито имена той е назвал редом с името на голямото племе ЛУГИИ: „... и зуми, и бутони, и мугилони (Μουγίλωνας), и сибини“ [Strab., VII, 1, 3]. Земите на тази група племена попадат между територията на държавата (племенен съюз) на Марбод и племето семнони, числящо се към свевите [Nied. Sl. St., III, 27–28; RE, XIII, 491]. Видно е, че имената на тези племена не се срещат сред имената на лугийските племена, изброени от Тацит и Клавдий Птолемей. Някои изследователи поддържат виждането, че МУГИЛОНИТЕ са били включени в съюза на Марбод [TIR, M-33, 62].

Разбира се, както и би следвало да се очаква, това единствено споменаване на племето МУГИЛОНИ отрано е събудило интерес сред учените, търсещи корените на славянството. Три основни

момента от обстоятелствата около МУГИЛОНИТЕ привличат и до днес вниманието на изследователите.

1. Произходът и значението на името, т.е. проблемът за етническата принадлежност на племето.

2. Времето на реалното присъствие на МУГИЛОНИТЕ в този регион и евентуално наличието на данни за по-късната им съдба.

3. Местоопределяне на племенното землище.

По отношение на племенното име обясненията остават в границите на славянската етимология – от нарицателното име могила. Последното е представено във всички славянски езици, а също така е дало основа за редица местни имена в славянските земи [*Nied. Sl. st.*, III, 53–54 по Миклошич]. В Полабието тази дума е засвидетелствана в текстове от XII–XIII в.: *mogela* (1174 г.), *muggula* (1254 г.), *mogila*, *mogili* [пак там].

По отношение на проблемите за местоопределянето на землището на МУГИЛОНИТЕ и за по-сетнешната им съдба водещи по значението си остават данните у Титмар за малкото славянско племе МОГЕЛИНИ. Титмар поставя племето в земите на далеминците (от общността на лужишките сърби): „*pagus usque ad Mogelini*“ [*Thiet.*, IV, 5 (4) – 984 г.]; „*Mogilina urbs*“ [пак там, V, 37 (22) – 1003 г.]. Очевидно през X–XI в. малкото племе МОГЕЛИНИ е имало като средище Могилина, дн. Мюгелн (*Mügeln*). Землището на МОГЕЛИНИТЕ е било част от племенната територия на далеминците и наблизко се е намирала Мисна (дн. Майсен).

Връзката МОГЕЛИНИ – ДАЛЕМИНЦИ – МИСНА – ЛУЖИЦИ придобива по-особено значение в контекста на настоящото изследване. В първата част на работата определих далеминците (гломачи) като мизийско племе, изселило се от долината на р. Алма (*Almus*), дн. р. Лом. Град Мисна е запазил в названието си етнонима на МУСИТЕ-МИСИ-МИЗИ. Също относно лугиите допускам възможността за южнодунавски произход (вж. част III). Правя тези

напомняния с оглед да обоснова допълнителни косвени доводи в полза на хипотезата за такъв произход на Страбоновите МУГИЛОНИ и техните наследници – славяните МОГЕЛИНИ в Полабието.

Допускам хипотеза, според която МУГИЛОНИТЕ, идващи от южнодунавските земи, са се установили първоначално в земи на лугийската племенна общност – между Одер (Одра) и неговия приток Ниса. Довод за такова предположение са някои местни имена – Мохелку, Мохилници (речни), Муглинов. По-късно част от племето се придвижило в западна посока към поречието на Елба (Лаба), където се установило около средището Могилина. Името на племето вече е звучало като МОГЕЛИНИ.

Така предложената схема за преселението от южнодунавските тракийски земи към междуречието Горна Одра-Лаба съдържа в себе си два основни доказателствени проблема:

1. Хронологичните граници за осъществяването на това преселение са 29 г.пр.Хр. (походи на М. Л. Крас) – 18 г.сл.Хр. (когато Страбон завършва своята *География*). Възможно ли е придвижването в този интервал от време на тракийски преселници от южнодунавските земи до междуречието Одер-Елба?

2. Дали етимологичното обяснение на племенното име МУГИЛОНИ се вписва в тази хипотеза за миграция?

Смятам, че племенното название МУГИЛОНИ (Μουγίλωνας) у Страбон е равнозначно на славянския вариант МОГИЛЯНИ. МУГИЛОНИ (МОГИЛЯНИ) може да има две значения и съответно два пътя на възникване:

1. Жители до могилата (могилите)
2. Жители, издигащи (надгробни) могили.

Намирам, че второто етимологично обяснение е по-убедително за случая с МУГИЛОНИТЕ поради следните обстоятелства:

1. Преселниците идват от южнодунавските тракийски земи, където е било обичайно издигането на надгробни могили.

2. Археолозите отбелязват появата на надгробни могили през I в. сл. Хр. в границите на Пшеворската култура (в южната част на междуречието Висла-Одер-Елба), в които попада и племето МУГИ-ЛОНИ.

3. В повечето славянски езици думата могила има две значения: 1) височина, хълм, изкуствен насип; 2) гроб.

Бълг. могила ‘хълм, възвишение’; *срхр.* могила, същото значение; *словен. остар.* mogila ‘гроб’; *рус.* могила ‘гроб’, *диал.* ‘хълм, възвишение’; *укр.* могила ‘гроб, хълм, възвишение’; *брус.* могила ‘гроб’; *чеш.* mohyla ‘хълм, възвишение, поет. гроб’; *словаш.* mohyla, същото значение; *пол.* mogiła ‘надгробна могила, гроб, хълм, възвишение’; *гуж.* mohila ‘хълм, възвишение’; *полаб.* mud’ala ‘гроб’; *алб.* magullë ‘хълм, възвишение’; *рум.* măgura, *диал.* magula ‘хълм, възвишение’; *рум.* movila, *диал.* moghila ‘могила, купчина камъни’; *алб.* mogilë ‘купчина, грамада’ [БЕР, IV, 197].

Местни имена: Магуляна (Μαγούλιανα) в Пелопонес, Магилните, Берковско. Вж. и Мугила [пак там, 299].

Въз основа на представения езиков материал бих възстановил развитието на тази лексема в славянските езици по следния начин:

Най-ранна, праславянска форма – MAGULA. Тя е запазена в замръзнал вид в румънски и албански език. Вариантът MĂGURA показва преход L > R между гласни, характерен за румънския език, срв. и украинските форми могогра, могоура. Случаят с MAGULA е част от данните, събрани в настоящото изследване, които ми позволяват да изразя друго виждане по въпроса за формирането на румънския и албанския етнос и на техните езици (вж. заключителната част). Според това виждане румънският (влашки) и албанският етнос са се формирали като планинско пастирско население в средните западни части на Балканите през I–X в. В езиците на двата етноса са се отложили три пласта заемки:

- 1) праславянски (тракийски) – I–V в.
- 2) старославянски и старобългарски – VI–XI в.
- 3) среднобългарски – XII–XV в.

Настоящият случай с лексемата MAGULA-MOGILA е убедително доказателство за тази хронология на заемките:

румънски	албански	
MAGULA	MAGULA	праславянски период, I–V в.
MOGILA	MOGILA	старобългарски период, VI–XI в.

Следователно тук възстановяваме праславянската форма MAGULA благодарение на „фризерите“ в румънския и албанския език. Тази форма се развива по-нататък в славянските езици по следния начин:

1. MAGULA > MAGILA > MOGILA > MUGILA; MOGILA > MOHILA

2. MAGULA > MOGULA > MUGULA > MUGILA

Намирам, че тази езикова приемственост отразява приемствеността между погребалния ритуал в южнодунавските тракийски земи и славянския езически обред. Част от последния са и могилените гробове. Изключение правят южните славяни, при които не са засвидетелствани по археологически път гробни могили. Тази особеност намира отражение в обстоятелството, че в сръбския и българския език думата могила няма значението ‘гроб’. Такъв смисъл тази дума е запазила у източните и западните славяни, при които е засвидетелствана обредната практика за издигане на надгробни могили.

Във връзка с този проблем тук ще приведа и откъс от текста в Българския апокрифен летопис (XI в.): „II. И населих земята Карвунс-

ка, наречена българска; беше опустяла от елини преди 130 години. И населих я с множество люде от Дунава до морето, и поставих им цар из тях: името му беше цар Слав. И този цар прочее насели села и градове. Няколко време тези люде бяха езичници. И този цар сътвори сто могили в земята българска. Тогава му дадоха име „стомогилен цар“. И в тези години имаше обилие от всичко. И имаше сто могили в неговото царство. И той беше първият цар в българската земя, и царува 119 години и почина.

III. И тогава след него се намери друг цар в българската земя, детисце, носено в кошница 3 години, на което се даде име Испор цар, той прие българското царство“ [Дуйчев, И. СБК, I, 156–157].

По отношение на този текст ще отбележа следните три обстоятелства:

1. Името на цар Слав явно е етноним, който се отнася за хората, населили Карвунската земя. Самият цар Слав произлизал от тези хора. Така в летописа е отразено славянското заселване и присъствие през VII в. в Карвунската земя, предхождащо преминаването на Дунав от Аспаруховите българи. Именно с царуването на цар Слав е означен този период, а следващият – с царуването на Испор цар (Аспарух).

2. На цар Слав, „първия цар в българската земя“, е приписано сътворяването на сто могили, за което е наречен „стомогилен цар“. Но всъщност става дума за могили в Карвунската земя (Добруджа), издигнати по-рано от местните траки (гети). Явно за летописеца е съществувала някаква неясна връзка между обстоятелства от два различни хронологически пласта. Този свързващ елемент трябва да е било съзнанието за етническа приемственост.

3. Днешна Добруджа е била известна с името „Сто могили (Стомогилие)“ и по-късно, през XIII–XIV в.

Подчертавам момента с появата на прозвището „стомогилен цар“ и областното название Стомогилие с оглед да онагледея механизма, по

който е възникнало и племенното име МУГОЛИНИ. В заключение ще представя следното виждане за произхода и съдбата на МУГИЛОНИТЕ:

1. МУГИЛОНИТЕ са се формирали като племенна структура между 10 г.пр.Хр. и 10 г.сл.Хр. в междуречието Одер-Елба от тракийски изселници, напуснали южнодунавските земи. МУГИЛОНИТЕ получили името си поради обичая да издигат надгробни могили. Те станали част от формиращата се групировка на изселниците ВАНТИ (ВЕНЕДИ).

2. Техни наследници били МОГЕЛИНИТЕ около средището МОГИЛИНА в Полабието.

9. НОВЕ, НОВАКИ, НОВАЧАНИ

В този параграф обект на изследване са група топоними, съсредоточени по двата бряга на Дунав, около устията на южния приток Янтра и северния Ведя. Обединителен показател за тези топоними е наличието на корена NOV в тях.

1. НОЕС – река, назована от Херодот: „През Тракия и през земята на тракийските кробизи текат и се вливат в него (Истър – Ч. Б.) Атрис, Ноес (Νόνς) и Артанес“ [Hdt., IV, 48–49; ИТМ, 19; Izvoare, I, 33–34]. Димитър Дечев смята, че този приток на Истър е назован и в описание на Валерий Флак. В него са изброени реките от Северното Черноморие: Танаис, Тира, Хипанис и Новас (Novasque)“ [Val. Flacc., 4, 718–720]. Д. Дечев отъждествява Ноес с дн. р. Бара (Текир дере), вливаща се в Дунав близо до Нове (Свищов) [Detsch. Spr., 332]. Един от аргументите в случая е еднаквостта на речното и селищното име. Такова съответствие, бих казал почти правило, се забелязва и при другите десни дунавски притоци. Следователно правилната форма на речното име у Херодот трябва да се възстанови като NOV(A) или NOV(E).

Друг аргумент е общото разположение на изброените от Херодот притоци – те са съседни. В настоящото изследване отъждествявам Артанес с Черни Лом, чието продължение Русенски Лом се влива в Дунав [вж. ПП, част I, 195–199]. Атрис е дн. р. Янтра [вж. пак там, 222–223].

2. НОВЕ – римски и ранновизантийски град близо до устието на р. Бара (НОВА), дн. Свищов. Името на града се среща в изворите със следните форми [вж. **Zahariade, M.** Moesia, 102–106 и цит. лит.]:

1. Ad Novas [Tab. Peut., VII, 1]
2. Novas [It. Ant., 221, 4]
3. Novas [Not. Dign. Or., XL, 30, 31]
4. Νοῦων [Prisc. Exc. de legat. (de Boor), V]
5. Νόβαι [Hierocl., 636, 6]
6. Novas [Iord. Get., 100]
7. Νόβας [Proc. De aed., IV, 11, 4]
8. Νόβας [Theoph. Sim. Hist., VIII, 4]
9. Νόβας [Theoph. Conf., 598, 601].

Съществува по-старо мнение за латински произход на името на римския град (Скок, Филипиде, Бешевлиев), но връзката с речното име НОЕС (НОВА) убедително говори за тракийски произход.

3. НАВЕГО (Navego) – наименование на един от народите, покорени според Йордан от остготския крал Херманарик (Херманарих) в средата на IV в. Херманарик починал през 375 или 376 г.

„След като кралят на готите Геберих се отстранил от човешките дела, подир известно време царството наследил Херманарик, най-знатният от Амалите, който покорил много народи, в това число и единадесетте най-войнствени северни (народи), и ги заставил да се подчинят на неговите закони. Някои стари (автори) заслужено са го сравнили с Александър Велики, тъй като той владее тези народи, които усмирил. Голтескиф: инаунксис, васинабронки, меренс,

морденс, имнискарис, роги, тадзанс, атаул, навего (Navego), бубегени (Bubegenae), колди“ [Iord. Get., 116; СДПИС, I, 110–111].

„... той самият с помощта на благоразумието и доблестта покорил и властвал над всички племена от Скития и Германия като над собствени владения“ [Iord. Get., 120; СДПИС, I, 112–113].

Вече направих коментар на този текст във връзка с две от праславянските племена – КОЛДИ-ГЛАДИ и ПОБЕГАНИ [вж. ПП, I, 67–72; II, 12–14]. Тук отново ще напомня, че Йордан изброява тези народи, за да подчертае могъществото на готския владетел Херманарик, който „покорил и владеел над всички племена от Скития и Германия“. Йордан не е представил никакви допълнителни сведения за тези народи. Очевидно познанията му се изчерпвали само с имената на тези народи, извадени от някакви кратки описания (пътеводители) на източноевропейските територии. Изследователите приемат като сигурно отъждествяването на четири от посочените народи: ЧУД (Thiudos), ВЕС (Vas), МЕРЯ (Merens), МОРДВА (Mordens). Това са все северни племена от фински произход. Явно едно от описанията, с които е разполагал Йордан, се е отнасяло за тези северни области [Йордан. О проих., бел. 365, 367].

В настоящото изследване предложих аргументи за отъждествяването на други от тези народи с праславянски племена от дакийските земи:

1. КОЛТИ-ГЛАДИ – в горното течение на Олт и по-късно в дн. Банат (през IV в., след като римляните изоставят Траянова Дакия през 275 г.) – Coldas [ПП, I, 67–72].

2. ПОБЕГАНИ – в поречието на р. БЕГА, дн. Банат – Bubegenas [ПП, II, 12–14].

Тук ще изложа свои доводи за разпознаването на още един от народите, посочени от Йордан. Става дума за НАВЕГО (Navego). Смятам, че това название предава в леко променен вид името на праславянското племе НОВАКИ. През III–IV в. последните (както

ще проследим по-нататък в текста) са обитавали дн. Мунтения. През същия период в тези земи проникнали готи от западната групировка (вестготи). За това свидетелстват проучените некрополи, принадлежащи към Черняховската култура. Вероятно НОВАКИТЕ от дн. Мунтения са се намирали под върховенството на готите. Племенното име NOVAKI е предадено у Йордан с някои фонетични промени: А вместо О; Е вместо А; озвучаване К > G.

Тук бих отъждествил още един от народите в списъка на Йордан. Става дума за ТАДЗАНС (Thadzans). Смятам, че това название предава по-късната форма на етнонима DAKI-DACIANI (DAČANI). Последната форма е получена чрез прибавяне на наставката -ANI и фонетичен преход К > С; К > Ї. Точно този вариант е засвидетелстван при чешкото племе ДАЧАНИ-ДЕЧАНИ [ПП, II, 118–120]. Документи пазят следните форми на името: Dazana, Dasena, Daciane. Названието Thadzan(s) напълно отговаря на късната форма на етнонима DAKI. Обеззвучаването на началната съгласна D > T е предадено чрез TH, а С или Ї – чрез DZ. В списъка на Йордан редът на последните шест племена е „Rogas, Tadzans, Athaul, Navego, Bubegenae, Coldas“. Напълно основателно тази група (с изключение засега на Athaul) може да се нарече „дакийска“ редом с обособената в началото на списъка „финска“ група.

Във връзка с така направеното „разпознаване“ на Йордановите ТАДЗАНИ бих отбелязал две обстоятелства:

1. При идването си в дако-гетските земи в началото на III в. готите заварили даки около границите на римската провинция Дакия (т.нар. от румънските изследователи „свободни даки“).

2. Към IV в., т.е. по времето на готския крал Херманарик, вече се е била появила късната форма на етнонима DAKI-DACIANI (DAČANI) с наставка -ANI. Следователно представената теза за произхода на чешките ДАЧАНИ и за етимологията на името им намира пълно потвърждение в данните от *Гетика* на Йордан.

С оглед разширяването на дакийската група в Йордановите етноними тук ще се спра накратко и върху името, стоящо преди Thadzans – Rogas (РОГИ). Ще припомним параграфа от част I, посветен на дакийското племе АРКИ (в дн. Банат) и тяхното преселение на о-в Рюген. Там те били известни като РАГЯНИ, РАЯНИ, РАНИ (възможно РОГИ-РУГИ). С този въпрос е свързан и проблемът за германското едноименно племе РУГИ [ПП, I, 175–178].

Връщайки се към въпроса за НОВАКИТЕ, бих обобщил, че предложеното тълкуване на Йордановия етноним NAVEGO е важен довод за възстановяването на племенното име NOVAKI. Тази форма се съгласува напълно с представените тук топоними.

4. НОВГРАД – село на левия бряг на р. Янтра, близо до устието ѝ, на 15 км от гр. Свищов (НОВЕ).

5. НАНОВА. С това название (NANOVA R.) е означена дн. р. Кълмацуй на *Карта на Европейска Турция* от 1765 г. [Ляков, Л. Атлас, карта № 42]. Река НАНОВА е представена като десен приток на р. Vede (Ведя), срещу Sistovo (Свищов). Изглежда, някога р. Кълмацуй (НАНОВА) не се е вливала в езерото Сухая, както е днес, а чрез ръкав се е втичала в р. Ведя.

6. НАНОВ – NANOV, село на р. Кълмацуй (т.е. НАНОВА) при заблатеното езеро Сухая, срещу Свищов.

В случая става дума за едноименни река и селище край нея. Названието NANOV(A) може да се обясни по два начина:

1. Като съставено от основа NAN(O) (лично име?) и наставка -OV(A). Значение: '(река, село) на НАНО'.

2. Като получено от основа NOV(A) (речно име) и представка-предлог -НА. Значение: '(село) на (река) НОВА'. Така се изяснява смисълът на селищното име. Що се отнася до речното име НАНОВА на картата от XVIII в., възможно е то да е било пренесено върху реката (дн. Кълмацуй) от названието на селището НАНОВ(A), намиращо се до нея.

Смятам, че основанията за второто обяснение са повече. Особено като имаме предвид двата антични топонима, съдържащи корена NOV – NOES, NOVAE. В такъв случай, ако приемем, че дн. р. Кълмацуй е имала по-старо название НОВА, то това разколебава отъждествяването на р. НОЕС (Херодот) с дн. р. Бара край Свищов (НОВЕ). Засега оставям този въпрос открит с два възможни отговора:

1. Река НОЕС (НОВА) е тъждествена с р. Бара; 2. Река НОЕС (НОВА) е тъждествена с р. Кълмацуй, северно от Дунав.

Припомням, че в описанието на Херодот трите истърски притока Атрис, Артанес и НОЕС текат в земите на тракийските кробизи, т.е. на юг от Дунав (Истър).

7. НОВАЧАНЕ – село край р. Осъм, южно от Никопол, на 20 км от р. Бара (НОВА?). Споменато в подробни джизие регистри от края на XVII в. [Първева, С. Поселищна, 47]. Името съдържа основа – корен NOV и сложна наставка -АЃАНЕ, получена при наслагването на наставките -АКІ (NOVAKI) и -АНЕ (-ANI) след преход К > Ѓ.

8. НОВАКОВА БРАЗДА. Става дума за две успоредни землено-окопни съоръжения: Северна Новакова бразда (Brazda lui Novac de Nord) и Южна Новакова бразда (Brazda lui Novac de Sud). Северният окоп пресича Влашката равнина (дн. Олтения и Мунтения) – от с. Хинова на Дунав край Турну Северин до дунавския бряг при Браила. Южната Новакова бразда започва от с. Русинец де Жос на р. Олт и завършва при ез. Гряка до левия дунавски бряг. Тя огражда от север зоната, в която се намират топонимите, съдържащи корена NOV.

За произхода на тези защитни съоръжения се поддържат две основни тези: 1) че са римски строеж; 2) че са част от старобългарската укрепителна система (VII–XI в.). Аргументите в подкрепа на втората теза са напълно убедителни – трасетата на двете Новакови бразди се вписват в две концентрични отбранителни линии около средишните земи на Дунавска България и по техника на градеж

принадлежат към старобългарската традиция [вж. **Коледаров, П.** Политическа, I, 14, 16; **Рашев, Р.** Старобългарски].

По произход названието на двата окопа е българско и тази форма е съхранена и в румънското предаване на името. Вижда се, че наименованието **НОВАКОВА БРАЗДА** произлиза от името **НОВАК**. Смятам, че тук не бива да се търси историческа личност или герой от епоса на балканските народи (Баба Новак). Според тезата, която ще обоснова по-долу, зад името **НОВАК** се крие племенното название **НОВАКИ**.

По мое виждане представените седем топонима по двата бряга на Дунав са следи от началната територия на тракийско племе, чието име не е засвидетелствано в античните писмени източници. Племето е обитавало поречието на р. **НОВА** (най-вероятно дн. р. Бара) и негов племенен център е било селището в устието на реката (по-късно римският град **НОВЕ**). Племето **NOVAKI** е произлязло от речното име с добавена наставка **-AKI** (срв. артаки в близкото поречие на Артанес – Черни Лом). Възможно е най-ранната форма на племенното име да е била без наставка – **НОВИ**.

Склонен съм да приема, че името на р. **НОВА** произлиза от праславянския корен **NOV**, *бълг.* ‘нов’. Възможно е в по-ранен етап от развитието на праславянския език формата на този корен да е била **NAV** (срв. староиндийски и авестийски по-долу). Такова название може да се даде на река, която се е преместила в ново русло – **НОВА (РЕКА)**. Съответно за старото русло остава наименованието **СТАРА РЕКА**. Такива примери са известни в българската и славянската хидронимия. Коренът **NOV** е запазен до днес в славянските езици: *бълг.* нов; *стбълг.* новъ; *срхр.* нѠв; *словен.* nov; *рус.* нов, новѣй; *укр.* новий; *брус.* новы; *чеш.словаш.* nový; *пол.-луж.* nowy; *праслав.* *navъ. Други индоевропейски езици: *стинд.* nava; *авест.* nava; *гр.* νέος; *мик.* ne-wo; *лат.* novus; *хет.* newa; *тох.* B nūwe; *тох.* A ñu; *ие.* *newo [БЕР, IV, 671].

Племенното име НОВАКИ (ед.ч. НОВАК) съвпада с нарицателното име в славянските езици НОВАК. Последното е получено по същия начин – от основа, корен NOV и наставка -AK: *бълг.* новак; *цслав.* новакъ, новачьскъ, *произв.* новачка, новаче; *срхр.* новак; *словен.* novák ‘новобранец, начинаещ’; *укр.* новак; *чеш.* novak; *словаш.* novak; *пол.* nowak; *праслав.* *navakъ от *ие.* newā [БЕР, IV, 671].

Смятам, че съдбата на праславянското племе НОВАКИ и неговото разселване може да се проследят по топонимични данни. Става дума за селищни названия, произлизащи от племенното име NOVAKI. За подобни имена, като НОВАЧАНИ, НОВАНИ (Novaniy – Албания), Й. Заимов предполага, че произхождат от нарицателното име *новак (незасвидетелствано) със значение ‘новак, новозаселен’ или по-вероятно от личното име НОВАК [Заимов, Й. Заселване, 154]. Според мен само за селищни имена с наставки -OVCI и -OVO в българските земи (NOVAKOVCI, NOVAKOVO) може да се твърди, че са произлезли от личното име на основателя и съответно на неговия род.

Първата група топоними произхождат от близки до първоначалната племенна територия области в дн. Румъния:

1. НОВАЧИ (Novaci) – село в долното течение на р. Арджеш [DRH, B, XXIII, 120 – 1630 г.]
2. НОВАК – имение до с. Тигвен, окр. Северин [DRH, B, VII, 237 – 1575 г.]
3. НОВАК (NOUAK) – дн. окр. Караш (1370 г.)
4. НОВАК (NOUAKFALUA) – село в района на Себеш [DRH, D, I, 209 – 1433 г.]
5. НОВАЧИ (Novaci) – село в дн. окр. Горж, Олтения
6. НОВАЧИ – изчезнало село, вероятно до дн. с. Лалошу, окр. Вълча, Олтения [DRH, B, XI, 274 – 1598 г.].

Селищните имена от тази група принадлежат към най-ранния тип – NOVAK-NOVAKI и производния тип NOVACI. Следващата

група от селищни имена се намира в границите на българската етническа територия на юг от Дунав:

1. НОВАЧАНЕ – село, образувано от сливането на селата Ново и Вехто НОВАЧЕНИ, Ловешко (1880 г.)

2. НОВАЧЕНЕ, Софийско

3. НОВАКОВЦИ, Ловешко (от лично, родово име?)

4. НОВАКОВО, Пловдивско

5. НОВАЦИ, Битолско

6. НОВАЧАНЕ, Плевенско (посочено по-горе).

Словакия:

НОВАКИ – град в областта на Нитра (ист. NOVAK, дн. NOVAKY).

Хърватия:

1. НОВАК – жупания в поречието на Драва

2. НОВАКИ (Novaki) – село край р. Търнава

3. НОВАКОВЕЦ – село в поречието на р. Мура.

Имената на посочените селища според мен произлизат от племенното име NOVAKI. Те отразяват разселването на малки групи, произхождащи от това племе. Бих разделил тези селищни имена на три типа според структурата им: 1. NOVAK, NOVAKI; 2. NOVACI, NOVACI; 3. NOVACANI. Подреждането отговаря на тяхната хронология и генетична последователност. Най-ранен е първият тип (праславянски, раннославянски). От него след промяна К > С, К > Ъ е произлязъл вторият тип. От втория тип с добавена наставка -ANE, -ENE е получен третият тип имена. Последния бих определил като старобългарски.

Въз основа на анализа на приведените топонимични данни тук ще представя моето виждане за съдбата на НОВАКИТЕ след попадането на земите им под римска власт (създаването на провинция Мизия).

1. Между 29 г.пр.Хр. и 15 г.сл.Хр. римляните установили пълен контрол върху земите между Истър и Хем. По това време част от **НОВАКИТЕ** се прехвърлили на левия дунавски бряг в Дакия.

2. През 106 г.сл.Хр. император Траян сломил съпротивата на Декебал и при последвалото масово изселване на даки от родните им земи, изглежда, е имало вторично преселение и на **НОВАКИ**. Последните стигнали до Северните Карпати, където се установили в съседство с дакийските карабати (хървати). Всъщност и на Дунав обиталищата на двете племена отстояли недалеч едно от друго. Така бих обяснил данните за присъствие на **НОВАКИ** на р. Драва в хърватските земи на Балканите. Става дума за жупанията **НОВАК**. Явно тези **НОВАКИ** са участвали в преселението от Северните Карпати (Бяла Некръстена Хърватия) към западните балкански земи. Възможно е други **НОВАКИ** да са последвали двете групи хървати, които се поселили сред племената от чешката група.

3. Името на гр. **НОВАКИ** в поречието на **НИТРА** показва, че преселници **НОВАКИ** са се установили трайно в тези северодунавски земи. В настоящото изследване предложих хипотеза за преселение на клон от **АТРИТЕ** (**НЕТРИ**) към басейна на р. **НИТРА** (вж. част I). Племенната територия на **НОВАКИТЕ** е трудно разграничима от тази на **АТРИТЕ** по р. **АТРИС**, дн. Янтра. Така бих обяснил появата на **НОВАКИ** в басейна на **НИТРА** – като резултат от съвместно преселение на **АТРИ-НЕТРИ** и **НОВАКИ**.

4. След създаването на римската провинция Дакия през 106 г. част от **НОВАКИТЕ** останали край нейните източни граници, в дн. Мунтения. През първата половина на III в. там започнали да проникват готи от западната група (вестготи). Съжителството на местните гето-даки (включително и **НОВАКИ**) с придошлите готи е отразено в паметниците на т.нар. Черняховска култура. Според разказаното от Йордан в средата на IV в. **НОВАКИТЕ** (**NAVEGO**) се намирили под властта на готския крал Херманарик.

5. През VI–VII в. **НОВАКИ-НОВАЧИ** имали свои селища в дн. Олтения и Мунтения (топонимите от румънските земи), т.е. близо до старото племенно землище. В края на VII в. (към 681 г.) тези земи били включени в Дунавска България на хан Аспарух [**Бонев, Ч. Начало**]. Там, в придунавската ивица на Западна Мунтения, се настанили група прабългари. Свидетелство за това са двуобредните некрополи, открити край Обършия-Олт, Кирнодж, Фрътещ, за които изказах мнение, че са оставени от котраги (кутригури) [пак там]. През VIII–IX в. били издигнати двете землено-окопни съоръжения – Северна и Южна Новакова бразда. В тяхното изграждане участвали и тамошните **НОВАКИ**. Така бих обяснил появата на това название за двата старобългарски окопа.

6. Още преди появата на Аспаруховите прабългари, в началото на VII в., част от тези **НОВАКИ-НОВАЧИ** се преселили на юг от Дунав (топоними в българските земи). Там възникнал третият тип селищни имена – с наставка **-ĀANE (NOVAĀANE)**. Две от тези селища (по р. Осъм) били основани в близост до старата племенна територия.

10. ОБУЛИ, ОБЛУЧИ – допълнение към част III

Върху карта на Птолемей са нанесени:

1. Селище **BULENSII** на десния дунавски бряг в дн. Добруджа, преди завоя на Дунав при Галац. Това селище не съвпада по местоположение с **ИСАКЧА (ОБЛУЧИЦА)**. Птолемеевото селище **BULENSII** се намира по-близо до устието на р. Суха при дн. езеро Олтина. Според предложеното от мен местоопределяне, племенната територия на **ОБУЛИТЕ (ОБУЛЕНСИИ)** е заемала долината на р. **СУХА**.

2. Надпис **BULENSII** на левия днепърски бряг при устието на реката. Това е доказателство, че част от **ОБУЛИТЕ** са се изселили

през I в. отвъд Дунав. Те се придвижили на изток и стигнали до левия бряг на Днепър. ОБУЛИТЕ се включили в преселението на своите съседи – КРОБИЗИ, ИСТРЯНИ, АКСИ, АНГЛИ. ОБУЛИТЕ при Днепър (БУЛЕНСИИ) били едно от преселническите племена, които създали праславянската групировка АНТИ на изток от Днепър през I–II в. Формата BULENSII показва изпадане на началното O.

3. Староруски град БОЛЧЕ. Формата на името отговаря точно на раннославянския вариант на племенното име ОБУЛИ-ОБУЛЧИ (при колебание O-U). Следователно гр. БОЛЧЕ е бил основан от ОБУЛЧИ, които са били наследници на БУЛЕНСИИТЕ, преселили се, според картата на Птолемей, при Днепър.

11. ПАНТА (ПУТНА), ПОНТЕСЕРИ, ПУТЕНИ

В този параграф се прави разбор на данните за група названия, които съдържат праславянския корен PANT-PONT. Основен дял в анализа заема възстановяването на праславянските форми на речното име ПУТНА и на произлизащите от него имена.

В *Описание на земята на Дионисий Периегет* (II в.) са посочени реките Алдеск и ПАНТИКАПА: „κεῖθι καὶ Ἀλδηκοῦ καὶ ὕδατα Παντικαπα“ [Dion. Per., 314]. Те протичали близо до Рипейските планини и се вливали в Северно море. Поречията им се намирили близо до земята на агатирсите. В схолия към този текст се пояснява, че ПАНТИКАП се влива в Истър. Според друг коментар (Евстатий) в описанието се било получило объркване с понтийския Пантикапей [вж. Nied. Sl. st., I-1, 178].

Важен ориентир за местоопределянето на реките Алдеск и ПАНТИКАПА е пояснението, че те протичали до земята на агатирсите. Според Херодот последните обитавали земи около р. Марис (дн. Муреш) [Hdt., IV, 48]. Съществуват данни, че агатирсите са обита-

вали земи между Източните Карпати и Тира (Днестър) [Ist. român., I, 410]. В настоящата работа р. Алдеск беше отъждествена с АЛДА (БАРА АЛДА), дн. Бърлад. Поречието на Бърлад обхваща земи между Серет и Прут. Бърлад е ляв приток на Серет, който от своя страна се влива в Дунав. Срещу устието на Бърлад влива водите си в Серет р. ПУТНА, която е десен приток. Устията на двата притока отстоят недалеч от устието на Серет в Дунав.

ПУТНА събира водите си от склоновете на планината Вранча в Източните Карпати. При изворите на ПУТНА се издига планинският хребет ПЕНТЕЛЕУ (Penteleu).

Представените дотук данни ми дават основание да отъждествя р. ПАНТИКАПА (Дионисий Периегет) с дн. р. ПУТНА. Тук ще изложя доводите си за това.

1. Оказва се, че сведението в схолията към Дионисий Периегет, че ПАНТИКАПА се влива в Истър (Дунав), стои твърде близо до реалното географско съотношение. Имам предвид обстоятелството, че ПУТНА се влива в Серет, близо до устието ѝ в Дунав.

2. Реките Алдеск и ПАНТИКАПА са описани у Дионисий Периегет заедно, в „двойка“. Бърлад и ПУТНА съответно са два срещуположни притока на Серет.

3. Според мен структурата на името РАНТИКАРА може да се представи по два начина: 1. РАНТ(І)-КАРА; 2. РАНТИК-АРА. При първия вариант към корена РАНТ(І) е добавена частта КАРА, която от своя страна се състои от корен АРА ‘вода, река’ и представка-предлог К(А) ‘до, при’ [вж. ПП, I, 164–167; III, 84–88]. При второто деление първата част се състои от корена РАНТ и наставката -ІК. Тази наставка се среща при славянските водни имена. Не са ми известни примери за нейното присъствие още в праславянската хидронимия.

4. Речното име РУТНА се състои от славянския корен РУТ ‘път’ и наставката -НА. Първоначалната, праславянската форма

на този корен е била PANT(A) (вж. по-долу). Развитието е протекло по следния начин: PANT(A) > PONT(A) > POT(A) > PUT(A). Следователно античното речно название PANTI(KAPA) и днешното PUT(NA) съдържат един и същ корен със значение ‘път’.

5. Румънското название на планината PENTELEU предава по-старата славянска форма PENTELEV. Последната съдържа корен PENT(E), който при отчетено колебание А-Е (от Ä) съответства на корена в речното име PANTA със значение ‘път’. С оглед на това съответствие ще посоча, че връзката между името на св. Пантелеймон (Пантелей) и неговото прозвище „Пътник“ (Пантелей пътник) може да се обясни чрез народна езикова етимология. Очевидно праславянският корен PANT ‘път’ в името на светеца е дал основание за възникването на това прозвище. Срв. местност ПАНТЕЛЕ до с. Расник, Брезнишко – от св. Пантелеймон.

Допускам възможността планинското име PENTEL(EV) да произлиза от племенно име PANTALI, образувано от речното име PANTA с наставка -ALI. Именно в този източен гетски регион се срещат подобни варианти с наставка -AL: ČESI-ČISL(OV), ČANL(OV); MUSE(OS)-MISLJA, MASKA-MASKLIANI, TURA-TURLA.

Изложените обяснения за представените топонимични данни ми дават основание да очертая следното развитие на името на р. PUTNA:

1. PANT(A) – най-ранна форма, от праславянската дума PANT(A) ‘път’

2. PANTI(KAPA) – с добавена съставка (K)APA ‘(до) вода, река’

3. PONTA – след преход Ä > O: PANT(A) > PONT(A)

4. POT(A) – изпадане на носовката

5. POT-NA, PUTNA – преход O > U през славянския период и поява на форма с наставка -NA: на Путной [DRH, A, I, № 256 – 1445 г.].

Река с името PUTNA тече от другата страна на Източните Карпати в дн. окр. Харгита. В Западна Олтения има две селища с название ПУТИНЕЮ (Putineiu) – в окръзите Илфов и Телеорман: wt ПУТИНЕЮ [DRH, V, XXII, 98 – 1628 г.]. По-стара форма PUTENIUL. Последната дава основание да се предположи съществуването на раннославянско племенно име PUTENI – от речно име PUT(A) с наставка -ENI. Тази племенна структура следва да бъде свързана с поречието на PUTNA (POTA-PUTA). Пак във връзка с името на р. ПАНТА (ПУТНА) бих поставил и названието на кастел, посочен от Прокопий Кесарийски на десния дунавски бряг, между Акве (Прахово) и Бонония (Видин) – ПОНТЕСЕРИОН (Ποντεσερίων) [Proc. De aed., IV, 6; ИТМ, 440]. За името PONTESERI(ON) виждам две възможни етимологични обяснения:

1. Структура: 1. PONTE (от *лат.* pons ‘мост’); SERI (название на река – SERA). Значение: ‘мост на (река) СЕРА’. Подобно селищно име е известно от поречието на АЛУТА (Олт): Pons Aluti [Tab. Peut., VI, 5; Izvoare, I, 740–741] – пътна станция на р. Олт, между Русидава и Буридава [ПП, I, 59–60]. Същевременно трябва да отбележа, че в района, където трябва да се е намирал кастелът ПОНТЕСЕРИОН, не е известна река с име СЕРА.

2. При същата структура (1. PONTE; 2. SERI) предлагам тълкуване, според което названието е племенно и произлиза от две речни имена. Едното е SER(A) – по-ранен вариант на речното име SERET (вж. тук за СЕРЕТ и племе СЕРИ). Второто – PONT(A) – е праславянска форма на дн. речно име PUTNA. Река ПУТНА е десен приток на СЕРЕТ. Племенното име ПОНТЕСЕРИ трябва да е възникнало като название на клон от СЕРИТЕ, които са обитавали поречието на притока PONT(A)-PUTNA. През I или II–III в. част от тези ПОНТЕСЕРИ са напуснали поречието на PONTA – SERET, и са се заселили на десния дунавски бряг в провинция Мизия близо до

Бонония. Племенното название ПОНТЕСЕРИ се е прехвърлило върху основаното от тях селище.

Други названия, съдържащи праславянския корен PANTA-PONTA:

4. ПАНТИКАП – река в Северното Черноморие, посочена от Херодот: Παντικᾶπις [Hdt., IV, 18, 54]. Отъждествявана е с дн. р. Конка, течаща успоредно на Днепър [Яйленко, В. П. Thracia, 1993, 228–229].

5. ПАНТИКАПЕЙ (дн. гр. Керч), столица на Боспорското царство. Градът е наречен така по името на местната р. ПАНТИКАП (Παντικᾶπις), отъждествена с дн. р. Мелек-Чесма. Така са интерпретирани коментарите на Стефан Византийски и Евстатий към Дионисий Периегет [пак там]. За името на града В. И. Абаев предлага иранска етимология – РАНТАКАРА ‘път на рибите’. Яйленко търси тракийски произход на двете названия. За първата основа *rant със значение ‘воден път, река’ посочва като успоредица речното име Πόντος (Струмешница). За втората основа *kap(as) предполага значение ‘хълм’. Смисълът на цялото име е ‘река край хълм’ [пак там].

Смятам, че за тези два топонима трябва да се има предвид обяснението, предложено по-горе относно ПАНТИКАПА-ПУТНА.

6. ПОТУЛА (ПОТОЛЕНЗЕ) – селища в Дакия и Средиземна Дакия. Canonia Potula [Geogr. Rav., IV, 14] е отъждествявана с Centum Putea [Tab. Peut., VI, 3; IX, 5; TIR, 1-34, 45, 93]. В. Томашек предполага и вариант на името *Potulata, от който е получено племенното (жителско) име Ποτούλατινῶσιοι [Ptol., 3, 8, 3; вж. Tom. Thr., II, 2, 65]. Друго обяснение за ПОТУЛАТЕНСИИ вж. в настоящата работа [ПП, I, 59–60].

Смятам, че в Дакия е съществувало селище с название POTULA. Доказателство за това е името на селище ПОТОЛЕНЗЕ в

района на Сердика, известно от надпис: „cives prov. Tracie reg. Serdicens. midne Potolense“ [CIL, VI, 32567]. Надписът е от края на III в. Смисълът на думата *midne* трябва да е бил *vicus*. Названието на това селище в околностите на Сердика по форма е жителско име с наставка -ENSI. То произлиза от селищно име POTOŁA и означава ‘жители на ПОТОЛА’. Моето обяснение за възникването на селището ПОТОЛЕНЗЕ е следното. През 275 г. римляните напускат отвъддунавска (Траянова) Дакия. Император Аврелиан създава нови провинции на юг от Дунав – Крайбрежна Дакия и Средиземна Дакия. Голямата част от жителите на Траянова Дакия са били преселени в тези нови провинции. Явно сред изселниците е имало жители на тамошна ПОТУЛА. Те създали свое селище в околностите на Сердика (Средиземна Дакия), което било наречено ПОТОЛЕНЗЕ, т.е. ПОТУЛЕНЦИ ‘жители на ПОТУЛА’. Забелязва се колебание О-У и I-E в новото име.

Смятам, че селищното име ПОТУЛА (и производното ПОТОЛЕНЗЕ) е съставено от корен POT и наставка -ULA. Формата POT е производна от по-стар вариант PONT (отпада носовката N). Значение: ‘път’.

7. ПАТАВИСА (ПОТАЙСА) – римски център в Траянова Дакия, муниципиум, колония, дн. гр. Турда, окр. Клуж [TIR, L-34, 93]. Името на града се среща в следните варианти:

1. Πατρούισσα [Ptol., III, 8, 4]
2. PATAVISSENSIVM vicus [Ulp., I, 15, 1, 9]
3. POTABISSA [Geogr. Rav., IV, 14]
4. PATAVISESIS [CIL, III, 2086]
5. POTAISSA [CIL, III, 1627].

Тези наименования показват съществуването на две основни форми: PATAVISA и POTVISA, както и изпадане на V между гласни – POTAISA. Според моето виждане името PATAVISA се състои от два корена: 1. PATA; 2. VISA. Първият корен PATA, който се променя в

POTA след преход $\check{A} > O$, изглежда, е по-късен вариант на PANT(A), получен след изпадането на N като носовка. Вторият корен VISA според мен означава ‘село, селище’. Той се е запазил в днешния термин за село *виес* в Чехия, Словакия и Полша (срв. Нова виес). Следователно вариантите в името на дакийското селище ПАТАВИСА отразяват следното развитие в корена PANT: PANT > PAT > POT. При такова тълкуване на двата съставни корена дакийското селищно име PATAVISA би трябвало да има значение ‘крайпътно село’.

Направеният анализ на праславянските топоними, съдържащи корена PANT, показва, че последният е претърпял следното развитие: PANT > PONT > POT; PANT > PAT. Смятам, че тази праславянска дума е имала две основни значения: 1. път; 2. море. За второто значение, равнозначно на *гр.* *πόντος* ‘море’, срв. *стбълг.* *пѣчна* ‘открито море, дълбочина, глъбина’ (обяснението в БЕР – от *ракъ, *праслав.* ‘нещо, което се разпуква’, от същата основа пъкам – според мен е несъстоятелно); *срхр.* *пѹчина* ‘широко море, (*прен.*) небесен свод, поле, средата на деня’; *словен.* *ročina*; *рус.* *пучина*, *струс.* *пѣчина* ‘морска бездна’.

Намирам, че старобългарската дума *пѣчна*, както и вариантите в другите славянски езици възлизат към праславянския корен PANT > PONT с наставка -(\check{C})INA, при изпадане на N и T > \check{C} , срв. *бълг. диал.* *пачь* ‘път’, *пачька* ‘пътека’ (Разлог) [БЕР, V, 114], срв. племе POLOČANI, от речното име POLOTA. Следователно развитието е било следното: PONT > POT > POTINA > POČINA > PUČINA.

Страбон: „Впрочем Понтът се смятал тогава за най-голямото море от близките до нас морета и затова се наричал изобщо само Понт“ [Strab., I, 2, 10].

В *Повестъ временных лет* Черно море е наречено „Понетъское море“ и „Руское море“ [ПВЛ, I, 10].

Константин Багренородни: „... в морето Понт тече“ [С. Porph. De adm., 42].

Налага се заключението, че славянската дума РОЇНА (PUЇINA) ‘море, морски простор, морска глъбина’ е наследник на праславянската PONT със същото значение – ‘море, морски път’. Тук е необходимо да проследим общото развитие на праславянския корен PANT-PONT в славянските езици: *бълг.* път, *диал.* пъкъ (пакъ – Ч. Б.), пат, пет, пот; *срхр.* пѹт ‘път, пътешествие’; *словен.* pot ‘път’; *рус.* путь ‘път, пътуване’; *укр.* путь; *брус.* пуць – същото; *чеш.* rout’, *книж.* ‘поклонение’; *словаш.* rúť ‘път, поклонение’; *пол.* rać ‘път’; *гуж.* рис; *длуж.* риś; *полаб.* rat – същото; *праслав.* *раѣь. Други индоевропейски езици: *стпрус.* pintis ‘път’; *стинд.* ránthah ‘пътека, път’; *авест.* panta ‘път’; *стгр.* pónton ‘море, морски път’; *пáтoς* ‘пътека’; *лат.* pons, pontis ‘мост’; *ие.* *pontāos [БЕР, IV].

Смятам, че формирането на тези варианти на думата в славянските езици е станало след следните фонетични промени:

1. PǃNT > PANT > PAT
2. PǃNT > PENT > PET
3. PANT > PONT > POT
4. PANT > PONT > POT > PUT
5. PANT > PONT > POT > PUT’
6. PANT > PONT > POT > PUT’ > PUC
7. PANT > PONT
8. PANT > PONT > PONT’ > PONC.

12. ПРАГА (ПРАХА), ПРАЖАНИ

В този параграф обект на анализ са група топоними от дн. Мунтения, съдържащи корена PRAG. Те са съсредоточени в горното

поречие на р. ПРАХОВА, в дн. окр. ПРАХОВА. Всъщност названието на тази река е основен топоним, от който произлизат останалите, които са селищни имена.

1. ПРАХОВА (Prahova) – река, извираща от хребетите Баю и Бъроа в Южните Карпати. ПРАХОВА е ляв приток на р. Яломица. Prahov – в грамота на крал Лудовик за Брашов от 1358 г. [DRH, D, I, 39]; на Праховъ – 1402–1418 г. [DRH, B, I, 26].

2. ПРАХОВИЦА, дн. Провица (Provița) – също ляв приток на Яломица; тече успоредно на ПРАХОВА, „от Прахова до Праховица“ – 1540 г. (румънски превод от 1780 г.) [DRH, B, IV, 91].

3. ПРЪЖАНИ (Prăjani) – село, днес присъединено към гр. Слъник, в долината на р. Върбилъу (от *слав.* Върбилов), приток на Теляжен, район Плоещ [DRH, B, XXV, 379 – 1636 г.].

4. ПРЪЖАНКА (Prăjanca) – село в поречието на Теляжен, приток на ПРАХОВА.

5. ПРЪЖЕНИ (Prăjeni) – село в дн. окр. Яш.

Двете речни названия – PRAHOVA и PRAHOVICA, съдържат общия корен PRAN и съответно съставката -OVA и наставката -ICA. Възможен по-ранен вариант на PRAN е PRAG (преди промяната G > H). Смятам, че трите селищни имена произлизат от корена PRAG с наставка -ANI, -ENI, -ANKA. Фонетични промени – G > Ž, A > Ă: PRAG-ANI > PRAŽANI > PRĂŽANI; PRAG-ENI > PRAŽENI; PRAŽAN(I) > PRAŽANKA > PRĂŽANKA [И. Йордан извежда тези селищни имена от *рум.* prăji ‘пържа, пека’ или праг, вж. **Iordan, I.** Toponimia, 24].

Разположението на две от тези села в горното течение на р. ПРАХОВА и обстоятелството, че речното име и селищните названия възхождат към корена PRAG, ми позволяват да обоснова следната възстановка: началната форма на речното име, без наставка -OVA, е била PRAG(A). От нея са получени имената на близко разположени

селища – с наставка -ANI, -ENI, -АНКА. Те имат значение ‘жители край (река) ПРАГА’. Вероятно по-старата форма на корена PRAG е била PARG (вж. по-долу).

Смятам, че това гнездо от топоними създава основа за възстановяване на гетска и раннославянска племенна структура. В доказателствения материал за гетска структура липсват антични топоними, но затова пък разполагаме с косвени данни за преселение на гети-ПРАГИ заедно с ЧАСИ (ЧЕСИ) в Горното Полабие. Там племенният център на славяните ЧЕСИ се е наричал ПРАГА (ПРАХА). В Мунтения племенното землище на гетите-ПРАГИ е обхващало поречието на ПРАГА (дн. ПРАХОВА). То се е намирало в съседство с територията на гетското племе ЧАСИ (ЧЕСИ), простираща се между горните течения на Мусеос (Бузъу) и Илимакия (Яломица). Единствено обяснение за наличието на съчетание ЧЕСИ-ПРАГА както в гетските земи, така и в Горното Полабие може да бъде тезата за преселение на ЧАСИ (ЧЕСИ) и ПРАГИ от дн. Мунтения в дн. Чехия.

Името на гр. ПРАГА като средище на чехите се появява в документи от X в. (грамоти от 976 и 993 г.) у Видукинд Корвейски: горнонемска форма Braga, славянска Прагъ, Baraga, Braga (Ибрахим ибн Якуб) [Nied. Sl. st., III, 197–198]. В чешкия език името претърпява промяна PRAGA > ПРАНА. Свидетелство за първата форма, освен писмените извори, са и производни чешки думи и падежни форми от това име: pražanu (бълг. пражани), v Praze, o Praze, pražsky. Те показват обичаен преход G > Z и G > Ž. Жителското име PRAŽANI е идентично с формата, запазена в селищните имена от дн. Румъния до р. ПРАHOVA – PRĀŽANI, PRĀŽENI.

Освен тези топонимични и езикови данни, съществуват и археологически материали, които свидетелстват за връзка между районите на ПРАХОВА в Мунтения и ПРАГА в Чехия. Става дума

за раннославянската керамика, открита край Прага и получила нейното име. Това са ръчно изработени гърнета със специфични пропорции и късо изправено устие [Русанова, И. П. Славянские, 5–38]. Именно в поречието на р. ПРАХОВА и района на дн. Плоещ са открити селища с такъв тип керамика. Румънските археолози използват различни наименования за тези паметници, най-често култура „Ипотеш-Къндеш-Чурел“. Датират ги в VI–VII в. и ги определят като автохтонни (проторумънски) или допускат и славянско влияние.

Смятам, че керамиката тип „Прага“ в тези селища от поречието на ПРАХОВА присъства и в по-ранните пластове – от II–V в. и предримската епоха. С други думи, раннославянският керамичен тип „Прага“, наричан още „Прага-Корчак“, произлиза от дакийската керамика, изработвана на ръка. Тази традиция на домашно гърнчарство е била пренесена от гетската ПРАГА (ПРАХОВА) в раннославянската ПРАГА на р. Лаба.

Името ПРАГА се среща и на други места: Така се нарича предградие на Варшава, Мала ПРАХА (Klein Prage) при Будишин. Същият топоним се среща в Словения и Подолия [Nied. Sl. st., III, 198]. Праславянският корен PRAG е получил следните форми в славянските езици: *бълг.* праг; *срхр.* прàг; *словен.* prag; *рус.* порог; *укр.* поріг; *род. п.* порогу; *брус.* парог; *струс.* порогъ; *чеш.* práh; *словаш.* práh; *пол.* prog; *глож.* proh; *длуж.* prog; *праслав.* *pragъ; други езици: *алб.* prag; *рум.* prag [БЕР, V, 586].

Смятам, че тези форми в славянските езици са получени при следното фонетично развитие. Начална форма PARK (> PARG): PARG(A) > PARAG > PRAG; PRAG > PRAN; PARAG > PAROG > POROG; POROG > PORUG > PORIG; POROG > PROG; PROG > PRON.

Думата е заета в албански и румънски език през праславянския (I–V в.) или раннославянския (VI–VIII в.) период. Общата

възстановка на съдбата на гетската племенна формация около р. ПРАХОВА в Мунтения бих представил по следния начин:

1. Началната форма на речното име е била PRAG(A), идваща от праславянския корен PARG(A). Гетите, обитавали поречието на реката, са били наречени PRAGI. Техни съседи откъм изток са били ЧАСИ (ЧЕСИ), а откъм запад – ЛЯХИ (ЛЕХИ).

2. При римското завоевание на Кадия през 106 г. земите на ПРАГИТЕ попаднали под контрола на римляните и в прикарпатската зона на дн. Мунтения били построени военни лагери. Част от ПРАГИТЕ се изселили заедно със съседните ЧАСИ (ЧЕСИ). Те се установили в горното поречие на Елба (Лаба). Придвижването им до тези нови заселища е станало в рамките на периода II–V в.

3. През VI–IX в. селището на ПРАГИТЕ – ПРАГА, се превърнало в средище на ЧЕСИТЕ. Със създаването на чешкото държавно обединение ПРАГА станала столица на тази славянска държава.

4. Част от ПРАГИТЕ, които останали в земите си, вероятно са дочакали вълната от славянски заселници в началото на VI в. През VI–VII в. речното име трябва да е добило формата PRA-GAVA-PRAHOVA. Местната раннославянска племенна структура е носела името PRAŽANI, образувано от речното име с наставката -(J)ANI.

5. От края на VII в. земите на ПРАЖАНИТЕ били включени в границите на Дунавска България.

13. ПРУТ, ПИРИ, ПИРЕНИ

Изследователската насоченост на този параграф се определя от два основни проблема: 1. Историческото развитие на името на дн. р. ПРУТ; 2. Племенни структури в басейна на реката, чиито имена произлизат от речното име. Разселвания от поречието на ПРУТ.

Събраният материал, който ще бъде анализиран, включва речни, селищни, племенни и лични имена.

1. ПОРАТА – ПУРЕТ(А) – ПИРЕТ(А)

Херодот, описвайки притоците на Истър: „Особено увеличават водите му следните пет реки, които текат през Скития: едната, наричана от скитите Пората (Πόρατα), а от гърците Пирет (Πυρετός), после Тиарант, Апар, Напарис и Ордес. Първата от изброените реки е голяма, тече на изток и съединява водите си с Истър; споменатата на второ място Тиарант тече повече към запад и е по-малка от първата; Апар, Напарис и Ордес се вливат в Истър между тия две реки“ [Hdt, IV, 48–49; Izvoare, I, 30–31].

Това е най-ранното споменаване на р. Прут. Името е представено в два варианта, а при различно четене на Y във втория вариант се появява и трети: PORATA, PURET(A), PIRET(A). Смятам, че името е съставено от основа POR (> PUR > PIR) и наставка -АТА (> -ЕТА). Приемам основата POR (PUR, PIR) за най-ранен вариант на речното име – без наставка.

2. ПИРУМ

Клавдий Птолемей: „Най-значимите градове в Дакия са следните ... Пирум (Πυρούμ) 51°15'–46°“. Според посочените градуси ПИРУМ трябва да се е намирал близо до най-долното течение на Дунав, където се влива р. ПРУТ. Това позволява да се приеме, че ПИРУМ се е намирал на самия ПРУТ, до устието му. Другият довод за такова предположение е еднаквостта на селищното име с ранния вариант на речното название – PIR. Такава едноименност между река и селище, разположено в устието на реката, е почти правило при десните дунавски притоци.

3. ПИРОБОРИДАВА

1. Клавдий Птолемей: „Градове във вътрешността на страната в тази част са (тези) покрай река Хиерасос: Заргидава, Тамасидава, Пироборидава (Πυροβορίδαυα) – 54°–47°“ [Ptol., III, 10, 8; Izvoare, I, 554–555].

2. Piriboridava in praesidio – папирус на А. С. Хънт (col. II, 27), датиран между 105 и 117 г. [Izvoare, I, 470–471].

3. Perburidavensis – жителско име в надпис, намерен в Нове (Свищов) [Detsch. Spr., 363].

4. Piroborus – лично име в надпис от Къолн [CIL, XIII, 8188].

Р. Вулпе локализира ПИРОБОРИДАВА при с. Пояна на р. Сепет, окр. Галац. Д. Дечев обяснява смисъла на името с латинския термин *pirus* ‘круша’ [Detsch. Spr., 370]. Смятам, че селищното име съдържа два корена и съставка DAVA ‘крепост, укритие’.

1. PIR(O) – корен, съвпадащ с третия вариант (PIR) на началното речно име.

2. BOR(I) – определям този корен като тъждествен с праславянската дума VARA ‘река’ при преход A > O.

Така селищното име PIROBORIDAVA, без съставката DAVA, има вида PIROVARA със значение ‘река ПИР(A)’. В случая терминът VARA ‘река’ е поставен след името – срв. ЕБАРА (ЕБРА, Хеброс), КИАБАРА (Киаброс), ДАНАБАРА (Данаприс, Днепър), САБАРА (Сабар), КОЛУБАРА [вж. III, II, 90–93]. Следователно PIROVARA е вариант на речното име, получен от началната форма (без наставка) и термина VARA ‘река’. Формата PIROBORI може да е имала и значение на племенно име, отнасящо се за гетите около селището ПИРОБОРИДАВА.

4. БРИТОЛАГИ

У Кл. Птолемей (II в.) срещаме следното описание: „А морският бряг от най-северното устие на Истр чак до устието на реката

Бористен и земята навътре чак до реката Хиерасос се населява от харпиите, които дохождат под сарматските тирагети, и от бритолагите (Βριτολάγῳ), които дохождат над певкините“ [Ptol., III, 10, 7; Izvoare, I, 554–555; ИТМ, 351].

Изследователите приемат това племенно име за келтско, посочвайки като келтски успоредици имена, съдържащи корена BRIT. Смятам, че името е гетско (праславянско). То съдържа два корена: BRIT(O) и LAGI.

1. BRIT(O). Вече имах възможността да изразя мнение, че BRIT(A) в случая е вариант на речното име ПРУТ [вж. ПП, I, 94–95]. Той е получен от формата PORATA (Херодот) при следното фонетично развитие: PORATA > BORATA > BOROTA > BROTA > BRUTA > BRITA. Възможно е също формата BRIT(A) да е била получена от другия вариант на речното име, посочен у Херодот – PIRETA: PIRITA > VIRITA > BRITA.

2. LAGI. Вече имах случай да представя обяснение за цялото племенно име [ПП, III, 17]. Втората част LAGI извеждам от праславянския корен LAG, по-ранен вариант на LUG.

Така цялото племенно название BRITOLAGI има значение ‘ЛАГИ край (река) БРИТ’. При така предложената етимология не може да става дума за келти, а за гетско племе, обитавало долното поречие на Прут. Друг довод в подкрепа на това обяснение е местоположението на БРИТОЛАГИТЕ според описанието на Клавдий Птолемей. Там БРИТОЛАГИТЕ са поставени между Хиерас (Серет), дунавската делта и морското крайбрежие, т.е. племето попада в поречието на БРИТ (Прут).

5. АЛИОБРИКС

В първата част на настоящото изследване направих разбор на този топоним [ПП, I, 95–96]. Става дума за название на римски кастил, наследил гетско селище и неговото име Aliobrix [CIL, III,

7519 (780)]. Селището и кастелът се намират до дн. с. Орловка, район Болград. Названието АЛИОБРИКС се приема за келтско.

Смятам, че името ALIOBRIX съдържа два корена – ALI(O) и BRIX. Първия корен обяснявам като разновидност на племенното име AGLI – с изпаднало G. Втората част BRIX е променена форма (KS вместо T) на речното име BRIT. Върху карта на Т. Лотер (1750 г.) до р. Прут (Pruth), близо до устието ѝ е отбелязано селище PROUXA [Лаков, Л. Атлас, карта № 41].

Следователно значението на селищното име АЛИОБРИКС е ‘А(Г)ЛИ до (река) БРИТ’. Този смисъл отговаря на местоположението на селището – недалеч от Гарванския нос Буджако (Ъгъла) и устието на р. БРИТ (Прут).

6. ПИТИ (ПИРИ?)

На Певтингеровата карта (съставена през III и допълвана през IV в.) близо до делтата на Дунав са нанесени няколко племенни названия – PITI, GAETAE, DAGAE, VENEDI [Tab. Peut., VII, 4; СДПИС, I, 73]. Те са поместени на югоизток от Бастарнските Алпи (Източни Карпати) между Дунав и р. Агалингус (Agalingus). В настоящата работа отъждествявам последната с дн. р. Когълник, течаща между ПРУТ и Днестър [ПП, I, 97].

Названието GAETAE (ГЕТИ) очевидно се отнася за гетите, обитавали тези земи и през III в. DAGAE е неточна форма на етнонима ДАКИ. Вероятната причина за такова изписване е в близката графика на G и C. В настоящата работа определям ВЕНЕДИТЕ (VENEDI) като тракийски изселници от южно-дунавските земи и римска Дакия, които формирали северната праславянска групировка ВАНТИ-ВЕНЕДИ [ПП, I, 153–160]. Присъствието на надписа VENEDI в дако-гетските земи край границата на римска Дакия е само едно от доказателствата в полза на горната теза. Ако обобщим дотук данните от Певтинге-

ровата карта, можем да установим, че и трите етнонима, GAETAЕ (ГЕТИ), DAGAE (ДАКИ) и VENEDI (ВАНТИ-ВЕНЕДИ), са праславянски и разположението им напълно се съгласува с обстановката в региона през II–III в.

За четвъртото название от Певтингеровата карта, PITI, досега не е предложено приемливо обяснение. Предположението, че с него са означени гепидите, среща основателни възражения [СДПИС, I, 73 и цит. лит.]. Във връзка с този проблем тук бих предложил корекция на надписа върху картата, вместо PITI – PIRI. Съображенията ми са следните:

1. Установено е, че названията на Певтингеровата карта често са неточни и съдържат отклонения от правилните форми.

2. Съществува известна графична близост между T и R.

3. Етнонимът PITI (PIRI) е нанесен точно в поречието на р. PIR(A) – ПРУТ. Тук ще приведа и други данни за съществуването на етнонима PIRI в поречието на PIR(A) – ПРУТ. Възникването на гетско племенно название от речното име PIR(A) е напълно допустимо и логично в контекста на цялостното изследване.

Следователно при приемането на тази корекция и представените доводи се оказва, че с надписа PITI (т.е. PIRI) върху Певтингеровата карта са означени гетите по течението на р. PIR(A) – ПРУТ, които са имали племенно име PIRI, произлизащо от речното.

7. АБРИТ, АБРИТАНИ

Развалините на римския град АБРИТУС се намират до дн. гр. Разград. Името на града има следните основни форми: "Αβριτος, "Αβριτος, "Εβριαιτος [Detsch. Spr., 3]; жителско име: Abritani, Abretteni; мизийски Abretteni [Plin. N. H., V, 123]; Abritani [Geogr. Rav., 172, 18; CIL, V, 942]; Abrettenus [CIL, 1b, Dipl. 44]; 'Αβρεττινη [Strab., XII, 8, 9–11; St. Byz., VIII, 18]. Името на града е определяно

като келтско (корен BRITТ) или латинско (от *лат.* abruptus ‘стръмен’ – Вл. Георгиев). Смятам за допустимо AVRIT(US) да произхожда от речното име BRIT(A) – ПРУТ чрез племенно (жителско) име AVRITІ. Последното е образувано с представка-предлог А, *бълг.* о, *рус.* о, об ‘до, при’. Значение на името AVRITІ: ‘жители до (река) BRIT’. През I в.сл.Хр. римски управители на Мизия извършвали преселения на гетско население от отвъддунавските земи. Възможно е сред преселниците да е имало и АБРИТИ от поречието на BRIT(A) – ПРУТ.

8. ВЕРГОБРИТИАНИ

По надпис е известно името на селище ВЕРГОБРИТИАНИ (*vicus Vergobrittiani*) [ISM, V, 115]. Селището се е намирало в Малка Скития (Северна Добруджа). Името му е двусъставно: 1. VERG(O); 2. BRITTIANI. Втората част на името съдържа като основа корена BRITТ(I), който съвпада с речното име BRIT(A) – ПРУТ, и наставката -ANI. Названието е твържествено на жителското име, извеждано от AVRIT(US) (вж. по-горе). Допустимо е тези ВЕРГОБРИТИАНИ, основали селището (викус) в Малка Скития, да са произхождали от поречието на BRIT(A) – ПРУТ. Ако погледнем картата, ще видим, че устието на р. Прут се намира срещу брега на Малка Скития.

9. ПИРЕТЕНЗИУМ

Името на емпорион (тържище) ПИРЕТЕНЗИУМ (*emporium Piretensium*) е известно от надпис. Това тържище се локализира при дн. с. Горско Косово, Павликенско [Ковачев, Н., 119]. Според В. Миков названието на местността (извор) Пировец край Горско Косово пази името на античния ПИРЕТЕНЗИУМ [Миков, В. Имената, 23].

Названието PIRETENSI(UM), т.е. ПИРЕТЯНИ, представлява жителско име, съставено от основа PIREТ и наставка -ENSI. Основата PIREТ съвпада с варианта PIREТА на речното име ПРУТ.

Следователно съществува довод произходът на тези ПИРЕТЯНИ да се свърже с поречието на ПИРЕТА-ПРУТ.

Друга възможност за обяснение на името PIRETENSИ виждам в предположението, че е съществувало селище PIREТ(A) близо до местността ПИРОВЕЦ, т.е. че този топоним е местен. Към този античен топоним бих добавил още три, за които виждам основания да се приеме, че произхождат от речното име PIREТА и съответно че са следи от разселвания, започнали от долината на ПРУТ.

1. ПИРОТ – име на село и блато в придунавската част на Олтения [DRH, В, I, 220 – 1489 г.], вероятно дн. с. Орля, район Корабия, окр. Романац.

2. ПИРОТ – град в дн. Източна Сърбия

3. ПИРДОП – град в Софийска област.

Името PIROT може да се изведе от по-стара форма, съвпадаща с речното име PIRATA: PIRATA > PIROT(A) при A > O.

Смятам, че селищното име PIRDOP има следната структура: 1. PIRD; 2. OP. То е получено от по-стар вариант: PIRATA-APA > PIRTAPA > PIRTOPA (срв. AKSIOPA) > PIRDOPA. Формата PIRATA-APA (PIRTAPA) отговаря на вариант на речното име PIRATA с добавена съставка APA 'вода, река'. Следователно, ако се приеме версията за пренасяне на селищното име PIRDOP от поречието на PIRATA (PRUT), има основание да се приеме съществуването на още един вариант на това речно име – със съставка APA (OPA): PIRTAPA (PIRTOPA).

10. ПАСПИРИЙ (ПАРПИРИЙ?), ПИРАГАСТ

Данните, които ще анализирам тук, се отнасят за събития от края на VI в. по времето на император Маврикий. Теофилакт Симоката е оставил ценно описание на походите на византийски армии в левобрежието на Долен Дунав през последното десетилетие на VI в. Тогава тези земи са били обитавани от склавини, които

често нахлували в империята и опустошавали земите ѝ. Император Маврикий се справил с проблема, като пренесъл военните действия отвъд Дунав, в земите на склавините. Така били организирани няколко експедиции, водени от стратега Приск и брата на императора, Петър. Тези походи отвъд Дунав засегнали земите на трима склавински вождове – АРДАГАСТ, МУСОКИЙ и ПИРАГАСТ. Съществен момент за настоящия анализ е установяването на връзки между три елемента: 1) речно име; 2) име на племето, обитаващо басейна на реката; 3) име на племенния вожд.

Такова съответствие беше установено за поречието на АРДЕШ (дн. р. Арджеш), склавинското племе АРДИ (АРДАНИ) и неговия вожд АРДАГАСТ [ПП, I, 170–173]. И трите именни елемента съдържат един и същ корен – АRD(A).

В битките с войската на Приск загинал самият АРДАГАСТ [Theoph. Sim., VI, 7; ГИБИ, II, 326]. След това византийската войска се насочила на север към земята на склавинския вожд МУСОКИЙ. При това придвижване отрядите на Приск пресекли р. ИЛИВАКИЯ (вместо това четене предлагам ИЛИБАКИЯ). ИЛИБАКИЯ (Ἰλιβακία) се отъждествява с дн. р. ЯЛОМИЦА (Ialomița), приток на Дунав. Смятам това отъждествяване за точно най-малкото заради приемствеността между двете именни форми.

Възнамерявам да отделя специално място (параграф) на проблема ИЛИБАКИЯ-ЯЛОМИЦА, една от големите реки в дн. Мунтения. Тук ще представя само някои основни тези с оглед да се създаде цялостна представа за събитийната основа, имаща отношение към склавинските племенни структури в тези земи от края на VI в. Според мен формата на речното име ИЛИВАКИА (срещана само у Теофилакт Симоката) всъщност отразява племенно име – ИЛИМАКИ (ИЛИВАКИ) – при колебание В > М. Речното име се е развило от праславянския корен ИЛ (стбълг. илъ ‘кал, влажна земя’) при следната последователност: 1. ИЛ(A); 2. ИЛAVA (ИЛАМА) – със състав-

ка АВА (> АМА) от АРА ‘вода, река’; 3. ПЛОМА; ПЛОМІСА (със славянска наставка -ІСА). През VI в. по поречието на реката е обитавало склавинското племе ИЛИМАКИ (ИЛАМАКИ), което не е отбелязано от Т. Симоката.

Преминавайки ИЛИБАКИЯ (дн. Яломица), войската на Приск наближила земите на друг склавински вожд – Мусокий (Μουσοκίος) [Theoph. Sim., VI, 9]. Следващата по-голяма река в Мунтения при движение в североизточна посока след Яломица е Бузю (ант. MUSEOS). Видно е, че тук се очертава едноименност на три елемента, съдържащи корена MUS. Смятам, че името MUSIKI(OS) всъщност е форма на племенно име – MUSAKI (MUSOKI). МУСАКИТЕ обитавали поречието на МУС(А), дн. Бузю, и техен вожд бил МУСОКИЙ (явно това е прозвище, идващо от племенното и речно име).

Река МУС(А) се влива в Серет близо до устието на последната река в Дунав. Недалеч от устието на Серет в Дунав се влива и р. ПРУТ. Според разказа на Т. Симоката, Мусокий се бил укрепил край р. ПАСПИРИЙ (Πασπίριον), където влязъл в сражения с византийската войска. В досегашните изследвания р. ПАСПИРИЙ, която е спомената само у Т. Симоката, се отъждествява с Яломица или с Бузю [СДПИС, II, 53, бел. 69]. Според мен ПАСПИРИЙ е р. Прут и тук ще покаже, че названието у Т. Симоката е вариант на речното име ПИР(А)-ПРУТ.

Най-напред предлагам корекция за формата PASPIRI(OS). Смятам, че поради грешка в преписа р е заменена със о, т.е. правилната форма би трябвало да бъде PARPIRI(OS). При такова изправление на името то има следната структура: 1. PAR; 2. PIRI. Смятам, че първият корен PAR отговаря на праславянската дума VARA ‘река’. Следователно възстановената форма на речното име е VARA PIRA, която е претърпяла промяна: VARAPIRA > BARPIRA > PARPIRA, след В > Р (срв. БАРА АЛДА > БЪРЛАД, III, част I, 48). Случаят

има точна аналогия – формата ПАРТИСК на речното име ТИСА [вж. ПП, III, 90–93].

От разказа на Т. Симоката узнаваме, че Приск преминал р. ПАСПИРИЙ (БАРАПИРА-ПРУТ) и нападнал през нощта Мусокий, който правел помен на свой брат. Мнозина от склавините били избити, а Мусокий бил пленен. Приск преминал обратно реката заедно с пленниците и плячката. Междувременно император Маврикий отстранил Приск от поста му и назначил за стратег брат си Петър.

Петър също се сражавал отвъд Дунав. Там той попаднал на склавини, предвождани от ПИРАГАСТ, наречен от Т. Симоката филарх и таксиарх. Войската на Петър успяла да вземе надмощие и в решителната битка загинал ПИРАГАСТ [**Theoph. Sim.**, VII, 5]. На връщане византийската войска се заблудила в безводна местност. Тя била спасена от един пленник, който ѝ показал пътя до намиращата се на около 15 км р. ИЛИБАКИЯ (Яломица).

За разлика от досегашните локализации на тези събития, аз смятам, че сраженията на византийската войска с ПИРАГАСТ са станали близо до устията на ПАСПИРИЙ (БАРА ПИРА – ПРУТ) и Серет. Оттам войската на Петър се отправила на юг, загубвайки посока в безводната степна равнина между Серет и Яломица (дн. обл. Бъръган). Следователно земите на ПИРАГАСТ са се намирали в долното течение на БАРА ПИРА и СЕРЕТ. Такова местоопределяне на земите на склавинския вожд ПИРАГАСТ намира потвърждение и в съответствието при имената.

Името ПИРАГАСТ (варианти в ръкописите: Πειράγαστος, Πειρόγαστος, Πιράγαστος, Πηράγαστος) се състои от два корена: 1. PIRA; 2. GAST. Първият корен съвпада с речното име PIR(A) – VARA PIRA и с племенното име PIRI. Следователно PIRAGAST е прозвище на склавински вожд от долното поречие на ПИРА (ПРУТ). Случаят е аналогичен на този със склавинския вожд АРДАГАСТ от поречието

на АРДЕШ (Арджеш). Заключение в общ план е, че към края на VI в. в най-долното поречие на БАРА ПИРА (ПРУТ) е съществувала склавинска племенна формация ПИРИ (ПИРЕНИ) начело с племенния вожд ПИРАГАСТ.

Друго доказателство, че е съществувало раннославянско племе ПИРЕНИ (ПИРИЦИ, ПИРИЧИ) в долното течение на ПИРА-ПРУТ, намирам в топонимията на този регион. До наше време са запазени три селищни имена в поречието на ПРУТ:

1. Село ПЕРИЕН (Perieni), окр. Яш, на няколко километра от р. Прут

2. Село ПЕРИЕН (Perieni), окр. Васлуй, разположено между Прут и Серет

3. Село ПЕРИЕЦ (Perieți), окр. Галац.

11. БУРАТ, БРУТ.

В съчинението си *За управлението на империята* император Константин Багренородни прави описание и на Северното Черноморие. В него той посочва на две места Прут с различни варианти на речното име: „(Знай), че местата на пачинаките, в които в онези времена живеели турките, се наричат по имената на тамошните реки. А реките са тези: първата река с название Варух, втората наричана Куву, третата река с име Трул, четвъртата река, наричана Брут (Βροῦτος), петата река наричана Серет“ [С. **Proph.** De adm., 38; **К. Багр.** Об управлени, 162–163].

„Пачинакия заема цялата земя до Росия, Боспор, Херсон, Сарат, Бурат (Βουράτ) и тридесетте области“ [С. **Proph.** De adm., 41; **К. Багр.** Об управлени, 172–173].

Най-напред бих подчертал факта, че император К. Багренородни подобно на Херодот е записал два варианта на речното име, очевидно получени от два различни източника (осведомители). Този пример добре онагледява живата практика тогава едновременно да бъдат в употреба различни названия на определен географски обект.

Формата BURAT е близка до първото записано име на реката (около 14 столетия по-рано) – PORATA-PURET(A) (от Херодот). Промяна има в началната съгласна: P > B. Формата BRUT се доближава до днешното название – PRUT (при колебание B > P) и до варианта BRIT (при U > I).

Поречието на ПРУТ, с изключение на най-южната му част, остава извън обсега на римската окупация през 106 г. Това изключва очаквания за значим изселнически поток от тези земи. Все пак бих посочил някои названия от славянски страни, които са сходни с речното име ПРУТ и неговите варианти:

1. ПИРЯТИН – град на р. Удай в областта Переяславъл, в Северската земя
2. ПРУТ – река в Курска област, Русия
3. ПРОТВА – приток на р. Ока, Русия
4. ШПРОТОВА – десен приток на р. Бубр, Полша.

В заключение ще представя в относителен хронологичен ред установените по-горе варианти на името на дн. р. ПРУТ.

1. POR(A), PIR(A)
2. PORATA, PURET(A)
3. PIRETA
4. PIRTOPA
5. PIROBARA
6. BARAPIRA
7. BRIT(A)
8. BURAT
9. BRUT
10. PRUT.

В поречието на р. ПРУТ са възникнали следните племенни формации, чиито названия са произлезли от речното име:

1. ПИРИ – около центровете ПИР(УМ) и ПИРОБОРИДАВА

2. БРИТОЛАГИ
3. АБРИТИ, АБРИТАНИ
4. ПИРЕНИ, ПИРИЦИ – през раннославянския период (VI–VIII в.).

14. РАМИ, РОМАНИ

Обект на анализ в този параграф са топоними, съдържащи корена RAM-ROM. Тяхното териториално групиране дава основания да се предполага, че става дума за следи от разселване на гетска и наследилата я раннославянска племенна структура.

1. РАМИДАВА – селище в Дакия. Клавдий Птолемей: „Най-значимите градове в Дакия са следните: ... Рамидава (Ραμιδαυα), 51°50'–46°30“ [Ptol., III, 8, 4; Izvoare, I, 545–546]. Селището е отъждествено с римски лагер при дн. с. Дращна де Сус, окр. Прахова. Дакийската РАМИДАВА и построеният до нея след 106 г. римски лагер се намират в долината на р. Теляжен, приток на Прахова.

2. Викус РАМИДАВА (vicus Ramidava) – селище в Малка Скифия, на територията на гр. Кий (Cius). Споменато в надпис от Дращна де Сус [CIL, III, 12530; TIR, L-35, 39, 78].

3. РОМАНАЦ(И), дн. с. Romanăți, община Неграш, окръг Арджеш. „Ромонаци“ [DRH, V, III, 205 – 1535 г.]. В тази област на Влашкото воеводство е съществувал едноименен окръг: „съдство Романаци“ [пак там, 73 – 1529 г.]; „съдство Ром(анаци)“ [пак там, XXII, 34 – 1628 г.].

4. РОМОШ (Romos) – селище в района на Оръщие, окръг Хунедоара: „Romosha“ [DIR, C, IV, 56, 179 – 1334 г.].

5. РОМА – село в окръг Бузю: „Рома“ [DRH, V, XXIII, 241 – 1631 г.]. Селото се намира близо до долното течение на р. Серет.

6. РОМА – село в района на гр. Ботошан, в горното поречие на Серет (окръг Ботошан).

7. РОМАН – град, разположен при вливането на р. Молдова в Серет, окръг Нямц: „Романов торг“, XIV в.; Romani Ujwar – Карта на Унгария и съседните страни от 1744 г. (И. Хашио) [Ляков, Л. Атлас, карта № 40].

8. РОМАНУ – село, разположено близо до устието на р. Серет, на север от гр. Браила (окръг Браила).

Означавам условно тази група топоними като „дакийски“. Хипотезата ми е, че РАМИДАВА при дн. Дражна де Сус е била средище на малко гетско племе – РАМИ. Името РАМИ-ДАВА бих изтъквал като ‘крепост на РАМИТЕ’ [според Д. Дечев това селищно название произлиза от лично име: **Detsch. Spr.**, 389]. Племенната територия на РАМИТЕ е обхващала земи в горното поречие на Прахова.

Племенното име РАМИ произлиза от корена РАМ(А), който се съдържа и в селищни имена от южнодунавските земи: РАМЕ – пътна станция (вж. по-долу). Съобразно установената в настоящото изследване зависимост повечето праславянски племенни имена произлизат от речни названия. Следват имената на планини от съответната племенна територия. В случая с РАМИТЕ не успях да открия местно име, съдържащо корена РАМ(А). Основната река в племенната територия на РАМИТЕ е Теляжен. Нейното название води началото си от славянското име на с. Теляга. Възможно е р. Теляжен да е имала по-старо (предримско) название, идващо от корена РАМА.

Съществуването на едноименно селище (викус) в Малка Скития може да се обясни като следствие от преселение на РАМИ на юг от Дунав. Това е могло да стане през I в. (преди покоряването на Дакия) или през II–III в.

При римското завоевание част от РАМИТЕ се изселили на изток в долината на Серет. Свидетелство за това са селищните имена РОМА (два пъти), РОМАН, РОМАНУ. През II–VI в. племенното

название претърпяло промяна: РАМА > РОМА. Формата ROMANI е получена с наставката -ANI.

Топоними на юг от Дунав, в българските земи:

1. РАМЕ – пътна станция (mutatio Rhamis) при дн. с. Любимец, Свиленградско [It. Ant., 568, 1; ЛИБИ, I, 41].

2. РОМАНИАНА – кастел в района на гр. Сердика: ‘Ρωμαϊανὰ [Proc. De aed., IV, 4, 1–3; ИТМ, 437]. Смятам, че този кастел може да се отъждестви с дн. гр. РОМАН, Врачанско. Последният се намира сред група топоними, съдържащи корена ROM(A):

1. РОМАН – град при вливането на Малък Искър в Искър. Споменат в османотурски документи от 1430 и 1479 г. [ИБИ, XIII, 261; ТИБИ, II, 161, 333]. Те показват, че при турското завладяване селището е съществувало с това име.

2. РОМЧА – село във Врачанско, недалеч от гр. Роман.

3. РОМАН – река при с. Огоя, община Своге, близо до гр. Роман.

4. РОМАНЕЦ – махала до с. Церецел, община Своге.

Други селища в българските земи:

1. РОМАН – изчезнало село до с. Джулюница, Горнооряховско.

2. Горни и Долни РОМАНЦИ – села в Брезнишко.

Топоними от Днепърското левобрежие (Северска земя):

1. РОМЕН – град на р. Сула, „ко Ромну“ [ПВЛ, I, 162].

2. РИМОВ – град на същата река, „за Римовъ“ [пак там, 161].

Фонетична промяна ROM > RUM > RIM, както при славянското название на РОМА-РИМ.

3. РОМНА – река, приток на Сула.

В Босна: р. РАМА, приток на Неретва, между Мостар и Сараево. В поречието ѝ се намира едноименната жупа РАМА с център гр. Прозор [Динић, М. Српске, 254].

За произхода на тези групи от топоними бих представил следната обща възстановка:

1. В поречието на р. Прахова и притока ѝ Теляжен се обособило малко гетско племе РАМИ. Негов племенен център била РАМИДА-ВА.

2. При римското завладяване част от РАМИТЕ се изселили на изток в поречието на Серет. Към VI в. племенното име добило формата ROMANI, образувано с наставката -ANI : RAMI > RAMANI > ROMANI ; RAMA > ROMA.

3. Друга група РАМИ продължили движението си на изток и се заселили на Днепърското левобрежие край р. Сула. Изглежда, РАМИТЕ са се придвижвали заедно със САБАРИТЕ-СЕБЕРИ. Последните обитавали поречието на р. САБАР, недалеч от Прахова.

4. Група РОМАНИ се заселили на юг от Дунав, в долината на Искър и в района на дн. град Брезник.

15-1. САРАБИ, СЪРБИ, СОРБИ

Предмет на разглеждане в настоящия параграф са проблемите около произхода на балканските СЪРБИ и лужишките СОРБИ. Като работна хипотеза е заложено предположението, че горепосочените етноними произлизат от името на гето-дакийско племе – САРАБИ. Племенното название САРАБИ (както и КАРАБАТИ) е производно от името на р. РАБОН, отъждествявана с дн. р. Жиу в Олтения, ляв приток на Дунав. Предложената от мен етимология на племенното име САРАБИ показва, че те са обитавали поречието на този дунавски приток.

Река РАБОН е спомената само веднъж от Клавдий Птолемей при описанието на Дакия:

„След вливането на река Тибиск, първият завой към югозапад (има градусите) 47°20′–44°45′; завоят към вливането на река Рабон (Ραβώνος), която тече към Дакия, (има градусите) 49°–43°30′; завоят

към вливането на река Алута, която започва на север и тече през Дакия, (има градусите) 50°15′–44°“ [Ptol., III, 8, 2; Izvoare, I, 543].

Както посочих, прието е р. РАБОН да се идентифицира с дн. р. Жиу, в полза на което говорят координатите в описанието на Клавдий Птолемей за устията на Тибиск (всъщност Тиса), Алута (Олт) и Киаброс (Цибрица). Речното име РАВОН съдържа основа (корен) РАВ и наставка -ОН. От същия корен произлиза името на р. РАБА (РАВ) в провинция Горна Панония, днес в границите на Австрия и Унгария. Тя извира от Източните Алпи и се влива в Дунав при днешния унгарски град Гьор (Дьор). В дн. Олтения са открити археологически следи от илирийско заселване. Това обстоятелство може да има връзка с появата на речното име РАБОН, т.е. става дума за пренасяне на хидронима от Горна Панония.

Според мен, в поречието на РАБОН са се формирали две гето-дакийски племена, чиито имена са образувани от речното – SARABI и KARABATI. Името SARABI е получено от основа РАВ(А) и представка-предлог SA ‘от’, срв. рус. с, со. При такава структура то има значение ‘жители от (река) РАВ(А)’. Един от основните доводи за моята хипотеза е обстоятелството, че това племенно име е било засвидетелствано още през I–II в. Става дума за названието на селище в Долна Панония, т.е. в съседство с Дакия. Описвайки Долна Панония, Клавдий Птолемей е отбелязал: „а от река (Дунав) Бербис, Сербитион (Σερβίτιον, в някои ръкописи Σέρβινον)“ [Ptol., II, 16, 6]. На друго място същият автор споменава селище Сербиион (Σέρβιον) в Долна Панония [пак там, VIII, 7, 7].

П. Шафарик обяснява това селищно име в Долна Панония като самоназвание на ранните славяни. Той определя топонима като доказателство за присъствието на славяни в Панония още през I–II в. [вж. мнения: СДПИС, I, 54–55]. Според мен и трите варианта на селищното име – SERBITI(ON)-SERBIN(ON)-SERBI(ON) – произлизат от племенното име SARABI. При първия вариант – SERBITI(ON)

– племенното име се състои от основа SERBI и наставка -ITI. Формата SERBI е получена от началния вариант SARABI след частична метатеза на R и преход A > E, дължащ се на праславянския звук Ā : SARABI > SARBI > SERBI. Тази форма на етнонима СЪРБИ се използва и до днес у източните славяни – срв. рус. Сърбия, сербы.

За появата на селището SERBITI(ON)-SERBIN(ON)-SERBI(ON) в Долна Панония бих предложил следното обяснение. Селището вече е съществувало към средата на II в. – *terminus ante quem* е съставянето на Птолемеевата *География*. Негови основатели са били група СЕРБИ (САРАБИ), напуснали земите си в Дакия. Тяхното племе САРАБИ е обитавало поречието на РАБОН (дн. Жиу). Преселението в Долна Панония е станало най-вероятно през I в. – преди покоряването на Дакия от император Траян. Названието на селището отговаря на племенната принадлежност на заселниците. Ако приемем, че топонимът е твърдствен на етнонима СЕРБИ (САРАБИ), можем да оценим това обстоятелство като най-ранното документиране на това гето-дакийско и славянско племенно название.

Други топоними, запазени до наши дни, се намират в съседство с племенната територия на САРАБИТЕ в поречието на РАБОН.

1. СЪРБИ (Sârbi) – село в долината на р. Муреш, недалеч от изворите на Жиу, окр. Хунедоара.

2. СЪРБИ (Sârbi) – село в окр. Бихор.

За периода след римското завладяване на Дакия (106 г.) е логично да потърсим следи от преселение на племето САРАБИ. Такива следи намираме на територията на ВАНТСКАТА (ВЕНЕДСКА) племенна групировка в днешните полски земи (I–VII в.). Това означава, че след 106 г. САРАБИ са се изселили на север и са се установили отвъд Северните Карпати. Според разказа на император Константин Багренородни СЪРБИТЕ, настанили се в Далмация по

времето на император Ираклий (610–641), са били преселници от Некръстена (Бяла) СЪРБИЯ.

„Да се знае, че сърбите (Σέρβλοι) произлизат от некръстените сърби, наричани също бели и живеещи от другата страна на Туркия в местност, наричана от тях Бойки (Βοϊκι). С тях граничи Франгия, а също Велика Хърватия, Некръстена, наричана също „Бяла“. Там и живеят от самото начало тези сърби. Но когато двама братя получили от баща си властта над Сърбия, единият от тях, взимайки половината от народа, поискал убежище от Ираклий, василевс на ромеите. Приемайки го, самият василевс Ираклий му предоставил в темата Тесалоники място за заселване Сервия, която оттогава и получила това наименование. Със сърби на езика на ромеите се означават робите, защото и със „сервили“ в обикновения говор се наричат обувките на робите, а с „цервулиани“ – носещите евтини бедняшки обувки. Това прозвище сърбите получили затова, защото станали роби на василевса на ромеите. След известно време тези сърби решили да се върнат в своите места и василевсът ги изпратил. Но когато те се прехвърлили през река Дунав, то обхванати от разкаяние, те съобщили на василевса Ираклий чрез стратега, управляващ тогава Белеград, да им даде друга земя за заселване. Тъй като днешна Сърбия, Пагания, така наречената страна на захлумите, Тервуния и страната на каналитите били под властта на василевса на ромеите, а тези страни се оказали безлюдни заради аварите (те изгонили оттам римляните, живеещи в днешна Далмация и Дирахий), то василевсът и заселил назованите сърби в тези страни“ [С. Porph. De adm., 32; К. Барр. Об управлени, 140–141].

„Знай, че страната на захлумите се намирала по-рано под властта на ромеите, аз имам предвид римляните, които василевс Диоклетиан преселил от Рим, както за тях вече беше разказано в повествованието за хърватите. Тази страна на захлумите била

подчинена на василевса на ромеите, но поробена от аварите, тя била напълно опустошена, а нейното население унищожено. Днес живеещите там захлуми всъщност са сърби, от времето на този архонт, който търсел убежище при василевса Ираклий. Името те получили от планината – така наречения Хлум, иначе казано, на славянски език захлуми означава „(живеещи) зад хълма“, понеже в тази местност има голям хълм, на чийто връх се намират две крепости: Бона и Хлум, а зад този хълм протича река с название Бона, което означава „добра“.

(Знай), че родът на антипат и патриций Михаил, син на Вусе-вуца, архонт на захлумите, дошъл от некръстените жители по река Висла (наричат ги личики – Лицѣици) и се заселил на река, назована Захлума“ [С. Porph. De adm., 33; К. Багр. Об управлени, 148–151].

„(Знай), че страната на тервуниотите и каналитите е единна. Тамошните обитатели произлизат от некръстените сърби, живеейки (тук) от времето на онзи архонт (който, напускайки Некръстена Сърбия, поискал убежище при василевса Ираклий), а и до (времето на) архонта на Сърбия Властимир“ [С. Porph. De adm., 34; К. Багр. Об управлени, 148–151].

От разказа на Константин Багренородни се разбира, че балканските СЪРБИ, заселили се в Далмация по времето на император Ираклий, произхождали от некръстените СЪРБИ. За определяне на местоположението на Некръстена Сърбия разполагаме със следните опорни точки в самия текст:

1. Белите или некръстени СЪРБИ живеели от другата страна на Туркия (т.е. Маджарско, Унгария). Спрямо сръбските земи в Далмация това уточнение означава, че Некръстена СЪРБИЯ се е намирала отвъд Северните Карпати, в дн. Полша.

2. Бяла Некръстена СЪРБИЯ граничела с Бяла Некръстена (Велика) Хърватия. При локализация на последната в севернокарпатските планински области между изворите на Горна Висла и Сан

това пояснение на Константин Багренородни е напълно приемливо и точно. В настоящото изследване за Велика Хърватия е прието това местоопределяне.

3. Родът на антипат и патриций Михаил, архонт на захлумяните, дошъл от поречието на Висла, където живеели некръстените ЛИЧИКИ. Патриций Михаил е захлумският княз Михаил, управлявал през първата четвърт на X в. [вж. общо сведенията за него у **К. Багр.** Об управления, 383, бел. 7]. ЛИЧИКИТЕ са определени като славянско племе в поречието на Висла (вж. тук). Следователно това известие за рода на захлумския княз Михаил е потвърждение на тезата, че некръстените СЪРБИ са обитавали земи около р. Висла, извираща от Северните Карпати.

4. Бяла СЪРБИЯ граничела с Франгия, т.е. с франкската държава. Това указание не отговаря на историко-географските реалности. То може да се приеме за достоверно, но само по отношение на Лужишка СЪРБИЯ в Полабието. Вероятно се касае за преплитане на сведения от различни източници.

5. Изселването от Бяла Некръстена СЪРБИЯ станало след разделянето на властта в страната между двамата братя. Единият (архонт СЪРБ) се насочил със своята част от народа на юг към Далмация. За другия логично можем да приемем, че се е отправил със съплеменниците си на запад, към поречието на Лаба. Така там била основана Лужишка СЪРБИЯ (СОРБИЯ).

6. Некръстените бели СЪРБИ живеели в страна, наричана БОЙКИ. Вече имах възможност във връзка със съдбата на келтското племе БОИ да покажа, че потомци на славянизирани БОИ били БОЙКИТЕ [вж. ПП, II, 49–54]. Това славянско племе, неотбелязано в летописите, обитавало земи в дн. Югоизточна Полша и Прикарпатска Украйна. БОЙКИТЕ са се запазили до наши дни като етнографска група. Названието на областта ВОІКІ у Константин Багренородни предава формата на самото племенно име.

Това обяснение за областта Бойки и нейното местоположение се съгласува с тезата за разположението на Бяла Некръстена СЪРБИЯ – в днешните полски земи. Явно САРАБИТЕ са се смесили там с други праславянски племена, в това число и с БОЙКИТЕ.

Споменът за Некръстена Бяла СЪРБИЯ край Висла, предаден от Константин Багренородни, намира покритие в друг пласт от историческата памет на СЪРБИТЕ. Имам предвид някои сведения на Тома Сплитски и Дуклянския презвитер. Според тези данни СЪРБИТЕ били готи, лингони или гото-славяни, дошли в Адриатика от днешните полски земи. Очевидно тези версии са били почерпани от запазилото се предание сред балканските СЪРБИ. Възщност тези разкази отразяват реални исторически обстоятелства, напълно съвпадащи с предложената от мен възстановка в настоящата работа. Според последната, в началото на II в. гето-дакийските САРАБИ се установили край Висла като едно от племената на ВАНТСКАТА (ВЕНЕДСКА) племенна групировка, създадена от балканско-дунавски изселници. По същото време от север към тези земи се придвижвали германо-готски племена. Така през II–IV в. в тези земи се създали условия за съседство и съжителство между ВЕНЕДСКИ (праславянски) племена и германи – готи, вандали, гепиди, лангобарди. САРАБИТЕ били едно от тези ВЕНЕДСКИ племена. През II–IV в. германските племена се изтеглили на юг. Споменът за това съжителство е съхранен в преданието, записано от Тома Сплитски, Дуклянския презвитер и по-късни автори. Този пласт от сведения за миналото на СЪРБИТЕ потвърждава и допълва разказа на император Константин Багренородни.

Сведенията от писмените извори за Бяла СЪРБИЯ намират потвърждение в топонимични данни от днешните полски земи. При картирането на топоними, произхождащи от етнонима СЪРБИ, се наблюдава съсредоточаване на такива местни названия по Долна

Варта, около Познан и на север от Краков [Lewicki, T. Litzike, 31; Историја Црне Горе, 293]. Застъпени са следните названия: Sarby, Sarbia, Sarbino, Sarbinowo, Sarbka, Sarbice, Sarbiewo. Тук трябва да се отбележи, че основен е вариантът SARB. Формата SERB е представена само с три названия. Важно е да се отбележи, че доминиращата форма – SARB(I) – е производна от най-старата форма – SARABI – след частична метатеза на R. Слабо застъпената форма SERB е характерна за източните славяни.

Топонимите от южната група очертават територия, простираща се на североизток от Краков по левия бряг на Висла. Условно ще означа тази територия като Висленска, а северната зона с подобни топоними – Долновартенска. Концентрацията на топоними във втората зона е по-висока, отколкото в първата. Висленската зона граничи с територията на Велика (Бяла Некръстена) Хърватия. Според направената тук възстановка през II–VI в. Велика Хърватия е обхващала земи по десния бряг на Горна Висла между дн. градове Краков и Пшемисъл (на р. Сан).

Това местоположение на Висленската зона с топоними SARB в съседство с територията на Велика Хърватия ми дава основание да отъждествя първата с Бяла Некръстена СЪРБИЯ у Константин Багренородни. Според разказа на последния Бяла СЪРБИЯ и Бяла Хърватия били съседни земи. Следователно според предлаганото тук местоопределяне Бяла СЪРБИЯ е заемала земи по левия бряг на Висла, североизточно от Краков, а Бяла (Велика) Хърватия се е простирала по десния бряг на реката, между Краков и висленския приток Сан. Вижда се, че по Горна Висла е минавала границата между Бяла СЪРБИЯ и Бяла (Велика) Хърватия.

Както споменах вече, концентрацията на топоними, съдържащи корена SARB, е по-висока в северната, Долновартенската зона (около Познан). Бих обяснил това различие с обстоятелството, че от южната, Висленската зона, т.е. Бяла СЪРБИЯ, в началото на VII в. е

било осъществено масово изселване. Тези СЪРБИ, напуснали Бяла СЪРБИЯ, се придвижили до Далмация, където се заселили по времето на император Ираклий. В Далмация СЪРБИТЕ се настанили в съседство с хърватите, които малко по-рано успели да отнемат тези области от аварите. Така на Балканите СЪРБИ и хървати се оказали съседи, както в предишните си обиталища край Висла – Бяла СЪРБИЯ и Бяла Хърватия.

Някои произведения на сръбската средновековна книжнина съдържат един по-стар пласт от историческата памет на сърбите. Използвам определението „по-стар“ по отношение на спомена за Некръстена Бяла СЪРБИЯ в днешните полски земи, записан от император Константин Багренородни. Този най-ранен слой в историческото предание съдържа съвсем определени представи за произхода на СЪРБИТЕ. На друго място вече стана дума за названието ГЕТУЛИЯ, употребено от ал Идриси (XII в.) за сръбските земи [ПП, II, 94–99]. Тази връзка с гето-даките откриваме в текста на сръбския преводач на Зонара. В него СЪРБИТЕ са отъждествени с даките.

Сръбският преводач на Зонара пише, че император Траян е воювал с даките, пояснявайки, че това са СЪРБИТЕ: „воинствова же на Даки сиръчъ на Сръблѣ“. Преминавайки Дунав, император Траян победил СЪРБИТЕ: „Траианъ ... прѣтъда рѣкъ победи Сръблѣ“.

Дакийският владетел Декебал е наречен сръбски предводител: „начельник же сръбскыи Декебаль“. Отчаяният сръбски владетел Декебал се самоубил: „господинь же сръбскы Декебаль втѣчаавьсе закла се самъ“ [вж. **Nied. Sl. st.**, II-1, 74–75].

Смятам, че тези представи за миналото на СЪРБИТЕ, съдържащи се в преводния текст, не трябва да се оценяват, както се прави днес, като проява на механична географска архаизация на етнонимите у византийските автори. Изглежда, това е едно много по-сложно явление, често съдържащо и реална основа. Специално по

отношение на славянските народи то трябва да се подложи на преразглеждане. Като пример ще дам използването на етнонима МИЗИ за българите, на ТРИБАЛИ за СЪРБИТЕ (Никита Хониат), на ТРИБАЛИ и ИЛИРИ за хървати и поляци (Л. Халкокондил).

В конкретния случай с текста на сръбския преводач на Зонара можем веднага да сравним представата на преводача за ДАКИ и СЪРБИ с тезата, представена в настоящия параграф. Според последната, САРАБИТЕ са се формирали като гето-дакийско племе в поречието на РАБОН (Жиу). Племенната територия на САРАБИТЕ, ако имаме предвид горното течение на реката, се е намирала в близост до дакийската столица Сармизегетуса. Земите на САРАБИТЕ са образували естествения подстъп от юг към средището на дакийската държава. В това обстоятелство можем да потърсим причините за по-отчетливото съхраняване на паметта за драматичните събития, съпътствали съкръшаването на държавата на Декебал.

Тук можем веднага да направим сравнение с текста на най-стария руски летопис. Според него много години след разделянето на народите славяните се установили на Дунав: „По мнозехъ же времянехъ сели суть Словени на Дунави, где есть ныне Угорьска земля и Болгарьска, и от техъ Словенъ разидашя по земле и прозвашася имени своими, где седше на которомъ месте, яко пришедше седоша на реце имянемъ Морава и прозвашася Морава, а друзии Чеси нарекошася ... а се ти же Словени: Хорвати Белии и Серебъ и Хорутане. Волхом бо нашедшем на Словене на Дунайския и седше мь в них и насилящем имь“ [ПВЛ, I, 11].

Очевидно паметта за римската окупация на дакийските, т.е. праславянските земи се е запазила в Киевска Русия и балканска СЪРБИЯ.

Според легендата, записана от Константин Багренородни, властта в Бяла СЪРБИЯ е била поделена между двамата братя.

Единият се отправил на юг с подчинената му част от народа и поискал от император Маврикий земи за заселване. Каква е била съдбата на останалите САРАБИ, намирали се под властта на другия брат? Смятам, че отговор на този въпрос дава обстоятелството, че до наши дни в Средното Полабие (в днешните граници на Германия) се е съхранил един малък славянски народ – лужишките СЪРБИ (СОРБИ). Те обитават областите Горна Лужица (с център гр. Будишин) и Долна Лужица (с център Хотебуз). Там са се обособили два отделни езика – горнолужишки и долнолужишки. Лужишките СЪРБИ обитават земите около Лаба (Елба) и притоците ѝ Сала (Заале) и Мулда. Там се е образувал племенен съюз начело със СОРБИТЕ. В него влизали следните племена: жирмунти, коледичи, житичи, нелетичи, нудичи, нижици, худичи, далеминци (гломачи), нижани, лужичани, милчани [Nied. Sl. st., III, 114–117].

Най-ранното споменаване на СОРБИТЕ се отнася за събития от 630 г. „*Dervanus dux ex gente Surbiorum*“ (Псевдо-Фредегар) [пак там, 109]. През 806 г. се съобщава за сорбския княз Милидух, загинал в битка с франките: „... *Melito rex superbus qui regnabat in Surbis*“ [пак там, 110]. В източници от VII–X в. етнонимът на лужишките СЪРБИ се среща в следните варианти: *Surbi*, *Suurbis*, *Siurbis*, *Surbii*, *Surpe*, *Surfe*, *Surabi*, *Sorabi*. А страната е означавана като *Zribia*, *Zurba pagus*, *prov. Suurbelant*, *Sorabia* [пак там, 114].

За етнонима СЪРБИ са предлагани различни обяснения, но въпросът и до днес остава открит. Основните форми, съхранени в писмени източници и топоними, са следните:

Балкански СЪРБИ – *SERBITI*, *SERBI*, *SERBLI*, *SEREVI*, *SERVI*, *SR(Â)VI*, *SR(Â)BLI*, *SR(Â)BLJANE*, *SRBI*, *SÂRBI*.

Полабски СОРБИ – *SORABI*, *SURABI*, *SURBI*, *SERBI*

Полша (Бяла СЪРБИЯ) – *SARBI*, *SERBI*.

Относно появата на тези варианти бих предложил следната схема за фонетично развитие: начална форма *SĀRABI*.

SÄRABI > SÄRBI > SARBI; SÄRBI > SERBI
 SERBI > SERBITI; SÄRÄBI > SEREBI
 SERBI > SERBLI (епентетично L след P, B, M)
 SARBI > SÄRBI; SARABI > SRABI > SR(Â)BI
 SR(Â)BI > SR(Â)BLI > SR(Â)BLJANE
 SARABI > SORABI; SARBI > SORBI; SORBI > SURBI.

В края на изложението ще представя общ поглед върху съдбата на САРАБИТЕ, включващ резултатите от направения по-горе анализ.

1. Гето-дакийското племе САРАБИ се е формирало в поречието на РАБОН (дн. Жиу) най-късно през II в.пр.Хр. Името на племето е производно от речното название. Непосредствени съседи на САРАБИТЕ в земите по течението на РАБОН били КАРАБАТИТЕ. Други съседни племена били амотрите, тисманите, велтите.

2. През I в.пр.Хр. САРАБИТЕ били включени в границите на дакийското държавно-племенно обединение.

3. През I в.сл.Хр. вероятно поради вътрешните борби в дакийската държава група САРАБИ (СЕРБИТИ, СЕРБИ) се преселили в римската провинция Панония, където основали свое селище.

4. По време на дакийските войни на император Траян действията на римските легиони засегнали пряко племенните земи на САРАБИТЕ. Последвалата римска окупация принудила голяма част от САРАБИТЕ да поемат изселническия път на север. Това придвижване било осъществено съвместно със съседните КАРАБАТИ и част от други дакийски племена.

5. Изселниците се установили отвъд Северните Карпати в днешните полски земи. Там САРАБИТЕ станали част от групировката на ВАНТСКИТЕ (ВЕНЕДСКИ) племена. В поречието на Висла САРАБИТЕ били в досег с германски племена – готи, вандали, гепиди. Археологическите следи от съжителството на ВЕНЕДИ и германи очертават т.нар. Пшеворска култура.

6. През II–IV в. германските племена постепенно се изселили от висленско-одерските земи. САРАБИТЕ (САРБИ) създали през този период свое племенно обединение в земите по левия бряг на Висла североизточно от дн. гр. Краков. Техни съседи по десния бряг на реката били КАРАБАТИТЕ. Названията Бяла (Некръстена) СЪРБИЯ и Велика (Бяла Некръстена) Хърватия у Константин Багренородни се отнасят за тези две племенни обединения от раннославянския период – VI–VII в.

7. В началото на VII в. започнало преселение от Бяла Некръстена СЪРБИЯ в две посоки. Част от САРАБИТЕ се насочили на юг и поискали от император Ираклий земи за заселване. Те били настанени в Далмация и там поставили началото на сръбската държавност. В разделената на жупи страна били създадени няколко княжества, които по-късно се обединили в централизирана сръбска държава.

8. Друга част от САРАБИТЕ се отправили на запад и се установили по Средна Елба (Лаба). Там те застанали начело на съюз от племена, който получил названието Лужишка СЪРБИЯ. През VIII–X в. страната била прицел на франкската агресия, развиваща се на изток в славянските земи. Германският натиск не позволил на СОРБИТЕ да създадат своя държава. Макар и в германско обкръжение, те успели да запазят своя език и идентичност.

15-2. КАРАБАТИ, ХЪРВАТИ

С река РАБОН (дн. Жиу) свързвам произхода на две племена – САРАБИ (вж. тук) и КАРАБАТИ. В съответствие с това виждане бих предложил следната аргументация за племенното име KARABATI (форма, която, както и SARABI, не е регистрирана в писмените източници). Името се състои от основа – речното название RAB(ON), представка-предлог K(A) ‘до, при, към’ (срв. рус. к, ко): KA-RAB, и

наставка -АТІ, която е характерна за илирийските племенни имена: КА-РАВ-АТІ. При такава структура значението на племенното име е ‘жители до (река) РАБОН’.

Важен доказателствен материал в подкрепа на това виждане биха били топоними от поречието на Жиу и съседните области в дн. Румъния, които съдържат етнонима КАРАБАТИ. Тук предлагам следните:

1. КОРАБИЯ (*рум.* Corabia) – селище на Дунав, близо до устието на Жиу: „до вода Дънав, еже се зовет брод Корабіев“ [DRH, В, XI, 314 – 1598 г.]. Названието е получено от речното име РАВ и представка-предлог КО ‘към, до, при’. Значение: ‘(място) до (река) РАВ’.

2. КОРАБИЯ (Corabia) – планина отвъд Южните Карпати, при Бучум, район Къмпен, окръг Клуж. Същата структура и значение. Топонимът вероятно е пренесен от долината на Жиу.

Смятам, че съдбата на КАРАБАТИТЕ след римското завоевание през 106 г. е била сходна с тази на техните съседи САРАБИТЕ. КАРАБАТИТЕ поели изселническия път на север и се установили на северния склон на Северните Карпати в съседство със САРАБИТЕ. Важен довод за такова местоопределяне на техните поселища е названието на р. РАБА, приток на Висла в горното ѝ течение. РАБА извира от Островните Бескиди и се влива във Висла близо до гр. Краков. Съседен ляв приток на Висла е р. Дунаец (т.е. Малък Дунай). Поречията на РАБА и Дунаец попадат в земи, заемани според мен от КАРАБАТИТЕ и тъждествени на Велика ХЪРВАТИЯ у Константин Багренородни. Произходът на двете речни названия – РАБА и Дунаец – следва да се търси на място, където такива хидроними са в съседство – това е Дакия. Смятам, че двете речни имена са били пренесени в басейна на Висла от КАРАБАТИТЕ като памет за придунавската им родина в Дакия – там РАБОН е приток на Дунав.

Бих определил земите край Северните Карпати, населявани от КАРАБАТИТЕ през II в., в следните граници: на запад, над Краков, висленския приток Скава, а на изток горното течение на Сан. Това е припланинската зона между днешните градове Краков и Пшемисъл. Както ще видим по-долу, тази област съвпада с местоположението на Велика ХЪРВАТИЯ, отбелязана у Константин Багренородни.

Друго обстоятелство, което подкрепя това местоопределяне на земите на КАРАБАТИТЕ, е наличието в съседство с тях на зона с топоними, съдържащи етнонима САРБИ. Това е областта на североизток от Краков, по левия бряг на Висла (вж. тук параграфа за САРАБИТЕ). Съдейки по топонимите, можем да заключим, че очевидно това е била областта, в която са се били заселили САРАБИ. В случая се оказва, че двете племена, КАРАБАТИ и САРАБИ, отново са били съседи, както в Дакия. Техните земи били разделяни от Висла.

Другата основна зона с топоними САРБИ се очертава около днешния град Познан – в басейна на Долна Варта. Тези данни показват, че след преселението си отвъд Северните Карпати САРАБИТЕ са се установили там в две области. Южните САРАБИ (горновисленски) се заселили в съседство с КАРАБАТИТЕ (Велика ХЪРВАТИЯ) по левия бряг на Горна Висла. Северните САРАБИ (долновартенски) заели долното поречие на Варта. Тук бих изказал предположението, че това деление на САРАБИТЕ има връзка с изселването им в две посоки – към Далмация и към Полабието. Горновисленските САРАБИ, чиито земи трябва да се отъждествят с Бяла Некръстена СЪРБИЯ, поели на юг, вероятно заедно с КАРАБАТИТЕ. С разрешението на император Ираклий те се заселили в Далмация. Долновартенските САРАБИ може би имат отношение към миграцията на запад, в резултат на което възникнали поселения на лужишките СЪРБИ на Средна Елба.

Следователно Бяла Некръстена СЪРБИЯ и Велика ХЪРВАТИЯ са били съседни страни по двата бряга на Горна Висла, между дн. Краков и устието на р. Сан. Това местоопределяне на Бяла Некръстена СЪРБИЯ се съгласува с още едно обстоятелство в разказа на Константин Багренородни. Според него родът на сръбския захлумски княз произхождал от ЛИЧИКИТЕ, живеещи край Висла (вж. за ЛИЧИКИТЕ ПП, III, 11–14).

В текста на Константин Багренородни се съдържа и трето обстоятелство, което идва в подкрепа на това ситуиране на Бяла Некръстена СЪРБИЯ. Става дума за пояснението, че СЪРБИТЕ, заселили се в Далмация, са пристигнали от страната Бойки. В настоящото изследване тази страна е отъждествена със славянизираното келтско племе БОИ-БОИСКИ-БОЙКИ и техните потомци – етнографската група БОЙКИ в Югоизточна Полша и Северозападна Украйна. По време на Втората световна война БОЙКИТЕ от Полша били преселени в Украйна. Следователно областта БОЙКИ на Константин Багренородни се е намирала в дн. Югоизточна Полша, там, където е била разположена и Бяла Некръстена СЪРБИЯ [за БОЙКИТЕ вж. ПП, II, 49–54].

Друг аргумент в полза на тезата ми, че през II в. напусналите Дакия КАРАБАТИ (КАРБАТИ) са се заселили в днешните полски земи, намирам в сведенията на Клавдий Птолемей за тази част на Сарматия. Клавдий Птолемей е посочил племето КАРБОНИ (Κάρβονες) в близост до Сарматския океан (т.е. Балтийско море) [Ptol., III, 5, 10]. Племето КАРБОНИ е било отъждествявано с източнославянското племе кривичи. Смятам, че формата KARBONI може да се определи като вариант на гето-дакийското племенно име KARABI (без наставка) – KARABATI-KARBATI (с наставка -АТИ). Вариантът KARBONI е съставен от речното име RABON и представка-предлог -КА: КА-RA-BONI > KARABONI > KARBONI (частична метатеза на R). Сходно звучене има названието на друго гето-

дакийско племе, преселило се в дн. Полша – POLONI (с варианти POLJANI, POLJAKI, POLJACI). Смисълът на именния вариант KARBONI е същият, както при KARABATI-KARBATI: ‘жители до (река) РАБОН’.

Следователно сред събраните от Клавдий Птолемей данни за Сарматия, отнасящи се за времето до средата на II в., е попаднало и сведение за племето КАРБОНИ. Ако сравним определените по-горе местоживелища на КАРАБАТИТЕ край Горна Висла с данните за КАРБОНИТЕ у Клавдий Птолемей, ще видим, че у последния КАРБОНИТЕ са поместени в по-северните части на Сарматия. Все пак смятам, че изложените доводи позволяват КАРБОНИТЕ да бъдат отъждествени с КАРАБАТИТЕ (КАРБАТИ) и тяхната земя Велика ХЪРВАТИЯ. Понятието Велика ХЪРВАТИЯ се среща в разказа на Константин Багренородни за произхода на балканските ХЪРВАТИ.

„И така питащите за загубата на Далмация – как тя била завладяна от народите на славяните – могат да узнаят (за това) от следното по-долу. (...)

Така те (аварите) избили всички жители на града, а после завладели цялата страна Далмация и се заселили в нея. Само градчетата край морето не се предали, а били удържани от ромеите, и то само затова, че добивали средствата за живот от морето. И така виждайки, че тази земя е прекрасна, аварите се заселили в нея. Хърватите (Χρῳάτοἰ) живеели по това време зад Багивария, където отскоро се намирили белохърватите (Βελοχρῳάτοἰ). Един от родовете, а именно петимата братя Клука, Ловел, Косендзис, Мухло и Хорват (Χρῳάτοἰ) и двете сестри Туга и Вуга, се отделили от тях и заедно със своя народ дошли в Далмация и видели, че аварите били завладели тази земя. Затова те воювали един с друг няколко години и хърватите надвили; едни от аварите те убили, а другите принудили да се подчинят. От това време тази страна се намира под властта

на хърватите. В Хърватия и в наши дни има остатъци от аварите, които и смятат за авари. Другите хървати останали до Франгия и отскоро се наричат белохървати, т.е. бели хървати, и имат собствен архонт. Те са подвластни на Отон, великия крал на Франгия (другояче – Саксия), и са некръстени, влизайки в родствени връзки и дружески отношения с турките. От хърватите, дошли в Далмация, една част се отделили и завладели Илирик и Панония. И те имали самовластен архонт, обменил заради приятелството само пратеничествата с архонта на Хърватия. В течение на няколко години те, намиращи се в Далмация, се подчинявали на франките, както и преди, когато живеели в собствената си страна“ [С. Porph. De adm., 30; К. Багр. Об управлени, 126–133].

„(Знай, че) хърватите, живеещи днес в краищата на Далмация, произлизат от некръстените хървати, наричащи се „бели“, които живеят от другата страна на Туркия, близо до Франгия, и граничат със славяните – некръстените сърби. (Името) на хърватите на славянски език означава ‘владетели на голяма страна’. Тези хървати се оказали бежанци при василевса на ромеите Ираклий, по онова време, когато аварите, започвайки война, прогонили оттам римляните, изведени от Рим и заселени там от василевса Диоклетиан. Затова и те се наричали римляни, защото били преселници от Рим в тези краища, а именно – в днес наричаните Хърватия и Сърбия. Когато споменатите римляни били прогонени от аварите в дните на същия ромейски василевс Ираклий, техните земи останали пусти. Затова по повеля на василевса Ираклий тези хървати, повеждайки война с аварите и прогонвайки ги оттам, по волята на василевса Ираклий се заселили в тази страна на аварите, в която живеят днес. Тези хървати имали по това време като архонт бащата на някой си Порг. Василевс Ираклий отправил пратеничество, довел свещеници от Рим и избрал от тях архиепископ, епископ, презвитери и дякони и

покръстил хърватите. Тогава при тези хървати архонт бил вече Порг...

(Знай, че) Велика Хърватия (μεγάλη Χρῳατία), наричана „бяла“ (ἄσπρη), остава некръстена до ден днешен, както и съседните ѝ сърби. Тя предоставя още по-малко конници, както и пехотна войска в сравнение с кръстена Хърватия, така че става по-достъпна за грабежи от франките, турките и пачинаките. Тя не притежава нито дълги кораби, нито кондури, нито търговски кораби, защото е разположена далеч от морето – пътят от тамошните места до морето отнема 30 дни. А морето, което те достигат след 30 дни, се нарича Черно (σκοτεινή)“ [С. Porph. De adm., 31; К. Багр. Об управлени, 134–141].

Като потвърждение на разказаното от Константин Багренородни за произхода на далматинските ХЪРВАТИ следва да се оценят сведенията на Тома Сплитски, Дуклянския презвитер и Лаоник Халкокондил.

Тома Сплитски пише за идване в Далмация на готи, водени от Тотила – те дошли от земите на Тевтония и Полония. От Полония заедно с Тотила се изселили седем или осем благороднически рода (племена), наречени лингони (Lingones). След като установили, че земите на ХЪРВАТИЯ били обезлюдени, се заселили в тях. Дуклянският презвитер споменава за идване на готи от северните земи. Лаоник Халкокондил посочва, че ХЪРВАТИТЕ имат северен произход [вж. за източниците у Nied. Sl. st., I, 11; II, 264].

Тези сведения за балканските ХЪРВАТИ са част от по-широк проблемен кръг, включващ въпросите за присъствието на ХЪРВАТИ сред чешките славяни и източните славяни. За чешките ХЪРВАТИ свидетелстват следните извори:

1. Легендата за свети Вацлав разказва, че майката на светеца избягала при ХЪРВАТИТЕ – „бъжа въ хорваты“ [пак там, II-1, 264].

2. В грамота на Пражката епископия от 1086 г. са описани границите ѝ през 983 г. Изброени са племена от Чехия и Силезия – сред тях „хървати и други хървати“ (Chrouati et altera Chrowati) [Lowm. Pocz., II, 173, 177]. Едното от племената, означено като източни ХЪРВАТИ, е локализирано около градовете Литомишъл, Хрудим, Храдец, по горното течение на Лаба. Западните чешки ХЪРВАТИ са местоопределени по Среден Изер [Turek, R. Stammesgeb., 52].

3. Топонимични следи от полабските ХЪРВАТИ:

1. Vicus Chruvati – на левия бряг на Сала (Заале) [Nied. Sl. st., II-1, 264].

2. Korbetha – край Мерзебург

3. Голяма и Малка Korbetha – в областта Вайсенфелс

4. Korbetha – местност в областта Алтенбург [SiD, 12].

Съществуват данни и за племе ХЪРВАТИ (БЕЛОХЪРВАТИ) сред източните славяни.

1. В уводната част на *Повестъ временных лет* сред изброените племена са назовани белите ХЪРВАТИ: „а се ти же Словени: Хорвати Белии и Серебъ и Хорутане“ [ПВЛ, I, 11]. Начинът на изреждане показва, че става дума за балканските ХЪРВАТИ, живеещи в съседство със сърби и хорутяни (словенци).

По-нататък в летописа е отбелязано: „И живяху в мире поляне, и древляне, и северъ, и радимичи, вятичи и хрвате“ [пак там, 14].

2. През 907 г. сред източнославянските племена, участвали в похода на княз Олег до Цариград, са посочени и ХЪРВАТИТЕ: „и Хорваты“ [пак там, 23].

3. През 992 г. княз Владимир предприел поход срещу ХЪРВАТИТЕ: „Иде Володимиръ на Хорваты“ [пак там, 84]. Този конфликт между киевския княз и хърватите, изглежда, е започнал по-отдавна. За 981 г. летописите отбелязват поход на княз Владимир към град

Перемишъл и червенските градове. Град Перемишъл попада в земите на ХЪРВАТИТЕ.

4. Топоними, които следва да се свържат с етнонима ХЪРВАТИ, са установени в Източното Прикарпатие, в днешните територии на Украйна, Полша, Словакия и Унгария:

1. Хорващик – югозападно от гр. Кошице на р. Бодва
2. Ерде-Хорвати – до Таторалия
3. Хорватъ – в горното течение на р. Красна
4. Хоравятинская – до Острог
5. Харваты – при Радом
6. Храбоч – до Унга
7. Хорбач – на Горен Днестър [Седов, В. Вост. сл., 125].

5. С тези ХЪРВАТИ от Източното Прикарпатие се свързват и някои археологически материали [пак там, 126–128].

Преди да пристъпя към цялостна възстановка на разселването на дакийските КАРАБАТИ (КАРБАТИ), ще се спра най-общо на подхода, следван в досегашната историография по хърватския етногенезис. На първо място, трябва да се има предвид, че тези изследвания за ХЪРВАТИТЕ стъпват върху тезата за славянска прародина, намирала се отвъд Северните Карпати. Именно в неясните очертания на тази прародина се търси началната земя на ХЪРВАТИТЕ. Смята се, че от нея е тръгнало разселването на ХЪРВАТИТЕ в трите дяла на славянството. Дори само по-старата литература, събрана и представена в труда на Л. Нидерле, показва доста различни решения за следните въпроси:

1. Славянски ли е произходът на ХЪРВАТИТЕ и на тяхното име?

2. Къде се е намирала началната племенна територия на ХЪРВАТИТЕ?

3. Къде се е намирала Велика (Бяла) ХЪРВАТИЯ – на Висла или на Лаба?

4. Съществувало ли е източнославянско (руско) племе ХЪРВАТИ и къде се е намирало неговото землище?

Тук бих искал да обърна внимание на един важен аспект от тази проблематика, който се откроява в настоящото изследване. Както ще се види в хода на анализа, при миграционните придвижвания двете племена, САРАБИ и КАРАБАТИ, винаги са се установявали в съседство. Това движение „в двойка“ според мен отразява връзката между двете племена, създадена при тяхното формиране в общо землище – поречието на р. РАБОН. Именно формирането на КАРАБАТИТЕ и изселването им заедно със съседните САРАБИ към басейна на Висла представих в началната част на настоящия параграф. КАРАБАТИТЕ се установили между горното поречие на Висла (дн. Краков) и течението на р. Сан (дн. Пшемисъл). САРАБИТЕ заели земи от другата страна на Висла – по левия ѝ бряг (Бяла Некръстена СЪРБИЯ).

Следва да видим какво е било съотношението между тази Висленска ХЪРВАТИЯ от II–VI в. и другите две заселища – на полабските (чешки) ХЪРВАТИ и източнославянските (руски) ХЪРВАТИ. Всъщност проблемът за източнославянските ХЪРВАТИ в неговото териториално измерение следва да се приеме като част от въпроса за Висленска ХЪРВАТИЯ. Както показват топонимичните данни, през VI–IX в. заселищата на източнославянските ХЪРВАТИ бележат едно разширяване на Висленска ХЪРВАТИЯ на изток, отвъд р. Сан, към най-горното поречие на Днестър.

Следователно като изследователски проблем се очертава изясняването на следните въпроси:

1. Откъде ХЪРВАТИТЕ са дошли в Далмация – от Висленска ХЪРВАТИЯ или от Полабска (чешка) ХЪРВАТИЯ?

2. Вече беше показано, че Висленска ХЪРВАТИЯ е била основана през II в. от КАРАБАТИ (КАРБАТИ, КАРБОНИ), напусна-

ли Дакия. В такъв случай за появата на Полабска ХЪРВАТИЯ са възможни две обяснения: 1. Тя е била създадена от КАРАБАТИ от Дакия. 2. Нейни създатели са били преселници от Висленска ХЪРВАТИЯ, т.е. тя е била вторично заселище.

За осветляването на тези въпроси тук ще подложа на сравнителен анализ елементите от текста на Константин Багренородни, които се отнасят за някое от двете възможни изходни заселища за преселението към Далмация – Висленска ХЪРВАТИЯ и Полабска ХЪРВАТИЯ. Според мен текстът на глави 30 и 31 от *За управлението на империята* съдържа три разказа за началото на балканска ХЪРВАТИЯ. Тези три разказа са обособени структурно и предават различни обстоятелства, както и общ поглед към описваните събития (вж. текста).

1. Първи разказ (глава 30)

1. Преди да се установят в Далмация, ХЪРВАТИТЕ са обитавали земи, намиращи се отвъд Багивария (т.е. Бавария). Този географски ориентир може да се отнася за Полабска (чешка) ХЪРВАТИЯ, но не и за Висленска ХЪРВАТИЯ.

2. В тази земя зад Багивария отскоро живеели белохървати, т.е. бели хървати, които имали собствен архонт.

3. Тази земя, освен че се намирала зад Багивария, била разположена до Франгия (още Саксия). Явно с тези названия са определени източнофранкските земи. Разбира се, това съседство може да се отнася само за Полабска ХЪРВАТИЯ, но не и за Висленска ХЪРВАТИЯ.

4. Същата земя е била подвластна на великия крал на Франгия, Отон I. Това обстоятелство в разказа предава реални събития и отношения през X в. Отон I, германски крал (936–973) и император (962–973), е водил война с чешкия крал Болеслав в продължение на

14 години – до 950 [вж. коментара и цит. лит. у **К. Багр.** Об управление, 371, бел. 16].

5. ХЪРВАТИТЕ в тази земя, подвластна на Отон, били некръстени. Това твърдение по отношение на чешките ХЪРВАТИ не е достоверно за средата на X в. Приемането на християнството в Чехия се отнася към края на IX в. – по времето на княз Боривой.

6. Отбелязаното от К. Багреновски сътрудничество между турките (маджари) и белите ХЪРВАТИ (олицетворявани от чешкото княжество) е допустимо с оглед на някои обстоятелства от първата половина на X в.

7. След като се преселили в Далмация, ХЪРВАТИТЕ останали известно време под властта на франките, както в старата си родина. Явно тук става дума за отношения между източните франки и чешките славяни (в това число и ХЪРВАТИТЕ) през VII–VIII в. За далматинските ХЪРВАТИ се знае, че в края на VIII и началото на IX в. са се намирали под върховенството на франките.

Анализът на историко-географските белези, посочени за пра-родината на далматинските ХЪРВАТИ, показва, че почти изцяло те се отнасят за Полабска (чешка) ХЪРВАТИЯ. Макар и с размес-тени хронологични пластове, тези белези, с едно изключение, могат да се припишат само на Полабска ХЪРВАТИЯ. Тъй като има позоваване на по-късни събития и отношения (от VIII–X в., т.е. след преселението в Далмация), самата Полабска ХЪРВАТИЯ в разказа на К. Багреновски на практика е отъждествена с чешкото княжество. Последното е било в процес на формиране през IX и първата половина на X в. При това формиране като основни конкуренти в борбата за обединяване и оглавяване на горнополабските племена се очертали чехите на Премисловци и ХЪРВАТИТЕ на Славниковци. Подчертавам това съотношение, за да стане по-разбираем контекстът, в който земята на полабските ХЪРВАТИ е отъждествена с чешкото княжество през IX – първата

половина на X в. С право редица изследователи отбелязват, че в основата на това описание (Първи разказ според предложената тук структура) са вплетени данни от западни (франко-германски) информационни източници.

Втори разказ (от 31 глава)

1. Далматинските ХЪРВАТИ произхождали от некръстените бели ХЪРВАТИ, които живели от другата страна на Туркия. Този географски ориентир се отнася по-скоро за Висленска ХЪРВАТИЯ, ако имаме предвид западна или балканска изходна позиция.

2. Същевременно белите некръстени ХЪРВАТИ се намирили близо до Франгия. Този белег стои в противоречие с първия. Той може да се отнася за Полабска ХЪРВАТИЯ, а не за Висленска ХЪРВАТИЯ.

3. На трето място, същите бели некръстени ХЪРВАТИ граничели със славяни – некръстени СЪРБИ. Смятам, че този белег за съседство може да е валиден както за Полабска ХЪРВАТИЯ (ако имаме предвид лужишките СЪРБИ на Средна Лаба), така и за Висленска ХЪРВАТИЯ (ако приемем разположението на Бяла СЪРБИЯ по левия бряг на Висла, на североизток от Краков).

Трети разказ (от 31 глава)

1. Велика ХЪРВАТИЯ, наричана Бяла, била некръстена. Това се отнася по-скоро за Висленска ХЪРВАТИЯ, ако времевият показател е средата на X в. Важно обстоятелство тук е появата на термина Велика ХЪРВАТИЯ, който се среща и в глава 32 у Константин Багренородни.

2. Некръстени били и съседните СЪРБИ. Това уточнение се отнася за Висленска Бяла СЪРБИЯ, ако приемем, че към средата на X в. полабските (чешки) ХЪРВАТИ вече са били приобщени към християнството.

3. Велика Бяла ХЪРВАТИЯ разполагала с по-малобройна войска от Кръстена ХЪРВАТИЯ и поради тази причина била леснодостъпна за грабежи от страна на франките. Такава възможност е допустима за Полабска ХЪРВАТИЯ, но не и за Висленска.

4. Велика Бяла ХЪРВАТИЯ била достъпна за грабежи и от страна на турките (маджарите). През първата половина на X в. маджарите вече се били установили на Среден Дунав и извършвали походи далеч на запад. Отчитайки тези обстоятелства, бих приел, че посоченият показател може да се отнася както за Полабска ХЪРВАТИЯ, така и за Висленска ХЪРВАТИЯ.

5. Велика Бяла ХЪРВАТИЯ е била застрашена също така и от нападения на пачинаките (печенегите). Поради географските дадености тази възможност е допустима само за Висленска ХЪРВАТИЯ.

6. Велика Бяла ХЪРВАТИЯ не притежавала кораби, тъй като била разположена на 30 дни път от „Черно море“. Последното се отъждествява с Балтийско море. В такъв случай този географски белег е валиден и за двете страни – Полабска ХЪРВАТИЯ и Висленска ХЪРВАТИЯ.

Бих казал, че посочените ориентири в рамките на втория разказ са или взаимно изключващи се, или в еднаква степен възможни за двете ХЪРВАТИИ. Така се получава равновесие между два пласта от сведения, в които се визират две различни местоположения на Бяла Некръстена ХЪРВАТИЯ.

При третия разказ като че ли натежават историко-географските податки в полза на Висленска ХЪРВАТИЯ като тъждествена с Бяла Некръстена ХЪРВАТИЯ. Тук се появява новото определение „велика“, което е обичайно за голяма начална територия, от която са започнали разселвания.

Първи разказ

Белези	Полабска ХЪРВАТИЯ	Висленска ХЪРВАТИЯ
1	+	–
2	+	–
3	+	–
4	+	–
5	–	+
6	+	–
7	+	–

Втори разказ

1	–	+
2	+	–
3	+	+

Трети разказ

1	–	+
2	–	+
3	+	–
4	+	+
5	–	+
6	+	+

Основният извод от горния сравнителен анализ е, че в разказа на Константин Багренородни са включени сведения, принадлежащи към два различни пласта на историческата памет. Единият носи представата, че Бяла Некръстена ХЪРВАТИЯ е била разположена на запад в Горното Полабие. Другият пласт съдържа спомен за земя, която може да се отъждестви с Висленска ХЪРВАТИЯ. Първата представа е доминираща в Първия разказ, а втората – в Третия

разказ. При Втория разказ се наблюдава равновесно присъствие на двете виждания.

Фактът на формирането на тези две представи показва, че Източна (Висленска) и Западна (Полабска) ХЪРВАТИЯ са били две по-стари местоживелища на ХЪРВАТИТЕ. Съчетаването на двете представи може да се обясни със следната последователност на миграцията.

Изходна точка е била Висленска (Велика) ХЪРВАТИЯ. От тази земя е имало преселение на запад. Изселниците ХЪРВАТИ се установили в Горното Полабие, сред групата на чешките племена. По-късно част от тези полабски ХЪРВАТИ поели на юг и при император Ираклий се заселили в Далмация. При такава последователност на придвижването става обяснимо съчетаването на двата пласта в историческата памет, което наблюдаваме в разказа на Константин Багренородни. Вижда се, че по-старият пласт, отнасящ се за Велика ХЪРВАТИЯ край Висла, е по-блед и неясен. Другият пласт, който пази спомена от Полабска ХЪРВАТИЯ в Далмация, е по-добре изразен.

Така описаното движение на ХЪРВАТИТЕ се съгласува добре и с наблюдавания феномен на съвместно изселване с други племена. Имам предвид, на първо място, САРАБИТЕ, а също така и ДУЛЕБИТЕ. На второ място, така намира обяснение проблемът за произхода на чешките ХЪРВАТИ. Последните са част от онези полабски ХЪРВАТИ, които не се включили в преселението към Далмация, а останали в Горното Полабие.

Третият проблем, свързан с хърватското присъствие в различни части на славянската територия, се отнася за източнославянските ХЪРВАТИ. Формулираното по-горе обяснение по този въпрос напълно се съгласува с цялостната миграционна схема. Велика ХЪРВАТИЯ се е формирала през II–V в. между Висла и Сан, т.е. на територията на ВАНДСКАТА (ВЕНЕДСКА) племенна групировка.

През VI в. започнало общо раздвижване сред трите славянски групировки – АНТИ, ВАНТИ и СКЛАВИНИ. Тогава част от ХЪРВАТИТЕ напуснали Велика ХЪРВАТИЯ и се преселили на запад, в поречието на Горна Лаба. Същевременно друга част от ХЪРВАТИТЕ във Велика ХЪРВАТИЯ се преместили на изток в съседните земи на Горното Поднестровие. По същото време от тези земи се изселвали други племена – ДУЛЕБИ, СТИРИ (ЩИРИ), ТИРОЛИ. Така старата Велика ХЪРВАТИЯ се разширила на изток. ХЪРВАТИТЕ, преселили се в Горното Поднестровие, създали там през VII–VIII в. своя племенна структура. Именно това племенно образувание на ХЪРВАТИТЕ е споменато заедно с други източнославянски племена в руските летописи.

През X в. киевските князе се стремели да наложат своята власт над горноднестровските ХЪРВАТИ. Последните се опитвали да запазят своята самостоятелност, лавирайки между Киевска Русия и Полша. След края на X в. вече не се срещат известия за тези ХЪРВАТИ.

В изследователската методика, на която се опирам, важно място заема анализът на етнонима – неговия произход и развитие. Съществен дял в доказателствения материал имат топонимите, произхождащи от етноними. Преди да премина към анализа, ще припомня накратко досегашните виждания в тази посока по отношение на хърватската проблематика. Хърватското племенно и народностно име етимологично се свързва с планинското название КАРПАТИ (Ф. Браун) [вж. *Nied. Sl. st.*, II-1, 122]. Мисля, че за това название е възможно да бъде показано фонетично развитие, което води към вариантите на етнонима ХЪРВАТИ. Проблем е обстоятелството, че налагането на това име за дългата планинска верига не е добре документирано и изяснено. За отделни дялове на КАРПАТИТЕ са познати различни наименования, записани в античните източници.

Други изследователи търсят произхода на хърватския етноним на изток – в Кавказ или в Северното Черноморие [вж. **Klaić, N. Povjest, I, 62**]. Използвайки като сравнителен материал лични имена от надписи от Северното Черноморие, някои учени отстояват тезата за ирански произход на ХЪРВАТИТЕ и тяхното име [**Фасмер, М. ЭСРЯ, IV, 262**; други мнения у **Lowm. Rosz., II, 127–142**]. Руски изследователи приемат, че цялата антска племенна общност има ирански произход. Те определят антите като ираноезични славянизиращи се черняховски племена [**Седов, В. В. Вост. сл., 125**]. Към тях са причислявани и ХЪРВАТИТЕ.

От многобройните варианти на хърватския етноним ще отделя онези основни типове, които позволяват да се възстанови фонетичното развитие на названието:

Хръваты, Хърватинъ, Хръвате, Хрвате, Хорвате, Хровате

Chrauati, Krabati, Chrobatia, Corbatia

Χρῶβατοι, Χορβάτοι, Κραβάτοι, Κρῶβατοι, Χοροβάτοι

Основни типове според позициите на R (ликвидна метатеза):

1. KRABATI	1. KORBATI
2. KROBATI	2. HORVATI
3. HROBATI	3. HRVATI
4. HROVATI	4. HOROVATI
5. HRĀVATI	
6. HRVATI	

Начална форма – KARABATI (най-близък регистриран вариант – KRABATI). Ликвидната метатеза се развива в две посоки:

1. ARA > AR; 2. ARA > RA

KARABATI > KARBATI; KARBATI > KORBATI

Преход K > H (K > G > H) и B > V.

KRABATI > KRAVATI > HRVATI; HRAVATI; HRVATI > HROVATI

HRAVATI > HRVATI

В края на изложението представям в хронологичен ред основните моменти от племенната история на КАРАБАТИТЕ-ХЪРВАТИ.

1. Гето-дакийското племе КАРАБАТИ се е формирало в поречието на р. РАБОН (дн. Жиу). Негови съседи по крайбрежието на РАБОН са били САРАБИТЕ.

2. При римското завладяване на Дакия (106 г.) голяма част от КАРАБИТЕ заедно със съседните САРАБИ се изселили на север.

3. Двете племена се установили в горното поречие на Висла. КАРАБАТИТЕ заели междуречието Висла-Сан (между днешните градове Краков и Пшемисъл). Там през II–V в. се оформило племенното обединение Велика ХЪРВАТИЯ (наричана още Бяла и Некръстена). Отвъд Висла, на левия ѝ бряг САРАБИТЕ създали свое обединение – Бяла (Некръстена) СЪРБИЯ.

4. През VI в. част от КАРАБАТИТЕ-ХЪРВАТИ напуснали Велика ХЪРВАТИЯ и се отправили на запад заедно с част от съседните СЪРБИ. ХЪРВАТИТЕ се установили на Горна Лаба, а СЪРБИТЕ – на Средна Лаба (Лужишка СЪРБИЯ). Възможно е това преселение да е станало преди идването на аварите на Среден Дунав (60-те години на VI в.). Заедно с ХЪРВАТИТЕ към Горна Лаба се придвижили и ДУЛЕБИ, които обитавали земи, съседни на Велика ХЪРВАТИЯ [вж. ПП, II, 136–138].

5. При император Ираклий (610–641) ХЪРВАТИТЕ от Полабска ХЪРВАТИЯ се придвижили на юг и получили от императора съгласие да се заселят в Далмация, обитавана по това време от аварите. Със силата на оръжието ХЪРВАТИТЕ отнели тази земя от аварите. Очевидно император Ираклий е използвал ХЪРВАТИТЕ като съюзник в борбата си с аварите.

6. По-късно в Далмация пристигнали СЪРБИ, които били напуснали Бяла СЪРБИЯ на Висла. Допускам, че идването им в Далмация не е било случайно. Логично е да се предположи, че ХЪРВАТИТЕ са повикали съседите си от старата родина – Велика

ХЪРВАТИЯ – и са посредничили пред император Ираклий за тяхното заселване в Далмация.

7. С ХЪРВАТИТЕ до Далмация се придвижили и БЕСЯКИ, които обитавали земи в Северните Карпати (Бескидите) и вероятно са влизали в племенния съюз Велика ХЪРВАТИЯ. БЕСЯКИТЕ са потомци на БЕСИТЕ, които се заселили в Северните Карпати през I–II в. [вж. ПП, II, 31–39].

8. ХЪРВАТИТЕ довели в Далмация и група ДУЛЕБИ, които живеели в съседство с Велика ХЪРВАТИЯ (или са били част от племенния съюз) [вж. ПП, II, 136–138].

9. В състава на преселилите се на Балканите ХЪРВАТИ откриваме и ЛИЧИКИ. ЛИЧИКИТЕ обитавали поречието на Висла, която разделяла СЪРБИ и ХЪРВАТИ. От ЛИЧИКИТЕ произхождал родът на сръбския захлумски княз. В ХЪРВАТИЯ те имали своя жупа и област (вж. ПП, III, 11–14).

10. Останалите на Горна Лаба ХЪРВАТИ били включени през V–VII в. в местния племенен съюз, начело на който застанали чехите.

11. Част от ХЪРВАТИТЕ в старата Велика ХЪРВАТИЯ се преместили през VI–VII в. на изток в съседното Горно Поднестровие. Там те създали свое племенно образувание, което през IX–X в. се намирало под властта на киевските князе.

16-1. СЕРЕТ, СЕРИ, СЕРЯНИ

Река СЕРЕТ (*рум.* Siret) тече покрай Източните Карпати и се влива в Дунав. Изворите ѝ се намират в областта на гр. Черновци (Украйна). В писмените източници се срещат следните варианти на речното име:

1. Херодот, описвайки притоците на Истър: „Особено увеличават водите му следните пет реки, които текат през Скития: едната, наричана от скитите Пората, а от гърците Пирет, после Тиарант (Τιαράντος), Арар, Напарис и Ордес. Първата от изброените реки е голяма, тече на изток и съединява водите си с Истър; споменатата на второ място Тиарант тече повече към запад и е по-малка от първата; Арар, Напарис и Ордес се вливат в Истър между тия две реки“ [Hdt., IV, 48; ИТМ, 19].

2. Клавдий Птолемей: „А морският бряг от най-северното устие на Истъра чак до устието на реката Бористен и земята вътре чак до реката Хиерас (Ίέρασος) се населява от харшиите, които дохождат под сарматските тирагети, и от бритолагите, които дохождат над певкините“ [Ptol., III, 10, 7; ИТМ, 351].

„Вътрешни градове има и в тая покрайнина, и то покрай реката Хиерас; Заргидава, Тамасидава, Пироборидава, а между реките Хиерас и Тирас: Никоний, Офиуса, град Тирас“ [Ptol., III, 10, 8; ИТМ, 351].

3. Амиан Марцелин (IV в.) : Герасус (Gerasus) [Amm. Marc., XXXI, 3, 7; Izvoare, II, 133; TIR, L-35, 45].

4. Император Константин Багренородни при описанието на печенежките земи споменава реката с два варианта на името:

„(Знай), че местата на пачинаките, които тогава обитавали турките, се наричат по имената на тамошните реки. А тези реки са следните: първата река с име Варух, втората река, наричана Куву, третата река с име Трул, четвъртата река, назовавана Брут, петата река, наричана Серет (Σέρετος)“ [C. Porph. De adm., 38; К. Багр. Об управления, 162–163].

„Пачинакия заема цялата земя до Росия, Боспор, Херсон, Сарат (Σαράτ), Бурат и тридесетте области“ [C. Porph. De adm., 42; К. Багр. Об управления, 172–173].

5. Грамота на унгарския крал Лудовик от 1358 г. за гр. Брашов. Посочена е р. Серет (fluvius Zereth) [DRH, D, I, 39].

6. Документи на Молдовското воеводство: Серетъ – 1421 г. [DRH, A, I, 48]. Град Серет (Szeret, Siret) в Молдова, носещ речното име. Серецел, приток на Серет в района на Черновци: Серецель – 1459 г. [пак там, 237].

7. Карта на Влахия, Сърбия и България от Г. Меркатор (1589 г.): реката е означена с надпис STRETHUS FLU. [Ляков, Л. Атлас, карта № 17].

8. Селища в Източна Словакия: Stretava (унг. Nagyszeretva), Stretavka (Kisszeretva).

Името СЕРЕТ носят притоци на Горен Днестър, Сомеш и Дон.

Представените варианти на речното име, подредени в хронологичен ред, изглеждат така: TIARANT(OS), NIERAS(OS), GERAS(US), SERET(OS), SARAT, SERET, SIRET, STRET(US), STRETAVA. Смятам, че речното име произлиза от корена SER (> SIR). Вероятно това е и най-ранната форма на речното име (срв. подобно развитие при името на съседната река PIR(A)-PIRETA-PRUT). Названието SERET е образувано от корен SER (> SIR) и наставка -ET(A). Изглежда, Херодот предава този вариант на речното име, но го дава неточно – TIARANT(OS). Началната съгласна S е предадена с T, гласните показват колебание А-Е. Наличието на N пред T може да се обясни като: 1) носовка; 2) корен ANT(A) вместо наставка -AT(A). Началното съчетание TI може да предава праславянския звук Ї: ČARANT(OS).

Вариантът NIERAS(OS) у Клавдий Птолемей съдържа корен NIER – изглежда, на гръцки началната съгласна S е предадена с придихание (често срещано при запис на негръцки имена). Следователно коренът е бил SJER, т.е. SER, с йотизирано, смекчено Е. Наставката тук е -AS (-AŠ). Следователно праславянската форма на речното име е била SJERAŠ (СЕРАШ).

Същия вариант срещаме у Амиан Марцелин – началният съгласен звук е предаден като G – GERAS(US). Правилната форма е била СЕРАШ (SERAŠ).

У император Константин Багренородни намираме два варианта на речното име: 1. SERET; 2. SARAT. Те говорят за колебание А-Е, идващо от звука Ä.

Особено интересна е формата STRET, STRETAVA. Получена е след развитие на варианта SERET съгласно фонетични закономерности, характерни за старобългарския език. Извършена е ликвидна метатеза от междинна фаза SERET > SRET, последвана от промяна SR > STR (срв. SRACIMIR-STRACIMIR). Вариантът STRETAVA (ако е название и на реката) съдържа наставката -AVA.

Обобщавайки направения анализ, бих извел следните варианти на речното име, възникнало от корена SER (> SIR):

1. SER(A)
2. SERET(A), SARAT(A)
3. SERAŠ
4. STRET, STRETAVA
5. SIRET.

Тук е уместно да напомня, че поречието на СЕРЕТ обхваща обширна територия, която е била част от земите на гетите. В съгласие с модела, заложен в подхода на настоящото изследване, следващият въпрос, който подлежи на осветляване, е за племенните структури, чиито названия произлизат от речното име. Разбира се, такава връзка издава мястото на първоначалното формиране на съответното племе.

По отношение на СЕРЕТ вниманието ми беше привлечено от едно местно име в разказа на Амиан Марцелин за събития от 367 г. Тогава император Валент предприел поход срещу готите, обитаващи отвъддунавските земи (дн. Мунтения). Неговата войска се разположила на лагер край укреплението Дафне (при дн. гр. Тутракан).

Там бил построен мост от кораби, по който войската преминала Истър. Уплашени от настъпващата внушителна войска, готите потърсили убежище в стръмните планини на серите (montes Serrorum), които били достъпни само за онези, които добре ги познавали. Император Валент се върнал с войската в Дуросторум [Amm. Marc., XXVII, 5, 2–3; ЛИБИ, I, 153].

„Планините на серите (montes Serrorum)“ се отъждествяват с Мунци Бузъулуй (Munți Buzăului) ‘планини на Бузъу’, намиращи се при изворите на р. Бузъу в Южните Карпати [Ist. român., II, 474]. Такова местоопределяне за „планините на серите“ е логично, ако имаме предвид маршрута на римската войска. Готите, населявали земите на дн. Мунтения в района, разположен срещу дн. Тутракан и Силистра, се насочили към най-близките дялове на Карпатската верига. Там, в най-горното течение на р. Бузъу, покрай десния ѝ бряг, се издига планината СИРИУ (Siriu). Нейното име отговаря на племенното име SERI от названието, използвано от Амиан Марцелин. Планината СИРИУ е един от високите дялове на Южнокарпатската верига, със стръмни склонове, и отговаря на описанието за „планините на серите“. От нея събира води едноименната р. СИРИУ, приток на Бузъу. Самият Бузъу се влива в Серет.

Днешното название на планината, SIRIU, показва преход E > I по отношение на племенното име serri. Това отговаря на промяната в речното име SERET > SIRET. Следователно може да се приеме, че планинското название, посочено от Амиан Марцелин, се е запазило до наши дни. От друга страна, по своята форма то е пряко свидетелство, че е съществувало племе СЕРИ. Названието „планини на серите“ показва, че през периода преди средата на IV в. тези СЕРИ са обитавали планинските местности около днешния карпатски дял СИРИУ. Същите СЕРИ са определяни като сарматско племе [ЛИБИ, I, 153]. Явно основа за такова виждане дават данните за

съществуване на племе СЕРИ, обитаващо земи край Каспийско море [Iord. Get., 31].

Склонен съм да приема, че карпатските СЕРИ са били гетско племе, което през III–IV в. се било оттеглило в планините. Основен аргумент за такова виждане намирам в етимологията на племенното име. Според мен названието SERI произлиза от ранната форма на речното име SERET – SER(A). Следователно първоначалните земи на гетското племе СЕРИ трябва да се търсят в близкото поречие на СЕРЕТ.

В заключение бих представил основните моменти от съдбата на гетското племе СЕРИ, които може да се възстановят:

1. В долното течение на р. SER(A)-SERET се формирало гетско племе, назовано по името на реката. Формата на името – SERI (без наставка и представка), както и ранният вариант на речното име говорят, че създаването на тази племенна структура е протекло в една по-ранна епоха.

2. През 106 г. за известно време римляните установили контрол в дн. Мунтения и долните поречия на СЕРЕТ и Прут.

3. През III в. в този район проникнали готи (вестготи), които се задържали там до хунското нашествие в края на IV в. Явно по това време част от СЕРИТЕ са се изтеглили към планинските местности в Южните Карпати. Така те оставили името си на днешната планина СИРИУ и на едноименната река до нея.

Коренът SER-SIR се съдържа в наименования на още две племенни структури в праславянските земи – СИРИОПЕОНИ и СЕРИ (вж. следващия параграф). Същият корен присъства в топоними и племенни названия от западните балкански земи – в илирийския ареал.

1. СЕРЕТИ. При изброяването на племена в Панония Плиний Стари посочва, че Драва тече през областта на СЕРЕТИТЕ (Serretes) [Plin. N. h., III, 147]. Там поречието на реката е заблатено и обхваща

ниска равнина. Племенното име се приема за келтско [RE, II, A, 1665; Mócsy, A. Bevölkerung, 28].

Според моето виждане името е съставено от основа SER и наставка -ETI. Коренът SER, който изгражда основата, има същото значение, както в праславянските (тракийски) названия: 'влага, мокрота'. С други думи, коренът SER е общ за праславянската (тракийска) и илирийската лексика. Наставките -ATI и -ETI са характерни за илирийските племенни имена.

2. СЕРАПИЛИ. Западно от СЕРЕТИТЕ в поречието на Драва се намират обиталищата на племето СЕРАПИЛИ (Serapilli) [Plin. N. h., III, 147; Колосовская. Паннония, 19]. И за това име се поддържа келтска етимология.

Тук бих предложил следната структура за това име: 1) корен SER, със същата етимология и значение, както при названието СЕРЕТИ; 2) корен AP(A) APA 'вода, река'; 3) наставка -ILLI, срещана и при тракийски племенни имена – КОРПИЛИ. Съчетанието от двата корена – SERAP(A) – има вид на речно название от типа праславянски названия на реки със съставка APA 'река, вода': АКСИОПА, АРДАПА. Възможно е в поречията на Драва и Мур да е имало река или заблатена местност с название SER(A) 'влага, мокрота' или SERAPA. От тези две названия са възникнали наименованията на тамошните племена СЕРЕТИ и СЕРАПИЛИ. Аргумент за такова обяснение е и следващият топоним от същата област в Горна Панония – Serota.

3. СЕРОТА. Пътна станция в Горна Панония при дн. гр. Носковци, Хърватия [TIR, L-33, 66].

1. Σιρότα [Ptol., II, 14, 4]

2. Sirotis [Tab. Peut. IV, 4; It. Ant., 130, 4; Geogr. Rav., IV, 19].

Смятам, че името се състои от основа SER и наставка -ОТА. И двата елемента се срещат в праславянската топонимия. Вероятно селищното име СЕРОТА заедно с двете племенни имена СЕРЕТИ и

SERAPILI възхожда към общо местно название, съдържащо корена SER (вж. по-долу речно име СИРОТКА в Словения).

4. СЕРЕТ. Име на възстановен от император Юстиниан I кастел в Дардания: Σέρετος [Proc. De aed., IV, 4, 1–3; ИТМ, 437]. Изказани са мнения, че името има илирийски произход [вж. пос. лит. у Papaz. Plem., 196].

Названието на този кастел съвпада с името на р. СЕРЕТ, запазено и до днес. Затова смятам, че право на съществуване има и друга хипотеза за произхода на името, записано от Прокопий Кесарийски. Възможно е този кастел да е бил издигнат до едноименно селище, създадено от преселници, произхождащи от поречието на СЕРЕТ. Това преселение е могло да стане през периода II–V в.

Тук ще се върнем на въпроса за съдбата на гетското племе СЕРИ от поречието на СИРЕТ през раннославянския период (VI–VII в.). Като косвено свидетелство в тази насока бих определил някои топонимични данни от българската етническа територия.

1. СИРЯНИ – село в Албания, до Лясковник. Според Селищев името произхожда от *сир ‘сирене’, а Й. Заимов го извежда от *сир, рус. сыр ‘влага’ [Заимов, Й. Заселване, 169].

2. СИРАВА – река в Щипско.

3. СИРИЧИНО – село в Тетовско [пак там, 193].

4. МАЛО СЕРИЦИ – село в Битолско.

5. СЕРИЧЕ – село в Берско (Верея) [Кънчов, В. Пътеписи, 31].

От горните примери се вижда, че тези топоними са съсредоточени в югозападните български земи. Всички те произлизат от корена SER-SIR. Селищните имена са съставени от този корен и следните наставки: 1) -(J)ANI (SIRJANI); 2) -ICI (SERICI); 3) -IČI (SERIČE, SIRIČINO). Така в тази малка група названия са представени трите наставки, с които през раннославянския период са били образувани племенни и жителски имена. Смятам, че тези топоними

са следва от заселването в този район на жители от поречието на СЕРЕТ, т.е. наследници на СЕРИТЕ. При масовото славянско заселване на юг от Дунав след 602 г. една група от СЕРИЦИ-СЕРИЧИ-СИРЯНИ напуснали долината на СЕРЕТ и се насочили към дн. Вардарска и Егейска Македония и Албания. Промяната в племенното име е обичайна за раннославянския период. В селищните имена виждаме същото колебание Е-І, както е при речното име SERET-SIRET.

Друг довод в полза на тезата за преселението на СЕРИЧИ-СЕРЯНИ намирам в група от три едноименни села в същия район. Става дума за трите села ПОРОЧАНИ в района на Охрид-Поградец. Смятам, че селищното название PORO(T)ČANI може да се изведе от речното название POROTA (PRUT) (вж. тук). Следователно става дума за съвместно преселение на СЕРЯНИ и ПОРОЧАНИ от поречието на реките СЕРЕТ и ПРУТ.

16-2. СИРИОПЕОНИ, СИРИ

1. Племето СИРИОПЕОНИ (Σιριοπαίονες) в долното поречие на Стримон е споменато веднъж само от Херодот при описанието на похода на персийския пълководец Мегабаз срещу пеоните: „Когато пеоните се научили, че градовете им са взети, веднага се разпръснали, като отишло всяко племе в своята област, и се предали на персите. Така били дигнати от селищата си и преселени в Азия пеонските племена: сириопеони, пеопли и тия, които се простирали чак до езерото Прасиада“ [Hdt., V, 15; ИТМ, 25].

2. В разказа си за похода на персийския владетел Ксеркс до Елада Херодот е назвал гр. СИРИС (дн. Серес, Сяр). Последният е бил средище на СИРИОПЕОНИТЕ. „Заболелите войници Ксеркс оставял по градовете, през които минавал, като поръчвал на жителите да се грижат за болните и да ги хранят. Така някои оставил в

Тесалия, други в Сирус (Σίρις), в Пеония, трети в Македония“ [Hdt., V, 115; ИТМ, 33].

3. Град СЯР се намира на р. СЕРОВИЦА (СЯРОВИЦА), която се влива в Струма.

4. В документ от 1326 г. е засвидетелствано названието на местност до гр. СЯР – ЗАСЕРЯНИ (Ζασεριανή) [Займов, Й. Заселване, 134].

5. В района на съседно Зиляхово протича р. СЕРНИЦА.

Всички горепосочени названия (две речни, селищно, на местност, племенно) съдържат корена SER-SIR. Смятам, че и тук възникването на племенната структура е протекло по добре установения в настоящото изследване модел. Малкият ляв приток на Стримон (дн. СЕРОВИЦА) е носил названието SIR(A). Край бреговете му било създадено едноименно селище SIR(IS). То се превърнало в средище на малка племенна структура – SIRI. Тези СИРИ, наречени от Херодот СИРИОПЕОНИ, са споменати само веднъж във връзка със събития от началото на V в. Тогава персийският владетел Дарий издал заповед пеоните да се преселят в Мала Азия. Предполага се, че пеоните, разширявайки се на изток, са били проникнали и по левобрежието на Долен Стримон – именно в земите на СИРИОПЕОНИТЕ [вж. Фол, Спир., I, 49–50].

В землището на тези стримонски СИРИ (или СИРИОПЕОНИ) е запазено още едно название, произлизащо от същия корен – СЕРНИЦА. Сложната наставка -NICA очевидно е била добавена покъсно – след славянското заселване през VII в. Същото бих казал и за днешното име на р. СЕРОВИЦА (СЯРОВИЦА). То е съставено от корена SER-SIR и сложната наставка –OVICA (-OV(A) и -ICA).

Вариантите на селищното име – SIR(IS), SIRA, SERE, SJAR, и на двете речни названия показват колебания в коренната гласна – E-I и E-(J)A. Същото явление се наблюдава и при названията, свързани с гетските СЕРИ и астийските СИРИ.

Вижда се, че данните за възстановяване на историческата съдба на СИРИОПЕОНИТЕ (стримонски СИРИ) са твърде оскъдни. Бих очертал следните няколко момента:

1. Племенната структура е била създадена преди V в.пр.Хр. в поречието на р. СИРА (СЕРОВИЦА). Племенен център на стримонските СИРИ е бил гр. СИР(А).

2. Възможно е в земите на СИРИТЕ да е имало заселване на пеони.

3. Обстоятелството, че СИР(А) е споменат като град в Одомантика, бих изтъквал като свидетелство, че съседното племе одоманти в определен момент е успяло да наложи своето върховенство над СИРИТЕ.

4. През IV в.пр.Хр. СИРИТЕ вече се намирали под властта на македонските владетели.

5. Дори ако се отчете многовековният процес на гръцко езиково и културно влияние, смятам за допустима хипотезата, че заселниците славяни през VII в. са заварили потомци на СИРИТЕ, запазили своята етноезикова обособеност. За такава приемственост говорят двете речни названия СЕРОВИЦА и СЕРНИЦА. Интересно в този аспект е и наименованието на местност край гр. СЕРЕС (СЯР) – ЗАСЕРЯНИ. По форма то е от типа на славянските племенни имена с наставка -(J)ANI. Представката-предлог ЗА ‘отвъд, оттатък’ (срв. Загоре) придава на названието смисъл ‘жители оттатък СЕР’. Българското население в Серско се запазило до войната от 1913 г.

По запазен откъс от Теопомп узнаваме за съществуването на племе СИРИ (Σίρες) в околностите на Бизанте (Тракийска Делта) [FGH, II, 57; **Detsch. Spr.**, 448; **Дан.** ДТ, 147]. Там е съществувало и селище СЕРИОН (СЕРИОТЕЙХОС), споменато в атинските списъци за форова (съюзническите вноски). Върху карта на Тракия (1585 г.) от Абрахам Ортелиус северно от гр. SELIMBRIA е поставен надписът SIREС, с който са означени местата на СИРИТЕ. Земите на тези

СИРИ попадат в границите на астийската племенна общност [вж. ПП, I, 212–218]. Затова бих ги нарекъл условно астийски СИРИ. Смятам, че селището СЕРИОН е било племенно средище на СИРИТЕ. Двете названия идват от един и същ корен – SER-SIR, с колебание Е-І, както при имената в земите на гетските СЕРИ (по р. СЕРЕТ) и стримонските СИРИ (СИРИОПЕОНИ).

17. СИНТИ, КОСИНТИ (КСАНТИ), АПСИНТИ

Обект на изследване в настоящия параграф са група племенни имена, ситуирани в Беломорското побережие. Изясняването на техния строеж и произход на съставните им елементи би предоставило ценни езикови данни. На второ място, би се хвърлила светлина върху проблема за формирането на тези племенни структури. Изворови данни за етнонима СИНТИ (Σίντιες, Σίντιοί, Sinti):

1. Най-ранното споменаване на СИНТИТЕ намираме в стиховете на Омировата *Одисея*. В тях поетът разказва за бог Хефест, който попаднал на о. Лемнос. Там той бил спасен от местните СИНТИИ, назовани „грубогласни“ [Hom. Od., VIII, 293–294; II., 586–594].

2. Тукидид: „И тъй Ситалк, владетел на толкова голяма страна, приготвил войските си. Когато всичко било готово, тръгнал против Македония, минал най-напред през собствената си земя, после през Керкине, необитаема планина между синтите и пеонците. Там вървял по същия път, който по-рано сам си пробил в похода срещу пеонците, като изсякъл гората. Като минавали планината откъм одриската земя, надясно имали пеонците, а наляво синтите и медите; когато я преминали, стигнали в пеонския град Добер“ [Thuc., II, 98; ИТМ, 55].

3. Псевдо-Аристотел: „Разказва се, че в тъй наречената земя на синтите и медите в Тракия има река, наречена Понтос“ [Ps.-Aristot. De mirab. auscult, 115; ИТМ, 123].

4. Страбон: „Не само Аксий почва от областта на агрианите, но и Стримон; той извира у агрианите, тече през земята на медите и синтите и се излива в морето на границата между бисалтите и одомантите“ [Strab., VII, fr. 36; ИТМ, 223].

5. Страбон: „Синтите, тракийско племе, населявали остров Лемнос, затова Омир ги нарича синтии в стиха: Тук ме синтии прибраха“ [Strab., VII, fr. 46; ИТМ, 224].

6. Страбон: „Някои казват, че Самос се нарекъл по името на саите, които едно време населявали Тракия и владеели и близкия материк. Те са тъждествени със сапеите или със синтите (които Омир нарича синтии), или са различни от тях“ [Strab., X, 2, 17; ИТМ, 227].

7. Страбон: „Част от тракийците се наричали синтии (Σίντιες), после синти (Σίντοί), после саи, у които Архилох загубил щита си, както казва сам: „Някой саец взе моя хубав щит, който оставих против волята си при храсталака“. Те тъй също сега се наричат сапеи; те всички живеят около Абдера и по островите около Лемнос. А тъй също един и същи народ се нарича бриги (Βρύβοι, Βρύβες) и фриги, други – мизии и меони (Μαίονες и Μηόνες)“ [Strab., XII, 3, 20; ИТМ, 227].

8. Аполоний Родоски: „А когато при изгрев слънце вятърът престана, те (аргонавтите – Ч. Б.), гребейки, пристигнаха в Лемнос, скалистата Синтеида“ [Apoll. Rhod., I, 600; ИТМ, 132].

9. Диодор: „Те (римляните – Ч. Б.) разделят цялата страна на четири области. От тях първата обхваща земята между реката Нестос и Стримон, крепостите на изток от Нестос и при Абдера, и градовете Марония и Енос, а на запад от Стримон цяла Бизалтия с Хераклея в Синтика“ [Diod., XXXI, 8, 5–8; ИТМ, 200].

10. Клавдий Птолемей: „Вътрешни градове в Македония са тия: ... в Синтика (Σιντικῆ): Тристол, Партикопол, Хераклея Синтийска (Ἡεράκλεια Σιντικῆ) [Ptol., III, 12, 27; ИТМ, 356].

11. Тит Ливий: „След като опустошил съседните на Илирия места, (Филип V – Ч. Б.) насочил със същата бързина пътя си към Пелагония. Оттук тръгвайки, превзел дарданския град Синтика, който давал достъп до дарданците в Македония“ [Liv., XXVI, 25; ИТМ, 148].

Представените дотук сведения показват, че СИНТИТЕ са обитавали две места:

1. Областта СИНТИКА, която обхващала земи по средното течение на Стримон (Струма) и долното поречие на притока Понтос (дн. Струмешница) около планината Беласица [вж. преглед на мненията у **Фол, Спир**. Истор., I, 53–55]. В областта СИНТИКА се намирали градовете Хераклея Синтийска (при дн. с. Зервохори, южно от Беласица, Гърция) и Синтика (между дн. градове Петрич и Струмица). Съседи на СИНТИТЕ били медите (от север), пеоните (от запад), крестоните (от юг). Вероятно гр. СИНТИКА е бил племенен център на СИНТИТЕ.

2. Остров Лемнос (наричан и Синтеида) и съседните острови.

В устието на река Аксий (Вардар) се е намирал град СИНД (Σίνδος) [Hdt., VII, 123]. У Стефан Византийски е споменато племе СИНДОНЕИ, което вероятно е обитавало околностите на този град. Името SIND може да е произлязло от формата SINT след озвучаване на крайната съгласна T > D. Географската близост между град СИНД и земята на СИНТИТЕ е втори аргумент в полза на предположението за общ произход на СИНТИ и СИНДОНЕИ.

Друга група от родствени имена имат структура, в която се различава основа SINT (SANT) и представка-предлог K(A), K(O) ‘към, до при’; срв. рус. к, ко.

1. Река КОМПСАΝΤ, дн. р. Ксантийска в Беломорието, която извира от родопския дял Циганско градище, минава през дн. гр. Ксанти и се влива в залива Портолага при Бистонското езеро.

Херодот: „Като минал пресушеното корито на река Лис, Ксеркс отминал следните елински градове: Марония, Дикея, Абдера, а също и следните прочути езера край тях: Исмариди, разположено между Марония и Стрима, и Бистонида при Дикея, в което се вливат две реки: Трав и Компсант (Κόμψαντος) [Hdt., VII, 109; ИТМ, 31].

В други по-късни източници речното име е предадено с вариантите КОСИНИТ (Κοσίνιτος) и КОСИНТ (Cosinthus) [ИТМ, 36, бел. 125].

2. Планина КУШНИЦА (античния Пангей) при устието на Струма. Названия: Κοσύντιζα, Κοσίνιτα [Иванов, Й. Струма, 148].

3. Град КСАНТИЯ, при устието на река Ксантийска (Компсант, Косинит, Косинт).

Страбон: „После иде градът Дикея, който е разположен на залива и пристанище със същото название: над тях е Бистонското езеро, което има обиколка около двеста стадия... След езерото, към вътрешността, се намират Ксантия, Марония и Исмар, киконски градове“ [Strab., VII, fr. 44; ИТМ, 224]. Според Христо Данов името на града е от гръцки произход [Дан. ДТ, 130].

Средновековният Ксанти (*тур.* Ескече, *бълг.* Скече) се е намирал в по-горното течение на р. Ксантийска, до планината Момчил. Споменат е през 879 г. в типика на Бачковския манастир като епископско седалище [Asdracha, C. Rhodopes, 93–95].

4. Племя КСАНТИИ

Страбон: „Изобщо у тракийците и троянците има много общи имена. Например: тракийци скаи, река Скай, крепост Скай и Скайска врата в Троя; тракийски ксантии и река Ксант в Троя“ [Strab., XIII, 1, 21; ИТМ, 227].

5. Река КСАНТ и едноименен град до нея в Ликия (Мала Азия).

Омир споменава КСАНТ (Ἐάνθος) като друго наименование на река Скамандър [Hom. Il., V, 480; XXI, 140].

Трите варианта на най-старото название на днешната река Ксантийска (Куручай) – KOMPSANT, KOSINIT и KOSINT, според мен водят към по-ранна форма KA-SANT. Последвало е развитие: KASANT > KOSANT > KOSENT > KOSINT. Това название се състои от основа SANT (SINT) и представка-предлог КА (КО) ‘до, при, край’. Значение: ‘жители (селище) до SANT (SINT)’. Така от по-старото речно име SANT (SINT) са се формирали селищното име KSANTIA и племенното име KSANTII. Следователно в поречието на река K(A)SANT (още KOMPSANT, KOSINIT, KOSINT) се е формирало тракийското племе KSANTII. Негов племенен център е бил град KSANTIA.

Вероятно част от КСАНТИТЕ са се изселили в Северозападна Мала Азия, в областите Трояда и Ликия. За такова преселение свидетелстват тамошни речни названия и селищно име (КСАНТ).

По отношение на речното име SANT (SINT) бих предложил следното тълкуване за неговата структура. То е съставено от два елемента: 1. SA, произлизащо от праславянската дума ASA ‘вода, река’; 2. ANTA – праславянска дума със значение ‘край, граничност, отгътноост’. Общ смисъл на речното име SANT(A) – ‘крайна вода (река)’.

Вариантът SINT(A) на това речно название съвпада с племенното име СИНТИ и това едва ли е случайно. Струва ми се, че началната земя на СИНТИТЕ от Средна Струма и о. Лемнос трябва да се търси в поречието на река КСАНТИЙСКА (СИНТ).

В най-източната част на Беломорското крайбрежие се очертава трета група родствени имена. Става дума за формата APSINT.

1. Река АПСИНТ, дн. река Кавакчай в Одринска Тракия (Турция). Извира от планината Ирдаг и се влива в Сароския залив. Названието АПСИНТ (ἸΨινθος) [Dion. Per., 575] предхожда друго име на реката – Мелас (Μέλας).

2. АПСИНТ (ἸΨινθος). Предполага се, че е по-старо название на град Енос (дн. Енез) в устието на Хебър (Марица) [St. Byz., 153, 8; RE, II, 283]. Възможно е да става дума за друго селище в земите на АПСИНТИТЕ.

3. АПСИНТИ – тракийско племе в поречието на река АПСИНТ (дн. Кавакчай). Херодот ги споменава по повод на войната им със съседните долонки, които обитавали Тракийския Херсонес [Hdt., VI, 34, 37]. На друго място Херодот разказва за АПСИНТИТЕ (ἸΨίντιοι, ἸΨινθιοί) следното:

„Избягалият в Тракия Ойобаз бил уловен от апсинтийските траки, които го принесли по свой начин в жертва на домашния си бог Плейстор; неговите спътници пък избили по друг начин“ [Hdt., IX, 119; ИТМ, 34].

4. АПСИНТИДА – название на областта, населявана от АПСИНТИТЕ. Страбон: „... защото Енос е разположен в предишната Апсинтида, сегашната Корпилика, а Киконската област се намира по-нататък, към запад“ [Strab., VII, fr. 58; ИТМ, 226]. Най-общо изследователите определят територията на АПСИНТИТЕ в региона между реките Хебър и Агрианес [вж. преглед на мненията у Фол, Спир. Полит., I, 24].

Смятам, че най-важното обстоятелство във връзка с този проблем, а и по-общо по отношение на въпроса за формирането на това племе е съчетаването на четири едноименни елемента: 1. река; 2. селище; 3. племе; 4. област. В настоящото изследване този феномен е отбелязван многократно. И в този случай произходът на това общо название може да бъде разкрит, ако към неговата структура се подходи като към речно название. Смятам, че формата APSINT се

състои от два елемента: 1. АРА ‘вода, река’; 2. SINT. Значение: ‘река СИНТ’. Съставката АРА в подобни речни названия обичайно е задпоставена. Настоящият случай може да се причисли към варианта с предпоставеност на елемента АРА. Изглежда, подобна е структурата при названието ABDERA [ПП, II, 124].

При такова обяснение на речното име следва да приемем, че АПСИНТИТЕ са били родствени със СИНТИТЕ, т.е. имали са общ произход. Името на АПСИНТИТЕ е произлязло от вариант на речното име SINT(A) – АРА SINT(A) ‘река СИНТ’. Това название е било дадено и на дн. река Кавакчай.

18. СМИЛИ

Тук ще представя топонимични данни, въз основа на които ще се опитам да обоснова виждането си за съществуването на малка гетска племенна формация близо до дунавската делта.

1. СМИЛА – река, дн. Симила (Simila), десен приток на р. Бърлад в окръг Васлуй, Румъния. Според етимологичното обяснение на Г. Вайганд, речното име произлиза от българската дума *сми* – название на растение. Д. Молдовяну свързва името на реката със значението ‘изядени, разрушени от течението брегове’, укр. сміла [Moldoveanu, D. Hidronime, 416].

2. ИЗМАИЛ – град в дунавската делта, Украйна, разположен недалеч от поречието на СМИЛА. Известия за града, познат като турска крепост, датират от XVI в. По-старото му название е СМИЛ (Smil) [Giurescu, C. C. Tărguri, 27; Ист. Добр., III, 25]. Върху карти са отбелязвани варианти на селищното име: „Ismael, Smil et Smail“ – карта на Дж. Кантели от 1689 г. [Лаков, Л. Атлас, № 26]; SMAIL als SMIL [пак там, № 27]; SMIL [пак там, № 24].

3. Стар СМИЛ – село в Тутраканско, известно от турски данъчни регистри [Тодоров-Хиндалов, В. Добруджа, 265].

4. Турски СМИЛ (Тюрксмил) – село в Тутраканско [пак там].
5. Старо СМИЛЕВО – село в Битолско [Кънчов, В. Пътеписи, 31].
6. СМИЛЕВО – село в Мелнишко [пак там].
7. СМИЛА (Σμίλα) – град на Халкидическия полуостров, споменат от Хекатей и Херодот [Hdt., VII, 123; Detsch. Spr., 464].

За произхода на тези топоними, с изключение на последния, бих предложил следното обяснение. В поречието на р. СМИЛА през предримската епоха се формирало малко племенно образувание на местните гети. Вероятно речното име е произлязло от причастната форма на глагола *смия*, *свивам*. По името на реката местните жители се наричали СМИЛИ. Основаването на селището СМИЛ (дн. Измаил) до най-северния ръкав на дунавската делта е могло да стане още през римския период (I–IV в.). Тогава тази зона по левия дунавски бряг се е намирала под римски контрол.

По време на славянското заселване на юг от Дунав (VII в.) две групи от СМИЛИ се преселили в тези земи.

1. Първата се установила на дясното дунавско крайбрежие близо до Трансмариска (дн. Тутракан) – там се намират селата Стар СМИЛ и Турски СМИЛ.
2. Втората група стигнала до югозападните краища на българската етническа територия – до селата Старо СМИЛЕВО (Битолско) и СМИЛЕВО (Мелнишко).

19. СТОЛИ, ТРИСТОЛИ

Предмет на анализ в настоящия параграф са три топонима от междуречието Стримон (Струма)-Аксиос (Вардар).

1. СТОЛ(ОС) – град на п-в Ситоне на Халкидика, намиращ се близо до гр. Олинт. В изворите името на града има следните варианти: Στῶλος, Stolos, Στόλοι [Detsch. Spr., 485].

2. ТРИСТОЛ(ОС) – град в областта Синтика. Клавдий Птолемей: „Вътрешни градове в Македония са тия: ... в Синтика: Тристол (Τρίστολος) – 48°–41°30′, Партикопол, Хераклея Синтийска“ [Ptol., III, 12, 27; ИТМ, 356].

Античната Хераклея Синтийска е локализирана при дн. Зервохори, а Партикопол – край дн. Нигрита. Областта Синтика обхващала поречието на Стримон между днешната планина Белашица на север и Богданска планина на юг.

3. СТОЛ – село в района на гр. Гевгели (Република Македония) [Кънчов, В. Пътеписи (Б712)]. Село СТОЛ попада в долината на Аксиос (Вардар) в близост до античната област Синтика.

В границите на последната се е намирал гр. ТРИСТОЛ, т.е. в долината на Стримон. Долините на Аксиос и Стримон в този участък се разделят от планината Дисорон (Круша). Следователно за селището СТОЛ (Гевгелийско) ТРИСТОЛ се намира отгъдък, отвъд планината. Това географско съотношение е отразено и в селищните имена СТОЛ-ТРИСТОЛ. Пред нас е още един случай от типа праславянски производни имена, получени със съставката ТРИ ‘отсреща, отвъд’. Този начин на именуване отразява преселническо движение, като новозаселеното място получавало производното име. В случая част от жителите на СТОЛ са се преселили отвъд Дисорон (Круша) в долината на Стримон и основали там селище, което получило името ТРИСТОЛ ‘отсрещен, отвъден СТОЛ’.

Името на гр. СТОЛ на Халкидика (Ситоне) бих изтълкувал като свидетелство за преселение на СТОЛИ от междуречието Стримон-Аксиос. Според някои сведения в градовете на Халкидика се били заселили едони, т.е. имало е преселническо движение от долината на Стримон към този полуостров. Изглежда, такива СТОЛИ-преселници са основали гр. СТОЛ на п-в Ситоне.

Смятам, че въз основа на представените данни и направения разбор може да се говори за малка племенна формация СТОЛИ (срв.

формата $\Sigma\tau\acute{o}\lambda\omicron\iota$). Тя се е структурирала в областта на планината Дисорон (Круша). Обиталищата на СТОЛИТЕ влизали в племенната територия на крестоните. Очевидно СТОЛИТЕ се намирили под тяхна власт. Изглежда, потомци на СТОЛИТЕ се били съхранили до времето на славянското заселване (VII в.). Доказателство за това е просъществуването на с. СТОЛ, Гевгелийско, до наши дни. Подобно явление е установено и за крестоните – селата Хърсово (Херсон) и Крецово [III, II, 180–183].

Имената на трите селища произлизат от праславянска и славянска дума – STOL.

20. СТРУМА (СТРИМОН), СТРИМОНИИ, СТРИМОНЦИ

В античната традиция р. СТРУМА е била позната с гръцкия вариант на името – СТРИМОН ($\Sigma\tau\rho\upsilon\mu\acute{o}\nu$). Смятам, че тракийската (праславянска) форма е била STRUM(A). Реката извира от планината Витоша и се влива в Бяло море, източно от Халкидическия полуостров. Очевидно представите у някои антични автори за нейното горно течение не са били точни – началото на реката е поставяно в Родопите (Аристотел) и Хем (Плиний Стари).

Речното божество СТРИМОН е било смятано за син на Океан и Тетида [Hesiod. Theog., 339]. Според разказа на Псевдо-Плутарх СТРИМОН е бил син на Арес и цар на траките. Той не могъл да понесе смъртта на сина си Рез и се хвърлил в р. Палестин, която оттогава носела неговото име. По-стари названия на р. СТРИМОН били също Ейоней и Конозос.

Херодот споменава само на едно място племенното название СТРИМОНИИ(И): „След като се преселили в Азия, били наречени витинци, а по-рано се наричали, както сами казват, стримони ($\Sigma\tau\rho\upsilon\mu\acute{o}\nu\iota\omicron\iota$), защото живеели при Стримон. Казват, че тевкрите и мизите ги били изтикали от селищата им“ [Hdt., VII, 75; ИТМ, 30].

За местообиталищата на витините (битуни) в долината на Стримон ще стане дума в съответния параграф. Очевидно по-старото название на битуните – СТРИМОНИ(И) – е възникнало от речното име СТРИМОН. В настоящата работа беше показано, че името на ЕДОНИТЕ от поречието на СТРИМОН е производно от по-старото речно название ЕЙОНЕЙ [ПП, II, 145–147]. Засега може да се твърди, че посоченото от Херодот название СТРИМОНИИ е единственото племенно име, произлязло от речното име СТРИМОН-СТРУМ(А). Други антични топоними:

1. СТРИМА (Στρίμμα) – град до Маронея, основан от тасоски преселници [Hdt., VII, 109; St. Byz., 587, 17].

2. СТРУНИЛ(ОН) (Στρουνειλον) – име на село в надписа от Пизос [Detsch. Spr., 482].

3. СТРИМОНИ(ОН) (Στριμόνιον) – название на местност в Македония [St. Byz., 452, 1]. Тъждествено на племенното име.

4. СТРУАС (Στρούας) – кастел в областта на Сердика [Proc. De aed., IV, 4, 1–3]. Името е определяно като латинско (Филипиде, Михъеску, Д. Дечев), тракийско (В. Томашек, Кречмер), славянско (В. Георгиев).

Разбира се, тук трябва да отделим внимание на проблема за евентуално изселване на жители от поречието на СТРУМА при римското завоевание. За тази цел тук ще посоча два топонима:

1. СТРУМА – река, вливаща се в Хавол, десен приток на Елба. Край р. СТРУМА били обиталищата на славянското племе СЕМЧИЦИ [Nied. Sl. st., III, 116, 144].

2. СТРУМЕНЬ – град край ез. Гочалковицкое в горното поречие на Висла.

При славянското заселване през VII в. на юг от Дунав, в поречието на СТРУМА (СТРИМОН), било създадено ново племенно образувание на местните славяни. За това свидетелстват описанията на славянските нападения на Солун. Пето славянско нападение

(645–647): „И оттогава прочее племената на гореказаните славяни, именно стримонците (Στρυμόνοι) и ринхините, както и сагудатите се въоръжиха напълно срещу нашия град Солун. Най-напред те решиха помежду си славяните от Стримон да опленят източните и северните области, а ринхините и сагудатите – западните и крайморските земи, като изпращат всеки ден свързани кораби. И по този начин те вършеха това почти цели две години непрекъснато“ [ГИБИ, III, 155-156].

В поречието на СТРИМОН била създадена едноименна византийска тема [Ражковић, М. Област Стримона, 1–6; Pljakov, Z. La région; Karayanopoulos, J. Les Slaves; Георгиев, П. Неизползвано].

В днешните гръцки земи са регистрирани следните славянски топоними: Στρωμίανη (Етолия), Στρωμίανη [Vasmer, M. Griech., 76]. Според М. Фасмер те произлизат от *стбълг. *струмень* ‘поток, порой’, *пол. strumien*.

Тракийски лични имена: Στρυμων, Στρυμων, Στρυμος, Στρυμωνος, Στρυμογένος, Στρυμόδωρος, Strymonis [Влахов, К. Тракийски лични, 51].

21. СУЧАВА, СУКИ, СУЧАНИ

Обединяващ белег за група топоними от праславянските земи е заложеният в тях корен SUK.

1. СУЧАВА (Suceava) – река, десен приток на Серет; извира от Източните Карпати. Поречието ѝ попада в границите на днешния румънски окръг СУЧАВА. На реката е разположен едноименният град СУЧАВА. Първите известия за него са от XIV в.

2. СУКИДАВА – град на десния дунавски бряг, между Дуросторум и Аксиополис. Местоопределян при с. Липница [Zahariade, M. Moesia, 119]. Името на града се среща в следните източници:

1. Σουκίδαυα [Ptol., III, 10, 5].
2. Sucidava [Tab. Peut., VII, 3].
3. Sucidava [It. Ant., 224, 1].
4. Σουκίδαβα [Proc. De aed., IV, 7].
5. Sancidapa, Sansidapa, Sanadapa [Geogr. Rav., IV, 7].
3. СУКИДАВА – крепост в Траянова Дакия на лявото дунавско крайбрежие при дн. Челей [Торопу, О. С. Tătulea. Sucidava].

Името ѝ се среща в следните източници:

1. Sucidava [Not. Dign., 42, 39].
2. Συκίβιδα [Proc. De aed., IV, 6, 34].
4. СУКИ – проход на пътя Сердика-Филипопол, дн. Траянови врата при Белово: Succī [Amm. Marc., XXI, 10, 3; ЛИБИ, I, 133].

Речното име SUČAVA се състои от корена SUK, който при по-късния вариант (с наставката -AVA) е претърпял промяна SUK(I) > SUČ. При такова обяснение началната форма на речното име следва да е била SUK(I). По името на реката местните гетски жители са били наричани СУКИ. Названието на това предполагаемо гетско племе според мен дава ключ за обяснение на името SUKIDAVA. Последното означава ‘крепост на СУКИТЕ’. С други думи, двете селища са били основани от СУКИ, преселници от долината на СУК(И) (СУЧАВА).

СУКИДАВА в Долна Мизия е била основана през I – началото на II в., ако имаме предвид запис на името у Клавдий Птолемей. СУКИДАВА в Дакия трябва да е била създадена от преселници СУКИ в началото на II в. (след учредяването на провинция Дакия през 106 г.) и преди средата на II в. (когато Кл. Птолемей завършва географския си труд). Според Василе Първан СУКИДАВА при дн. Челей е била селище на тамошното дакийско племе *suci* (*succi*) [Pârvan, V. Getica, 236]. Йон Русу обяснява името като ‘тържище на СУКИТЕ’ [Russu, I. I. Limba, 78].

Според предложената от мен възстановка, племенната територия на гетското племе СУКИ се е намирала в поречието на р. СУК(И), дн. СУЧАВА. Оттам една група СУКИ се преселили в римската провинция Долна Мизия, където създали селище (СУКИ-ДАВА) на десния дунавски бряг близо до Дуросторум. Друга група СУКИ се установили в Траянова Дакия на дунавския бряг близо до устието на р. Олт.

Що се отнася до името на прохода СУКИ (Траянови врата), смятам, че за него са възможни две обяснения:

1. Името има местен произход и произлиза от праславянския корен SUK.

2. Името се е появило вследствие на заселването в тези места на група СУКИ, преселници от поречието на СУК(И)-СУЧАВА.

Долината на р. СУК(И) останала извън обсега на римската експанзия през 101–106 г. Следователно не би трябвало да очакваме изселвания на местните СУКИ по това време. През II и първата половина на III в. в тази зона край Източните Карпати доминирали карпите [вж. ПП, II, 171–175]. Към втората четвърт на III в. в тези земи се появили готите. Смесено население от готи-германи, гети и сармати (в степните райони) създадо многобройните паметници на т.нар. от археолозите Черняховска култура. Нейното съществуване е удостоверено до края на IV в., когато хунското нашествие предизвикало значителни преселения в Северното Черноморие. Петото столетие е определяно от археолозите като време на „културен вакуум“ и „демографски колапс“. Вероятно част от СУКИТЕ са преживели тези неспокойни времена в по-защитените места на своята територия. През VI в. земите на СУКИТЕ се оказали между трите ранославянски племенни общности АНТИ, ВЕНЕДИ и СКЛАВИНИ.

Вероятно през периода VI–IX в. речното име е придобило нова форма – СУЧАВА. Тя е получена от началната форма SUK(I) с

добавяне на наставката -AVA. Успоредно с това настъпила промяна и в племенното име чрез добавяне на наставка -ANI, -ENI, -AKI: SUKI > SUKIANI > SUČANI; SUKI > SUČI. За формите СУЧИ, СУЧАНИ, СУЧАКИ можем да съдим по някои селищни имена в дн. Румъния, Словакия и Унгария.

1. СУЧУ де Жос (Suciu de Jos), *унг.* Alsószócs, обл. Дъбъка, Трансилвания.

2. Долна СУЧА (Dolna Suča), *унг.* Alsószúcs, Словакия.

3. СУЧ (Szucs), комитат Хевет, Унгария.

4. СУЧАГ (Szucsag, Szucsak, *рум.* Suceagu), район Клуж.

5. Нитрянски СУЧАНИ (Nitrianske Sučany), район Нитра.

6. СУЧАНИ (Sučany, *унг.* Szucsány), район Туроц.

7. СОЧЕНИ (Soceni), село в район Питещ [DRH, В, XXV, 343].

Речни имена, произлезли от корена SUK-SOK, са познати в славянските езици:

1. СОЧАНИЦА, Прищинско, Косово

2. СОКОВЪЦ, ляв приток на р. Бърлад, окръг Яш, Румъния

3. СУЧАВА, приток на Западен Буг.

22. ТИМАКУС (ТИМОК), ТИМАКИ, ТИМОЧАНИ

1. ТИМАК(УС). Река ТИМОК е ляв приток на Дунав в дн. Източна Сърбия. Реката извира от Западна Стара планина (Чипровска пл.) и се влива в Дунав при дн. гр. Неготин. Плиний Стари: „Прочути реки от областта на дарданите: Маргус, Пингус, Тимакус (Timachus)“ [Plin. N. h., III, 26, 149].

2. ТЕМСКА. Близо до изворите на ТИМОК в Чипровската планина събира началните си води р. ТЕМСКА. Тя се влива в Нишава между Пирот и Бела Паланка. На р. ТЕМСКА се намира едноименно селище.

3. ТИМАКИ – племе в поречието на р. ТИМАК(УС). Плиний Стари: „С Панония е свързана провинцията, която се нарича Мизия и се простира ведно с Дунава чак до Понта; тя започва от гореспоменатото сливане. В нея обитават дардани, келегери, трибали, тимаки (Timachi), мизи (Moesi), траки и съседните на Понта скити“ [пак там; ИТМ, 267]. Timacenses auxiliari [Not. Dign. or., 9, 40].

4. ТИМАКУМ МАЙУС – селище при дн. гр. Княжевац, където се сливат Свършлишки Тимок и Търговищки Тимок.

1. Timacum maius [Tab. Peut., VII, 4]

2. Thamascon [Geogr. Rav., 191, 14].

5. ТИМАКУМ МИНУС – селище при дн. с. Равна на р. Върбича, приток на ТИМОК.

1. Timacum Minus [Tab. Peut., VIII, 415].

2. Timagon [Geogr. Rav., 191, 11].

3. Тѳмаков [Ptol., III, 9, 4].

6. ТИМАТОХИОМ – кастел в поречието на ТИМАКУС: Тѳμαθοχιώμ [Proc. De aed., IV, 4]. Предполага се идентичността му с ТИМАКУМ МАЙУС [Detsch. Spr., 505].

7. ТИМАКИОЛ – кастел на Дунав в областта на гр. Акве: Тѳμακίολον [Proc. De aed., IV, 4, 1–3; ИТМ, 438]. Отъждествяван с ТИМАКУМ МИНУС.

8. ТИМИЯНА – кастел в областта на неназован град (вероятно Найсус-Ниш): Тѳμίανα [Proc. De aed., IV, 4, 1–3; ИТМ, 437]. Изглежда, кастелът се е намирал в горното поречие на ТИМОК, което попада в границите на района около гр. Найсус. Предположена е тъждественост с ТИМЕНА [Beš. Prok., 119]. Но в такъв случай районът на гр. Найсус трябва да е стигал до Дунав, което е неприемливо. Името на кастела е извеждано от гръцко лично име – Тѳμίαν, Тѳμός (Д. Дечев). Други изследователи определят името като тракийско (В. Томашек, Матеевски, Й. Русу) или славянско (В. Георгиев).

9. ТИМЕНА – кастел на Дунав, близо до устието на ТИМАКУС: Τιμένα [Proc. De aed., IV, 6; ИТМ, 440].

Всички представени дотук названия като местонамиране са свързани с поречието на ТИМАКУС. Същевременно те произлизат от корена ТИМ, ТЕМ (ТЕМСКА), ТАМ (Thamason). Речното име ТИМАК(US) е произлязло от корена ТИМ и наставка -АК. Последната се среща и при други праславянски речни имена – АРТАК, АКСИ-АК. Речното име ТИМАК се е превърнало в племенно – ТИМАКИ.

Речното име се е прехвърлило върху тамошни селища – ТИМАКУМ МАЙУС (Голям ТИМАК) и ТИМАКУМ МИНУС (Малък ТИМАК). Възможно е те да съответстват на двата начални притока на ТИМАК – дн. Свърлишки ТИМОК и Търговишки ТИМОК. Това означава, че двете селища са се намирали на двата притока. В такъв случай тук срещаме характерния за славянската хидронимия именован модел ГОЛЯМ-МАЛЪК за основни притоци на определена река.

Името на крайдунавския кастел ТИМАКИОЛ(ОН) е произлязло от племенното име ТИМАКИ с добавена наставка -ОЛ. Формата ТИМАКИОЛ(ОН) е определена като умалителна от ТИМАКИ [Beš. Prok., 115]. Подобна структура има названието на друг крайдунавски кастел – РАЛАТИОЛ(ОН) – PALASTOL. Както беше показано в съответния параграф, името е произлязло от племенното название РАЛАТИ с наставка -ОЛ [ПП, I, 78].

Вероятно и неточно предаденото име на кастел ТИМАТОНИОМ произлиза от племенното име ТИМАКИ (при КИ > НИ).

Селищните имена ТИМИАНА и ТИМЕНА са получени от корена ТИМ с наставки -(I)АНА, -ЕНА (колебание А-Е поради наличие на Ä).

Речното и селищно име ТЕМСКА съдържа корена ТЕМ и наставката -СКА.

Вариантът на ТИМАК – ТАМАК(ОН) съдържа друга коренна гласна – А. Следователно трите варианта на коренна гласна трябва да се обяснят като следствие от промяна: Ä > Е > I. Съответната начална форма на корена е била ТÄМ и е претърпяла развитие: ТÄМ > ТАМ; ТÄМ > ТЕМ > ТИМ.

Речното име ТИМАК(УС) е определяно етимологично като илирийско (В. Томашек, Д. Дечев, Майер), тракийско (Й. Русу, В. Георгиев), келтско (Холдер) [Beš. Prok., 115]. Според В. Георгиев речното име има две съставки, които идват от *ue*. *tṃ ‘тъмен’ ек^wā ‘вода’, срв. *лат.* aqua. Цялото име е със значение ‘тъмна река’ [Георгиев, В. Тр. е., 34].

Смятам, че речното име е праславянско (тракийско). То произлиза от праславянския корен ТÄМ(А) ‘тъма’, срв. *стбълг.* тъма, *диал.* тамно, темно. Последвала е промяна ТÄМ > ТЕМ > ТИМ. Вариантът ТИМ се явява с наставка -АК. Следователно речното име означава ТЪМАК (срв. гъст-гъстак), ТЪМНА.

Вероятно началната форма на речното име е била без наставка – ТАМ(А)-ТЕМ(А)-ТИМ(А). Свидетелство за това е формирането на двете селищни имена ТИМІАНА и ТИМЕНА, както и на речното и селищно название ТЕМСКА (от корена ТЕМ с друга наставка). Други топоними от праславянските земи, съдържащи този корен:

1. ТИМОГИТИЯ – селище близо до Калатис в Малка Скития: Timogittia [It. Ant., 228, 1].

2. ТАМОНБАРИ – кастел в Тракия: Таџовѡрѡ [Prok. De aed., IV, 11; ИТМ, 446].

Речното име ТИМАК се е запазило и след славянското заселване през VII в. То претърпяло промяна: ТИМАК > ТИМОК. През VII–VIII в. в долината на реката се формирала племенна структура, носеща името ТИМОЧАНИ. Последното съответства на речното име ТИМОК. От друга страна, тази раннославянска именна форма може да се оцени като приемна на праславянската форма ТИМАКИ. С

наставката -ANI се е получило: ТИМАКИ > ТИМОКИ > ТИМОКИАНИ > ТИМОЇАНИ (при К > Ї).

ТИМОЧАНИТЕ са споменати в западните източници във връзка с българо-франкските отношения през първата четвърт на IX в.

Айнхард: „818 г. Там били пратениците на други народи, именно аборитите, пък и на (хърватския княз) Борна, дук на гудуските, и на тимочаните, които наскоро се били откъснали от съюза си с българите и били дошли до нашите граници.

819 г. Дори племето тимочани, което след изоставяне на съюза си с българите искало да мине на страната на императора и да се постави под негова власт. Людевит така го подвел и привлякъл с лъжливи уверения да не извърши това, че то изоставило предишните си замисли и станало съюзник и помощник във вероломното му дело...“ [ЛИБИ, II, 109].

В края на изложението ще представя основните моменти от съдбата на праславянското племе ТИМАКИ.

1. Племето се формирало в поречието на дунавския приток ТИМАК. Речното име било пренесено върху местните жители, влизащи в тази племенна структура.

2. През V–IV в. пр. Хр. ТИМАКИТЕ били подвластни на трибалите. Последните били наложили властта си в Подунавието, между Искър и Велика Морава.

3. Келтското нашествие през първата половина на III в. сложило край на трибалската хегемония в този регион. Изглежда, ТИМАКИТЕ са били принудени да признаят върховенството на заселилите се в близост скордиски.

4. През I в. пр. Хр. в тези крайдунавски земи наложили влиянието си мизите.

5. Земите на ТИМАКИТЕ попаднали под пряка римска власт със създаването на провинция Мизия през 15 г. сл. Хр.

6. След рухването на Дунавския лимес през 602 г. последвало масово заселване на славяни в земите на юг от Дунав. Допустимо е нероманизираните ТИМАКИ да са се смесили с новодошлите заселници. Така през VII–VIII в. в поречието на ТИМОК се оформила нова племенна структура – ТИМОЧАНИ. Изглежда, по времето на Крум ТИМОЧАНИТЕ били приобщени към българската държава със статут на съюзници.

23. ТИСМАНИ

1. Река ТИСМАНА тече в северната част на днешната румънска област Олтения. Тя извира от карпатския хребет Мехединц и влива водите си в Жиу. В горното поречие на ТИСМАНА се намират едноименно село и манастир. Те се споменават в документи на Угровлашкото воеводство още от XV в.

1. Тисмъна – 1483 г. [DRH, B, I, 186]

2. Тесмъна – 1628 г. [пак там, XXII, 3]

3. Тисмъна – 1635 г. [пак там, XXV, 115].

Върху карта на Г. де Лил и Т. Лотер от 1730 г. е отбелязана р. ТИСКА (TISKA FL.), протичаща между ARGISCH (Арджеш) и ALAUT (Олт) [Лаков, Л. Атлас, карта № 34]. Вероятно името ТИСКА се отнася за р. ТИСМАНА, но картографите са представили невярно нейното местоположение.

2. ТИСМЕНИЦА – река в Източна Полша, вливаща се във Вепр, приток на Висла.

3. ТЯСМИН – река в Западна Украйна, в басейна на Припят.

4. ТИСМЯНИЦА – руски град, намиращ се на р. Ворона, близо до гр. Станиславов. Споменава се в руските летописи.

5. ТЕСКОС – крепост до провлака на о-в Херсонес: Θέσκος [Proc. De aed., IV, 10].

Названието TISMANA (TISMENA) се състои от две части: 1. корен TIS (TES); 2. съставка MANA. Втората част се среща в

строежа на обособен тип дакийски племенни имена, срв. РОСОМАНИ, ОЛТМАНИ, КОТМАНИ, БОРМАНИ. Вариантът на речното име ТИСКА е с друга структура. Той се състои от корена ТИС и наставката -(S)КА. Това название съвпада с вариант на речното название ТИСА (дунавски приток) – ВАРА ТИСК(А) (Parthiscus).

Съществуването на тези два варианта на речното име (ТИСМАНА, ТИСКА) показва, че началната форма на речното название е била тъждествена с корена ТИС(А)-ТЕС(А). От тази начална форма са възникнали два варианта на названието на племенната структура в крайречните земи: 1. ТИСИ (без представка и наставка), 2. ТИСМАНИ (със съставка МАНИ). Чрез втория вариант може да се обясни речното наименование, запазено до днес – ТИСМАНА (ТЕСМАНА). Подобен е случаят с името на р. КОТМЯНА (племе КОТИ, КОТМАНИ) в Западна Мунтения [ПП, II, 205–206]. То също е получено чрез пренасяне на племенното име върху реката. Следователно пътят на формиране на речното име ТИСМАНА е следният: речно име ТИСА > племенно име ТИСМАНИ > речно име ТИСМАНА.

Трите топонима от Източна Полша и Западна Украйна според мен очертават зона, в която са се настанили преселници ТИСМАНИ от долината на ТИСМАНА в Дакия. Това трябва да е станало след римското завоевание през 106 г.

Кастелът (или местност) ТЕСКОС, посочен от Прокопий Кесарийски, ако не е съществувал преди I в., също може да се свърже с преселение от долината на ТИСМАНА. Името на крепостта Т(Н)ЕСК(ОS) съвпада с речното название ТИСКА при колебание Е-І. Следователно това име у Прокопий Кесарийски може да се оцени като свидетелство, че през периода I–V в. група ТИСМАНИ от долината на р. ТИСМАНА-ТИСКА са се преселили в Тракия до Херсонския полуостров.

Основният извод от направения разбор на групата топоними, съдържащи корена TIS-TES, е, че в долината на дн. р. ТИСМАНА е съществувало малко гетско племе ТИСМАНИ.

24. УЗДИКИ

За съществуването на племето УЗДИКИ свидетелстват следните данни:

1. Стратегия УСДИКЕСИКА. Клавдий Птолемей: „Стратегии в тая област откъм двете Мизии и около планината Хемус от запад нататък са тия: Дантелетика, Сердика, Усдикесика (Οὐόβικητοική), Селетика...“ [Ptol., III, 11, 6].

2. Селище на АУСДЕЦЕНЗИ, намирало се между Залдапа и Тропеум Траяни в Малка Скития. Споменато в надпис от 177–179 г., открит край с. Четате (Азърлък) в Северна Добруджа: „Граници на територията на селището на аусдецензите (civitas Ausdecensium), поставени спрямо даките“ [CIL, III, 14437; Detsch. Spr., 39; DID, II, 164; TIR, L-35, 36].

Според Р. Вулпе тези АУСДЕЦЕНЗИ са тракийски преселници в дн. Добруджа, настанени там през I в.сл.Хр., когато тези земи били управлявани от царете в Бизия. Местните гети в надписа са наречени даки.

3. УСДИЦЕНЗИ от с. Агатопапа – надпис от Рим: „cives Usdicensis vico Agatopapa“ [CIL, VI, 32582]. Селището Агатопапа е отъждествено с дн. с. Агатово, Севлиево [Ковачев, Н. – Във: В памет на В. Георгиев. С., 1993, 119].

4. ИСДИКЕЯ – кастел в Тракия: Εἰσοβίκαλα [Proc. De aed., IV, 11; ИТМ, 446]. Името е гърцизирана форма от *USDICA [Beš. Prok., 131]. Д. Дечев поставя селището в източния дял на Средна гора [Detsch. Spr., 165, 349].

Смятам, че по отношение на въпроса за местоположението на стратегия УСДИКЕСИКА трябва да се имат предвид две възможности:

1. Северно от Хем, между горните поречия на Осъм и Янтра се е намирало селището Агатопара, обитавано от УСДИЦЕНЗИ (дн. с. Агато̀во, Севлиево). Също така трябва да се отчете обстоятелството, че съседната откъм изток стратегия Селетика е местоопределена в поречието на Провадийска река и Камчия [КЕТД, 254].

2. Южно от Хем – в Карловското и Казанлъшкото поле. В такъв случай намира потвърждение сведението на Кл. Птолемей за съседство откъм запад със стратегия Сардика. Другият довод в полза на това местоопределяне е, че в тези предели на стратегията попада кастелът УСДИКА (ИСКИДЕЯ).

От приведените данни се вижда, че жителите на стратегия УСДИКЕСИКА са били наричани УСДИКЕНЗИ, т.е. съществувала е териториална общност с белезите на племенна структура. Ако отстраним обичайната латинска наставка -ENSI, ще получим праславянската форма на племенното име – USDIKI. Смятам, че последното съдържа корена USD(A) и наставката -IKI. Относно начина на формиране на племенното име бих дал две тълкувания:

1. То е производно от селищното име USDIKA (ISDIKEJA)

2. Получено е от нарицателно име USDA ‘юзда’ и наставка -IKI. Формата USDIKI има значение ‘ездачи’. Същевременно трябва да отбележа възможността селищното име УСДИКЕЯ да е възникнало от племенното название УСДИКИ (срв. СЕРДИ-СЕРДИКА).

В подкрепа на втората версия, която, както виждаме, може да се съчетае с първата, без да я изключва, ще приведа следния текст на Тукидид, отнасящ се за похода на одриския цар Ситалк към Халкидика през 429 г. Тогава одриският владетел призовал за участие във военното начинание „... гетите отвъд Хемус и другите племена, които живеели отсам Истър, по-близо до Евксинския понт. Гетите и другите племена по този край са съседи на скитите и са въоръжени като тях: всички са конници-стрелци“ [Thuc., II, 96; ИТМ, 54].

Надпис от Мелник е посветен на божеството Θεω Ααβουλη. Този бог е изобразен като конник, обграден с лози и придружен от пан и силен. За името е предложена следната етимология: от *(y)ēzd-ulo ‘ездач’, *бълг.* яздя, *струс.* ъздъ [Георгиев, В. Тр. е., 65]. Срв. *бълг. диал.* (югозападни говори) „со жолти узди“.

Вероятно праславянската дума UZDA ‘юзда’ произлиза от *ие.* корен UG (JUG) ‘свързвам, съединявам, впрягам’. Срв. *стинд.* yuga ‘ярем’ (и yoga ‘йога’), *лат.* iugum ‘ярем’, *стслав.* и *бълг.* иго ‘ярем’. Коренът (I)UG е претърпял промяна G > Z и към него е била прибавена наставка -DA: UZDA (JUZDA). Известен е полският град УЗДА, намиращ се на р. Нотец [Nied. Sl. st., III, 152].

25. ЧЕСИ (ЧАСИ)

През VIII–X в. ЧЕХИТЕ са имали водеща роля сред славянските племена в Горното Полабие. Те успели да се наложат над другите племена от тази група и положили основите на чешката държавност. Обект на анализ в настоящия параграф са материали, имащи отношение според мен към проблема за произхода на полабското племе ЧЕХИ. Става дума за топоними от гетските земи, регистрирани в антични източници, а също и за по-нови местни имена.

1. ЧАС(ОН) – селище в Дакия. Клавдий Птолемей: „Най-значимите градове в Дакия са следните: ... Тиасон (Τίασον) 52°–45°30“ [Ptol., III, 8, 4; Izvoare, I, 544–545]. Според посочените координати селището трябва да се е намирало в дн. Мунтения, между горното течение на Бузю и реките Теляжен и Прахова от басейна на Яломица (дн. окр. Бузю и Прахова).

Смятам, че гръцкият запис на името предава праславянската форма ČAS(ON). Редица имена показват, че в гръцки и латински текстове съчетанието TI се използва за предаване на праславянския и славянски звук Č:

1. ТИУНКОНА (предлагам четене ЧУНКОНА): Τιοῦγκωνα [Proc. De aed., IV, 4, 1–3; ИТМ, 437] – кастел в областта на Найсус.

2. ЧУЧАМЕН (Tiutiamenus vicus) – надпис [CIL, VI, 32543; Detsch. Spr., 507].

3. ЧОРИКЕЛОС (Τιορίκελλος) [Detsch. Spr., 413].

4. ЧУД(ОС). В *Гетика* на Йордан сред покорените от готския крал Херманарих племена е посочено племето Thiudos [Iord. Get., 116, 117]. Става дума за чудь – угрофински народ.

5. ТИЕРНА – град, разположен на левия дунавски бряг, при устието на р. ЧЕРНА. В изворите селищното име се среща със следните форми: Tierna, Δίερνα, Zerna, Tsierna [TIR, L-34, 53]; Transtierna, Transdiernis [пак там, 113].

2. ТИЕСИМОНТЕ (ТЕЕСИМОНТЕ) – кастел в провинция Хемимонт: Τηεσιμόντη [Proc. De aed., IV, 11; ИТМ, 447]. Според В. Бешевлиев първата част на названието – TEESI – произлиза от лично име – Taesis (Τείσιος, Taesus, Tessius), а втората – MONTE – от *лат.* mons ‘планина’ [Beš. Prok., 138]. Възможно четене ĆESI-MONTA.

3. ЦАСКЛИС (предлагам четене ĆASKLIS) – кастел в Малка Скития: Τζάσκλις [Proc. De aed., IV, 11; ИТМ, 441]. Неотъждествен. В. Първан смята, че името се отнася за пътната станция Ad Salices (orpidum Salices). Според В. Томашек и Д. Дечев името е тракийско [Detsch. Spr., 497].

Според мен трите антични топонима съдържат един и същ корен, свързан с племенно название. Доказателственият материал включва и представените по-долу топоними от по-късно време. За по-голяма прегледност първо ще разгледам античните топоними. Уточнените три названия са: ĆAS(ON), ĆESIMONTA и ĆASKLI(S).

Праславянската форма на ĆASKLI(S) следва да се възстанови като ĆASLI. Въмъкването на К или Т в съчетанието SL при гръцки

запис на чужди имена може да се илюстрира с етнонима на славяните – S(K)LAVENOI, S(T)LAVENOI.

Според мен формата ČAS(ON) отразява гетско племенно название ČASI.

Названието ČESIMONTA включва вариант на това название с променена коренна гласна Е поради колебание А-Е от праславянския звук Ā. Значението на името на кастела при такова тълкуване е ‘планина на ЧЕСИТЕ’.

Формата ČASLI е вариант на названието ČASI с наставка -(A)L. Срв. TURA-TURLA (TURALI, TURLACI), MUS(A)-MIS(A)-MISLJA.

Предлагам следното общо обяснение за горните три топонима, съдържащи название на гетско племе. Селището ČASI (ČASON) е било племенен център на едноименно гетско племе ČASI. Неговата територия е включвала земи между горното течение на Мусеос (Бузю) и Илима (Яломица) в подножието на Южните Карпати (дн. окръзи Бузю и Прахова). В резултат на преселения на ЧАСИ (ЧЕСИ) на юг от Дунав в провинциите Мизия и Хемимонт там били основани селищата ČESIMONTA и ČASLI.

По отношение на племенното име бих уточнил, че с оглед на приведените топоними може да се говори за три варианта: 1. ČASI; 2. ČESI; 3. ČASLI.

Другата част от данните, доказващи съществуването на гетско племе ЧЕСИ в дн. Мунтения, включва по-късни топоними от племенната територия и съседните прикарпатски райони. Тези топоними показват, че част от ЧЕСИТЕ са се запазили след 106 г. в началните си земи.

1. ЧИСЛЪУ (Cislău) – котловина в горното поречие на Бузю до планината Чолану. Попада в пределите на предполагаемата племенна територия на ЧЕСИТЕ.

2. ЧИСЛЪУ – село в едноименната котловина – „селѡ на име Числъѡл“ [DRH, B, V, 79 – 1556 г.].

3. ПЯТРА ЧИСЛЪЛУЙ (Piatra Cislăului) – планина до с. Югурен, дн. окр. Прахова, недалеч от котловината ЧИСЛЪУ [DRH, B, XXIV, 16].

Румънската форма CİSLĂU произлиза от славянското наименование ČISLOV (предаване на наставка -OV с рум. ĂU). Названието ČISLOV се състои от основа ČISL(A) и наставка -OV. Формата ČISLA съвпада с варианта на племенното име ČASLI-ČESLI, срв. ČASLI(S). Фонетичното развитие е, както следва: ČĀSLI > ČESLI > ČISLI.

4. ЧИСК – гр. Czysk, означен на карта от 1595 г. (Г. Райхерсдорфер) западно от Прут, до Pudno (Putna), Nyemecz (Piatra Niamț), Totros (Trotuș). Производна форма от името ČESK(I) > ISKI (редукция E > I, срв. ČISLĂU).

5. ЧАХЛЪУ (Ceahlău) – връх и селище в горното течение на р. Бистрица до Пятра Нямц. Славянската форма на името е ČAHLOV: основа ČAHL(A) и наставка -OV.

6. ЧЕХАНИ – изчезнало село до дн. с. Балъбънец, окр. Галац; Чехани [DRH, A, III, 151 – 1495 г.]. Названието има форма на племенно име с основа ČEH и наставка -ANI.

7. ЧЕСЕНИ – село, дн. Бибеш, окр. Горж; Чесъни [DRH, B, XI, 241 – 1597 г.]. Структура на племенно име: основа ČES и наставка -ENI.

8. ЧЕХАЛ, дн. с. Чехълуц (Ceħluț), окр. Сату Маре (Chehal, Chahud, Chahul, Chohol) [DRH, C, XI, 197, 245, 265, 311]. Име с основа ČEH и наставка -AL.

9. ЧЕХИ – дн. с. Чехею, окр. Сълаж; Chehi [пак там, 2].

10. ЧЕХИ – дн. с. Чехею, окр. Бихор; Chechy [DIR, C, II, 25 – 1259 г.].

11. ЧЕХ – дн. с. Пантичеу, окр. Клуж; Cheh [DRH, С, I, 311].

От приведените селищни имена бих извел следните варианти на племенното име ČEHŇ-ČESI (преход Н > S пред мека гласна, срв. VLAH-VLASI).

1. ČEHŇ (9, 10, 11)

2. ČEHANI (6)

3. ČESENŇ (7)

4. ČEHALI (8)

5. ČANLI (5)

6. ČANALI (8)

7. ČISI (4)

8. ČISLI (1, 2, 3)

Между тези форми на племенното име и по-ранните варианти, установени за праславянския период, съществува приемственост. Това показва, че част от ЧАСИТЕ са останали в гетските земи след римското завоевание и техни селища са се съхранили до ново време.

Друга част от племето напуснало изконните си земи и намерило трайни обиталища в Горното Полабие (дн. Чехия). Началната земя на ЧЕХИТЕ, според хрониката на Козма Пражки, била между Либутин, Долна Огра и Лаба [Nied. Sl. st., III, 199]. Други племена от тази група са лучаните (по р. Огра), седмичаните (по Горна Огра), пшованите (по десния бряг на Лаба), зличаните (по р. Сазава), дулебите (около Витораз), хърватите (около Храдец), дечаните (около Дечин). Първият известен княз на ЧЕХИТЕ е Лехо (805 г.). От същата година е и първото споменаване на племенното име ЧЕХИ: „sclavi qui vocabantur Cihu“. Формата Cihu е четена като Cichu [пак там, 201], т.е. ČIHŇ. Според друг запис е възстановена формата ČASI. В староруски текстове се срещат формите: чеси, чехи, чеськи, чешская земля, чахы, чыхы. Известен е топонимът ČANLOV [Nied.

Sl. st., 200], а в източните части на чешките земи се намират градът ČASLAV и едноименната област. Въз основа на тези данни бих възстановил вариантите на чешкото народностно име по следния начин:

1. ČENI; 2. ČESI; 3. ČANI; 4. ČASI; 5. ČJANI; 6. ČINI; 7. ČANLI; 8. ČASLI. Може да се установи пълна приемственост с вариантите на гетското племенно име от прикарпатските земи.

Това е и основният аргумент в подкрепа на тезата ми, че славянското племе ЧЕСИ (ЧЕХИ) се е формирало като гетско племенно образувание в дн. Мунтения. Неговата племенна територия е обхващала прикарпатските земи между горните течения на Мусеос (Бузю) и Илима (Яломица). В тази територия са се запазили трите топонима, съдържащи племенното име ČASLI. В същото землище попадат по-малките структури на ПРАГИТЕ и ПРЕМИСЛИТЕ (вж. тук). Така намират обяснение за своя произход названието на чешкия средищен град ПРАГА и името на чешкия владетел ПРЕМИСЪЛ.

Историческата памет на ЧЕХИ и словени е запазила преданието за преселението на ЧЕХИТЕ от дунавските земи. Най-старият руски летопис съобщава следното: „По мнозехъ же временахъ сели суть Словени на Дунаеви, где есть ныне Угорьска земя и болгарьска, и от техъ Словенъ разоидишася по земле и прозвашася имены своими, где седше на которомъ мест, яко пришедше седоша на реце имянемъ Морава и прозвашася Морава, а друзии Чеси нарекошася...“ [ПВЛ, I, 11].

Според чешкия хронист Далимил (1314) след вавилонското стълпотворение и разпръскването на народите славяните живеели до гърците край морето и оттам се разселили на север [вж. **Nied. Sl. st.**, I-1, 42]. Съгласно легендарния разказ, братята Чех и Лех (в някои варианти има и трети брат, Рус) дошли от придунавските земи – Илирия [пак там, III, 199]. Както беше установено в

настоящото изследване, гетските племена ЧЕСИ и ЛЕХИ живеели в съседство под Южните Карпати, а отвъд планинската верига се намирали обиталищата на РУСИТЕ (по Муреш).

Направеният дотук анализ ми позволява да очертая следните основни моменти в племенната история на ЧЕСИТЕ (ЧЕХИ).

1. Гетското племе ЧЕСИ (ЧАСИ) се формирало в земите между горните течения на реките Мусеос (Бузю) и Илима (Яломица) в дн. Мунтения. Тази територия съвпада с обхвата на двата румънски окръга Бузю и Прахова.

2. В тази територия на ЧЕСИТЕ са се намирали и селищата на две по-малки гетски племена – ПРАГИ (по р. Прахова) и ПРЕМИСЛИ (по р. Мусеос-Мисля).

3. Племенен център на ЧЕСИТЕ било селището ЧАС(ОН). С кои гетски племена от дн. Мунтения са граничили ЧЕСИТЕ? От запад техни съседи са били ЛЯХИТЕ. От изток – ПОЛОНИТЕ. На юг са били земите на ИЛАМИТЕ (ИЛИМАКИ).

4. През I–II в. групи от ЧЕСИ се преселили в римските провинции на юг от Дунав. Преселниците създали селищата ЧЕСИМОНТЕ в Хемимонт и ЧАСЛИ в Малка Скития.

5 След войните на император Траян в Дакия (101–105 г.) териториите на дн. Мунтения попаднали под римски контрол. Те не били включени в границите на провинция Дакия, но, изглежда, административно са били подчинени на провинция Мизия. В земите на ЧЕСИТЕ били построени римски военни лагери. Тези укрепления образували верига, следваща подножието на Южните Карпати.

6. При римското завоевание голяма част от ЧЕСИТЕ поели пътя на преселението. Те се отправили на север и най-вероятно са стигнали до днешните южнополски земи. Оттам по-късно се насочили на запад, установявайки се трайно в Горното Полабие. ЧЕСИТЕ извършили тази миграция между началото на II и IV–V в. Те се

придвигили до Горното Полабие заедно със своите съседи от придунавските земи ПРАГИ и ПРЕМИСЛИ.

7. През VII в. ЧЕСИТЕ от Горна Лаба вероятно са били включени в нетрайното обединение на Само. Племенен център на ЧЕСИТЕ станало селището ПРАГА, основано от ПРАГИТЕ. През VIII–IX в. ЧЕСИТЕ били подложени на натиск от страна на франките от запад. От изток се засилило влиянието на Великоморавия.

8. През X в. ЧЕСИТЕ се наложили над основния си съперник ХЪРВАТИТЕ и застанали начело на горнополабското племенно обединение. Владетелският род на ПРЕМИСЛИТЕ положил основите на чешката държавност.

Приложение:

ДУНАВСКАТА ПРАРОДИНА В ИСТОРИЧЕСКАТА ПАМЕТ НА СЛАВЯНСКИТЕ НАРОДИ

Историческата памет в Киевска Русия за дунавската прародина на славяните е засвидетелствана в най-стария руски летопис *Повесть временных лет* (XII в.), чиято начална редакция се отнася към XI в.

Смятам, че още две обстоятелства следва да се оценят като проявление на тази памет. Става дума за походите на княз Светослав към Дунав и желанието му да се установи там. Според руския летопис Светослав нарича Дунав „среда на моята земя“. Този израз не е намерил досега приемливо тълкувание.

Лъв Дякон разказва, че по време на преговорите между княз Светослав и византийските пратеници руският княз заявил, че ромеите са пришълци в днешните имперски земи и че нямат право на тях.

Какво се получава при съпоставяне на трите свидетелства? Според най-стария руски летопис, след много години (има се предвид разделянето на народите, последвало вавилонското стълпотворение) славяните се заселили на Дунав. В тези славянски земи нахлули волхите (римляните), които вършели насилия над славяните. Последните били принудени да напуснат своите земи край Дунав и да си потърсят нови места за заселване. Така станало разселването на славянските племена, напуснали крайдунавските си обиталища. Река Дунав пресича приблизително в средата праславянските (тракийски) земи и ги разделя на две основни части – северодунавски и южнодунавски. Именно тази представа за Дунав следва да открием в думите на княз Светослав, че Дунав е среда на неговата земя. Става дума за изконната

славянска земя, която е била завладяна от римляните. Тази представа за миналото и произхода на славяните откриваме и в неговото твърдение, че ромеите (римляните) са пришълци в европейските части на империята и че нямат право над тях. Явно в средата на X в. Светослав добре е познавал преданието за прогонването на славяните от старите им земи, извършено по време на римското завоевание. Това предание е било записано през XI в.

Следователно мотивът за исторически права над балканските земи (славянската прародина) е бил съзнателно използван от княз Светослав при преговорите с византийския император. Според Светослав ромеите в Константинопол били наследници на онези римляни, които някога дошли на Балканите и завладели изконните славянски земи около Дунав. С други думи, руският княз, навлизайки в имперските земи, желаел само да възстанови историческите права на славяните над тях.

Тук трябва да отчетем и друг фактор – българския владетел в Преслав. Според същия руски летопис българите са „населници“ на славяните край Дунав, т.е. те са дошли по-късно в тези земи. В този смисъл те също като римляните са пришълци в Дунавска България. Поради тази причина управляващата българска династия в Преслав била с по-малки исторически права над изконните славянски земи край Дунав, отколкото руският княз.

Тази възстановка на историческата памет, поддържана в Киев през X–XII в. относно славянската прародина край Дунав, поставя в друга светлина и отношенията между българските владетели и Константинопол. Може би така следва да се обясни идейната и историко-правната обосновка на политиката, следвана от цар Симеон спрямо ромейската империя. Логично е да се предположи, че в Преслав, както и в Киев е било живо преданието

за началните славянски земи и за прогонването на славяните от нахлулите римски завоеватели. Съвсем ясно доказателство за съществуването на такава историческа памет в България и Византия през X в. е разказаното от Димитър Хоматиан в житието на Климент Охридски. Там той посочва, че по произход светецът е от „мизите, сега наричани българи“. Някога тези мизи обитавали край планината Олимп в Мала Азия (тамошната Мизия). После Александър Македонски предизвикал изселването на тези мизи. Те се отправили на север и стигнали до бреговете на Северния океан (Мъртвото море), т.е. до Балтийско море. По-късно тези мизи (днешни българи) се върнали с голяма войска, преминали Дунав и завладели земите на империята.

Всъщност Димитър Хоматиан разказва накратко преданието за произхода на българските славяни (мизи – българи). Той обръква крайдунавските мизи с малоазийските мизи, следвайки Страбон (по Омир). Според житиеписеца причина за изселването на мизите на север бил Александър Македонски, който впрочем воювал с трибалите (съседни на по-късните мизи) и гетите. Тук се наблюдава близост с полското предание за война на Александър Велики с ляхите и за това, че той предоставил на славяните северните земи (до Балтийско море). Смятам, че реална основа за това предание, записано в полските хроники, съществува. Това е мирът, сключен на Дунав през 335 г. пр. Хр. между Александър Македонски, от една страна, и трибалите, гетите и други тракийски племена, от друга.

Смятам, че изселването на мизите у Д. Хоматиан отговаря на реално протеклия миграционен процес от тракийските земи при римското завоевание. Тракийските изселници достигнали бреговете на Северния океан (Балтийско море). Това сведение у Димитър Хоматиан е едно от важните доказателства в подкрепа на защитаваните в настоящото изследване основни тези. Според една

от тях, ВАНТИТЕ (ВЕНЕТИ, ВЕНЕДИ) при Балтийско море (Венедския залив) са били преселници от крайдунавските земи. В резултат на двете преселнически вълни в днешните полски земи се оформила групата на ВАНТСКИТЕ (ВЕНЕДСКИ) племена.

Впрочем, както показвам в настоящата работа, част от мизийските племена се преселили към поречието на Елба (Лаба), т.е. недалеч от Балтийско море. Такава посока на преселение следвали ПИНКИ-ПИЕНГИТИ и АГРИ-ВАГРИ. По-късно, през VI–VII в., венедски племена се насочили на юг и участвали в славянското заселване на Балканите. Това се отнася за САРАБИ-СЪРБИ, КАРАБАТИ-ХЪРВАТИ, български славяни (вж. за ОДРИЧИ-ОДРАНИ от р. Одра (Одер), ЛЯХИ-ЛЕХИЧИ. Така се извършило връщането на тези изселници от балкано-дунавските земи в тяхната прародина. И Димитър Хоматиан е представил ясно двете посоки на преселническото движение – на север (през I–II в.) и обратно на юг (през VI–VII в.).

Моето предположение е, че в преславските дворцови среди през IX–X в. е съществувало такова познание за произхода на българските славяни. В кръга на знаещите включвам и цар Симеон. Той е могъл да използва тези сведения като доводи за обосноваване на исторически права спрямо Източната Римска империя.

Подобно обяснение бих потърсил и по отношение на някои проявления на сръбската владетелска доктрина спрямо имперските земи и самия Константинопол. Съществуват данни, че в Сърбия има предание за гето-дакийски произход на сърбите. Ал Идриси означава сръбските земи като ГЕТУЛИЯ. В сръбския превод на Зонара се говори, че даките са сърби. Самоубилият се Декебал е представен като сръбски владетел, чиито земи били завладени от римския император Траян.

Изворови текстове

1. *Повестъ временных лет*

„По мнoзехъ же времянех сели суть Словени на Дунави, где есть ныне Угорьска земля и Болгарьска, и от техъ Словенъ разидошася по земле и прозвашася имены своими, где седше на котормъ месте, яко пришедше седоша на реце имянемъ Морава и прозвашася Морава, а друзии Чеси нарекошася ... а се ти же Словени: Хорвати Белии и Серебъ и Хорутане. Волхомъ бо нашедшем на Словене на Дунайския и седшемъ в них и насилящем имъ“ [ПВЛ, I, 11].

2. *Повестъ временных лет*

„В година 6477 (= 969). Каза Светослав на своята майка и своите боляри: „Не желая да бъда в Киев, а желая да живея в Преславец на Дунава – там е средата на моята земя; тук се стичат всички блага: от гръцката земя – злато, тъкани, вина и различни плодове, от Чехия и Унгария – сребро и коне, от Русия пък – кожи и восък, мед и роби“ [ПВЛ, I, 48; Христоматия на България, I, 149].

3. **Димитър Хоматиан.** Кратко житие на Климент Охридски

„Този велик наш отец и светилник на България бил по род от европейските мизи, които народът обикновено знае и като българи. Те били изселени в старо време от военната сила на Александър от разположения край Бруса Олимп към Северния океан и Мъртвото море, а след като минало много време, със страшна войска преминали Дунава и завзели всички съседни области: Панония и Далмация, Тракия и Илирик, а и голяма част от Македония и Тесалия. Преподобният мъж водел произхода си оттам“ [Милев, Ал. Гръцките жития на Климент Охридски].

4. Лъв Дякон. История

„(Сфендослав) отговорил на ромейските пратеници надменно и дръзко: „Аз ще си отида от тази богата страна (Мисия, т.е. България – Ч. Б.), след като получа голям паричен данък и откуп за всички завладени от мен по време на войната градове и за всички пленници. Ако ромеите не поискат да заплатят това, което искам, то веднага да напуснат Европа, върху която те нямат право, и да си отидат в Азия“ [Лев Дякон. История, кн. 6, 10, с. 56].

Бел. 63: „Предполага се, че в тези думи на Сфендослав е намерил отражение смътният спомен за времената, когато славяните завладели целия Балкански полуостров, т.е. през VII в.“ [пак там, 198].

Според мен тези думи на Светослав отразяват спомена за завладяването на тракийските земи от римляните, които проникнали на Балканите от запад (Далмация) и от изток (Мала Азия).

THE PROTO-SLAVIC TRIBES

PART FOUR (L-YA)

(Résumé)

The present fourth part of the study *The Proto-Slavic Tribes* comprises paragraphs about Proto-Slavic tribes included in section L-YA in alphabetical order. This part also contains paragraphs which present once again tribes about which short texts outlining the major theses were already published in Part III.

Among the tribes presented here there are such about the existence of which no direct evidence is found in ancient and medieval sources. The arguments for presenting these tribal structures separately are based on complex evidence. Special paragraphs are devoted to rivers in the Proto-Slavic lands (Prut, Seret) and the tribal entities related to them.

As regards Czechs, Serbs and Croats, it is revealed that the roots of these Slavic peoples are found in Dacia where tribes bearing these ethnic names have been formed. The paragraphs contain additional material, confirming the continuity of the structure of tribal, river and settlement names of the Thracians (Proto-Slavs) and Slavs. Proto-Slavic roots are derived, i.e. Thracian words, which continued their existence in the Slavic languages.

Л И Т Е Р А Т У Р А

ИЗВОРИ И ПРЕВОДИ НА ТЕКСТОВЕ

Видукинд. Деяния – **Видукинд Корвейски.** Деяния саксов. М., 1975.

ГИБИ – Гръцки извори за българската история.

Иордан. О проихс. – **Иордан.** О происхождении и деяниях гетов. *Getica*. СПб., 2001.

ИТМ – Извори за старата история и география на Тракия и Македония. С., 1949.

К. Багр. Об управлении – **К. Багрянородный.** Об управлении Империей. Москва, 1989.

Лев Диакон. История – **Лев Диакон.** История. М., Наука, 1988.

Милев, Ал. Гръцките жития на Климент Охридски. С., 1966.

ПВЛ – Повесть временных лет. I–II. М., 1951.

СДПИС – Свод древнейших письменных известий о славянах, I, 1991; II, 1995.

Христоматия по история на България, I = **Петров, П., В. Гюзелев.** Христоматия по история на България. I. С., 1978.

Acta SS – Acta sanctorum... Ed. I. Bollandus – I. Carmandet. Paris – Bruxelles – Roma, 1845–1959.

Amm. Marc. – *Ammiani Marcelini rerum gestarum. Rec. N. Clarc.* Berolini 1910–1915.

Apoll. Rhod. – *Apollonii Rhodii Argonautica. Rec. H. Fränkel.* Oxford, 1961; *Scholia in Appolonium Rhodium vetera. Rec. C. Wendel.* Berolini 1935.

Arr. – *Flavii Arriani quae existant omnia. Ed. Roos.* Lipsiae 1907–1928.

C. Porph. *De adm. – Constantinus Porphyrogenitus. De administrando imperio.* Ed. Gy. Moravcsik, R. J. H. Jenkins. Budapestini 1949.

Caes. B. G. – *G. Iulii Caesaris Commentarii. Ed. A. Klotz, I–II.* Lipsiae 1950–1952.

- CIL – Corpus Inscriptionum Latinarum. Berlin, 1863-.
- Dio. Cass.** – Cassii Dionis Cocceiani Historiarum Romanorum quae supersunt. Ed. U. P. Boissevain. I–V. Berolini 1895–1931.
- Diod.** – Diodorus Siculus. Ed. Fr. Vogel. Lipsiae 1890.
- Dion. Per.** – Dionysius Periegeta. – In: Geographi Graeci Minores. Rec. C. Müllerus. I–II. Parisi, 1855-1861, 118–122.
- DRH – Documentae Romaniae Historica
- Geogr. Rav.** – Ravenatis Anonymi Cosmographia et Guidonis Geographica. Ed. J. Schnetz. – Itineraria Romana, II. Lipsiae 1940.
- Hdt. – Herodotus.** Ed. H. Stein, C. Hude.
- Hesiod.** Theog. – Hesiodi carmina. Rec. A. Rzach. Lipsiae 1913.
- Hierocl.** – Le Synecdémos d’Hiérocles et l’Opuscule géographique de Georges de Chypre. Texte, introduction, commentaire et cartes par Ernest Honigmann. Bruxelles, 1939.
- Hom. Il. – Homerus.** Ilias (Ed. Ameis-Hentze).
- Iord. Get. (Rom.)** – Iordanis Romana et Getica. Rec. Th. Mommsen. Berolini 1882.
- ISM, I – **Pippidi, D. M.** Inscriptiones Scythiae Minoris. I. Inscriptiones Histriae et Vicinae. Bucarest, 1983.
- It. Ant. – Itineraria Romana. I. Ed. O. Cuntz. Lipsiae 1929.
- It. Burdig. – **Miller, K.** Itineraria romana. Römische Reisewege an der Hand der Tabula Peutingeriana dargestellt. Stuttgart, 1916.
- Izvoare – Izvoare privind istoria României (Fontes historiae dacoromanae). Vol. I–IV. București, 1964–1983.
- Liv.** – Titi Livi ab urbe condita libri. Ed. H. Müller. Lipsiae 1880.
- Not. Dign. – Notitia Dignitatum: accedunt notitia urbis Constantinopolitanae et Laterculi provinciarum. Ed. O. Seeck. Berolini 1876.
- Plin. N. h.** – C. Plinii Secundi Naturalis historia. Ed. C. Mayhoff. Lipsiae 1906.
- Pomp. Mela** De chor. – Pomponii Melae De Chorographia libri III. Rec. C. Frick. Lipsiae 1880.

Prisc. Exc. de legat. (de Boor) – Excerpta historica jussu imperatoris Constantini Porphyrogeniti confecta. I. Excerpta de legationibus. Ed. C. de Boor. Berolini 1903.

Proc. De aed. (Libri de bellis) – Procopii Caesarensis opera omnia. Rec. J. Haury. I–IV. Lipsiae 1905–1906 (1962–1964).

Ptol. – Claudii Ptolemaei Geographia. Rec. C. Müller. Paris, 1883.

SSS – Słownik starożytności słowiańskich.

Solin. – C. Iulii Solini Collectanea rerum memorabilium iterum. Rec. Th. Mommsen. Berolini 1895.

St. Byz. – Stephania Byzantini Ethnicorum quae supersunt. Ex recensione Augusti Meineke. I–III. Berolini 1849.

Strab. – Strabonis Geographica. Rec. A. Meineke. I–III. Lipsiae 1852–1853.

Tab. Peut. – Itineraria Romana. Römische Reisewege an der Hand der Tabula Peutingeriana. Ed. K. Miller. Stuttgart, 1916.

Theoph. Conf. – Theophanis Chronographia. Ed. C. de Boor. I–II. Lipsiae 1883.

Theoph. Sim. Hist. – Theophylacti Simocattae Historia. Ed. C. de Boor. Lipsiae 1887.

Thietmar – Thietmari episcopi Merseburgensis Chronicon. Ed. R. Holtzmann. Berolini 1935.

Thuc. – Thucydidis Historiae. Rec. C. Hude. I–II. Lipsiae 1930–1938.

TIR – Tabula Imperii Romani

Widuk. – Widukindi monachi Corbeiensis Rerum gestarum Saxoniarum libri III. Ed. G. Waitz, P. Hirsch. Berolini 1935.

Xen. Anab. – Xenophontis opera omnia. Rec. E. Marchant. I–V. Oxford, 1900–1920.

ИЗСЛЕДВАНИЯ

Бешевлиев, В. Първобългарски – **Бешевлиев, В.** Първобългарски надписи. С., 1979.

Бонев, Ч. Начало – **Бонев, Ч.** Начало Дунайской Болгарии в свете некоторых археологических данных и монетных находок. – *Etudes balkaniques*, 1985, 2, 62–76.

Влахов, К. Тракийски лични – **Влахов, К.** Тракийски лични имена. Фонетико-морфологични проучвания. *Studia thracica*, II. С., 1976.

Гагова, К. Тракия – **Гагова, К.** Тракия през българското средновековие (Историческа география). С., 1995.

Георгиев, Вл. Тр. е. – **Георгиев, Вл.** Траките и техният език. С., 1977.

Георгиев, П. Неизползвано – **Георгиев, П.** Неизползвано сведение за статута на Славиниите в началото на IX в. – In: *Studia protobulgarica et mediaevalia europensia*. В чест на проф. В. Бешевлиев. В. Търново, 1992, 59–62.

Дан. ДТ – **Данов, Х.** Древна Тракия. Изследвания върху историята на българските земи, Северна Добруджа, Източна и Егейска Тракия от края на IX до края на III в. пр.н.е. С., 1969.

Дечев, Д. Смолените – **Дечев, Д.** Где са живели Смолените. – Във: Сборник в чест на В. Златарски. С., 1925, 45–52.

Динић, М. Српске – **Динић, М.** Српске земље у средњем веку. Београд, 1978.

Дуйчев, И. СБК – **Дуйчев, И.** Из старата българска книжнина. Кн. I. С., 1940; кн. 2, 1944.

Злат. Ист. – **Златарски, В.** История на българската държава през Средните векове. I–III. С., 1971.

Заимов, Й. Заселване – **Заимов, Й.** Заселване на българските славяни на Балканския полуостров. Проучване на жителските имена в българската топонимия. С., 1967.

Иванов, Й. Струма – **Иванов, Й.** Местните имена между Струма и Места. С., 1981.

Ист. Добр. – История на Добруджа. I–III. С., 1979, 2005.

Историја Црне Горе – Историја Црне Горе. I. Титоград, 1967.

- Ковачев, Н.** – Във: В памет на В. Георгиев. С., 1993.
- Коледаров, П.** Политическа – **Коледаров, П.** Политическа география на средновековната българска държава. Т. 1. С., 1979; т. 2. С., 1989.
- Кънчов, В.** Пътеписи – **Кънчов, В.** Пътеписи. Македония. С., 2001.
- Лаков, А.** Атлас – **Лаков, А.** Учебен факсимиле атлас. Картографиране на българските земи през вековете (до XVIII в.). С., 1984.
- Миков, В.** Имената – **Миков, В.** Произход и значение на имената на нашите градове, села, реки, планини и места. С., 1943.
- Первольф, И.** Славянская – **Первольф, И.** Славянская взаимность с древнейших времен до XVIII в. СПб., 1874.
- Първева, С.** Поселищна – **Първева, С.** Поселищна мрежа и гъстота на населението в части от Северна България и подбалканските полета в края на XVII и началото на XVIII в. – ИПр., 48, 1992, № 8–9, 32–51.
- Рајковић, М.** Област Стримона – **Рајковић, М.** Област Стримона и тема Стримон. – ЗРВИ, V, 1958, 1–18.
- Рашев, Р.** Старобългарски – **Рашев, Р.** Старобългарски укрепления на Долния Дунав (VII–XI в.). Варна, 1982.
- Русанова, И. П.** Славянские – **Русанова, И. П.** Славянские древности VI–VII вв. Москва, 1976.
- Седов, В. В.** Вост. сл. – **Седов, В. В.** Восточные славяне в VI–XIII вв. Москва, 1982.
- Тодоров-Хиндалов, В.** Добруджа – **Тодоров-Хиндалов, В.** Добруджа в миналото според турски официални източници. – Год. Нар. библ. София, 1926–1928, 197–287.
- Фол, Спир.** Истор. – **Фол, А., Т. Спиридонов.** Историческа география на тракийските племена до III в. пр. н. е. I–II. С., 1983.
- Яйленко, В. П.** – Thracia, 1993.
- Asdracha, C.** Rhodopes – **Asdracha, C.** La région des Rhodopes aux XIIIe et XIVe siècles. Étude de géographie historique. Athènes, 1976.

Beš. Prok. – Beševliev, V. Zur Deutung der Kastellnamen in Prokops Werk „De Aedificiis“. Amsterdam, 1970.

Detsch. Spr. – Detschev, D. Die thrakischen Sprachreste. Wien, 1976.

Die Germ. – Die Germanen. I–II. Berlin, 1981.

Dumitrașcu, S., V. Lucăcel. Marca – Dumitrașcu, S., V. Lucăcel. Cetatea dacica de la Marca. Zălău, 1974.

DID – Din istoria Dobrogei. I–III. București, 1967–1971.

Duridanov, ИИБЕ, XVI – Duridanov, I. Etymologisches aus dem Bereiche des Thrakischen und Dakischen. – ИИБЕ, XVI, 1968, 65–74.

Giurescu, C. C. Țîrguri – Giurescu, C. C. Țîrguri sau orașe și cetăți moldovene din secolul al X-lea pînă la mijlocul secolului al XVI-lea. București: Ed. Academiei Republicii Socialiste România, 1967.

Iordan. Toponimia – Iordan, I. Toponimia romînească. I. București, 1963.

Ist. Român. – Istoria Românilor. I–IX. București, 2001–2003.

Karayannopoulos, J. Les Slaves en Macédoine. La prétendue interruption des communications entre Constantinople et Thessalonique du 7e au 9e siècle. Athènes, 1989.

Lewicki, T. Litzike – Lewicki, T. Litzike Konstanytna Porfyrogenety. – Roczniki Historyczne, 32, 1956.

Łowm. Pocz. – Łowmiański, H. Początki Polski. I–V. Warszawa, 1961–1975.

Moldoveanu, D. Hidronime – Moldoveanu, D. Hidronime românești de origine slavă. – ALIL, XXXI, 1986–1987, A, 291–312.

Nied. Sl. st. – Niederle, L. Slovanské starožitnosti. I–III. Praha, 1902–1924.

Papaz. Plem. – Papazoglu, F. Srednjobalkanska plemena u predrimsko doba: Tribali, autariati, dardanci, scordisci, mezi. Sarajevo, 1969.

Pârvan, V. Getica – Pârvan, V. Getica. O protoistorie a Daciei. București, 1926.

Pljakov, Z. La région – **Pljakov, Z.** La région de la Moyenne Struma aux VIIe–IXe siècles. – PBg, 1989, 2, 100–115.

RE – Pauly-Wissova-Kroll Realencyclopädie der klassischen Altertumswissenschaft. Stuttgart.

Russu, I. Limba – **Russu, I.** Limba traco-dacilor. București, 1959.

Tom. Thr. – **Tomaschek, W.** Die alten Thraker. – SBAW (Sitzungsberichte der Akademie der Wissenschaften (Wien), 128 (I), 130, 131 (II), 1980.

Toropu, O. C. Tătulea. Sucidava – **Toropu, O. C.** Tătulea. Sucidava-Celei. București, 1987.

Vasmer, M. Griech. – **Vasmer, M.** Die Slaven in Griechenland. Berlin, 1941.

Velkov, V. Zur Deutung – **Velkov, V.** Zur Deutung von Dio Cassius, LI 25, 4: Μαίους-Μελδους. – ВЪВ: Езиковедски проучвания в чест на акад. Владимир Георгиев. С., 1980, 319–322.

Zahariade, M. Moesia – **Zahariade, M.** Moesia Secunda, Scythia și Notitia Dignitatum. București, 1988.

ПОКАЗАЛЕЦ НА ЕТНОНИМИТЕ

- 'Αβρεττινη, Abretteni, Abrettenus,
Abritani, Abriti 80
- Bistoni 38
- Krestoni 38
- Makedoni 38
- Perburidavensis 80
- Piti 82, 83
- Sitoni 38
- Smeldingi, Semeldingi, Smeldinc,
Smeldingon 48
- Surbi, Suurbi, Siurbi, Surbii, Surpe,
Surfe, Surabi, Sorabi 104
- Абодрити 154
- Абритани 83
- Абрити 84, 91
- Авари 97, 98, 102, 110, 111, 124
- Агатирси 67
- Агри, вагри 170
- Агриани 137
- Акси 67
- Аламани 27
- Алани 25
- Алми 50
- Амали 24–28
- Амотри 105
- Анарти 34
- Англи 27, 67
- Анти 25, 28, 67, 122, 149
- Апсинти ('Αψίντιοι, 'Αψυνθιοι)
136, 141, 142
- Арди, ардани 13, 86
- Арки 60
- Артаки 62
- Артари (ратари) 50
- Атаул (Athaul) 58, 59
- Атри (нетри) 65
- Балти (готски) 24–28
- Бастарни 37, 45, 50
- Бебрики 41
- Белохървати (Βελοχώρατοι) 110,
111, 113, 116
- Беси 125
- Бесяки 125
- Бисалти 137
- Битуни, битини (Βεθυνοί, Βιθυνοί),
витини, витинци 37–44, 145,
146
- Бои, боиски, бойки 36, 99, 100, 109
- Бормани 35, 155

- Бриги (Βρύγοι, Βρύγες) 40, 137
- Бритолаги (Βριτολάγοι), бритогали
80, 81, 91, 126
- Бубегени (Bubegenas) 58, 59
- Бутони 50
- Българи 10, 103, 154, 171
- Вандали 27, 105
- Ванти (венети, венеди, Venedi) 15,
25, 28, 56, 82, 83, 100, 105, 122,
149
- Васинабронки 57
- Великокеалалети 40
- Велти 105
- Вергобритиани 84
- Вес (Vas) 58
- Вестготи, везеготи 26
- Власи 37
- Вятичи 9
- Гали 38
- Гепиди 100, 105
- Германи 24–28, 100, 105, 149
- Гети (Gaetae) 12, 14, 25–28, 31, 34,
35, 55, 78, 82, 83, 128, 143, 149,
158
- Глади 58
- Готи 11, 24–28, 31, 59, 65, 100, 105,
112, 128, 129, 130, 149
- Гудуски 156
- Даки (Daki, Dagaе) 34, 35, 36, 59, 65,
82, 83, 102, 103, 157, 170
- Далеминци (гломачи) 50, 51, 104
- Дардани 150, 151
- Дачани, дечани 59, 163
- Долонги, долонки 40, 141
- Дулеби, долеби 121, 122, 125, 163
- Едони (Edoni) 38, 144, 146
- Жирмунти 104
- Житичи 104
- Захлуми, захлумяни 97–99
- Зехи 10
- Зличани 163
- Зуми 50
- Илимаки, иламаки, илами (Pimaki,
Pibaki) 87, 165
- Илири 103
- Имнискарис 58
- Инаунксис 57
- Истрияни 67
- Кавкони 41
- Каналити 97, 98
- Карабати, карбати, карбони
(Κάρβονες), хървати
(Χρῶβάτοι) 65, 94, 95, 97, 102,
103, 105–125, 163, 166
- Карпи 149
- Квади 36
- Келегери 151
- Келти 34, 81
- Кикони 40
- Кимбри 35
- Колди (Coldas) 58, 59
- Коледичи 104

- Корпили 40
- Косинти, ксантии, ксанти 136, 139, 140
- Коти (котмани) 13, 155
- Котраги (кутригури) 66
- Крестони 138, 145
- Кривичи 24, 109
- Кробизи 61, 67
- Лангобарди 100
- Лензанини 15
- Лешичи 16
- Лингони (Lingones) 100, 112
- Линкести 9
- Литовци 11, 15
- Личики (Λιτζίκη) 98, 99, 109, 125
- Лугии, лужици, лужичани 50, 51, 104
- Лучани 163
- Лютичи 16
- Ляхи, лехи (λέχοι), лаши, лехити (Lechitae), лихнити, лехичи 9–17, 164, 165
- Маджари (унгарци) 15
- Малокелалети 40
- Мами 29–31
- Мариандуни (мариандини) 37, 41, 43, 44
- Марки 31, 34, 35
- Маркомани 34–36
- Маски (маскали), москвичи 37
- Масклиани, москали 37
- Меди, майди (Μαῖδοι) 42–46, 136–138
- Медобитуни, медовитини (Μαῖδοβιθοῦνοι) 37, 41–44
- Меландити 39
- Мелди (смелди), смелдинги (смелдинци) 45–50
- Меони (Μαίονες, Μηόνες) 137
- Меря, меренс (Merens) 57, 58
- Мигдони (Migdoni) 38, 41
- Мизи, мизии (Moesi) 39, 40, 50, 103, 137, 145, 151, 154
- Милчани 104
- Миси (мисни, мишини) 50
- Могелини, могиляни 51, 52, 56
- Момчани (момани, момци, момаци) 29–31
- Моравяни 37
- Мордва, морденс (Mordens) 58
- Мугилони (Μουγίλωνας), муголини 50–56
- Мусаки (Musaki, Musoki) 87
- Муси, миси, мизи 51
- Навего (Navego) 58, 59
- Нелетичи 104
- Нижани 104
- Нижици 104
- Новаки, новачи новачани 56, 58–66
- Новани (Novaniy) 63
- Нудичи 104
- Ободрити 11

- Обули (обуленсии, буленсии),
 облучи, облучи 66, 67
- Одоманти 135, 137
- Одриси 39, 40
- Одричи, одрани 170
- Олтмани 155
- Остготы, остроготы 26
- Пачинаки (печенегы) 89, 112, 119,
 126
- Певкины 81, 126
- Пеоны, пеонцы 133–138
- Пинки, пиенгиты 170
- Пеопли 133
- Пиретяны 84, 85
- Пири, пирены (пирицы, пиричи),
 Piri 78, 89, 90
- Пити 82, 83
- Побеганы 58
- Полабяны 11, 48
- Полони, поляны (поляцы) 9, 11, 12,
 13, 15, 103, 165
- Понтесеры 67, 70, 71
- Порочаны 133
- Потулатенсии (Ποτούλατιήνοισι),
 потуленцы 71, 72
- Праги, пражаны (Pražani) 74, 76, 79,
 164–166
- Премисли 164–166
- Прианты 40
- Пугены 67
- Пшованы 163
- Рагяны, раяны, рани 60
- Радимичи 9
- Рами, романы 91, 92, 94
- Ринхины 147
- Роги, руги (Rogas) 58–60
- Росоманы 35, 155
- Руси 10, 35, 165
- Сабары, северы 94
- Сагудаты 147
- Саи 137
- Саксы (саиксы) 28
- Сапеи 137
- Сарабы, сорбы, сербы, сърбы
 (Σέρβλοι) 94–125, 170
- Сарматы 25, 149
- Свеви 36, 50
- Седмичаны 163
- Семноны 50
- Семчицы 146
- Серапили (Serapilli) 131, 132
- Серди 45, 46, 48–50, 158
- Сереты (Serretes), сери (Seri),
 серицы, серичи, сиряны, серя-
 ны 125, 130–134, 136
- Сиалеты 40
- Сибини 50
- Синдонеи 138
- Синти, синтии (Σίντιες, Σίντοί,
 Sinti) 136, 137, 138, 140, 142
- Сириопеоны, сиреи 130, 133–136
- Скаи 139

- Скити 151, 158
- Склавини 85–88, 122, 149
- Скордиски 154
- Слензяни 15
- Смили 142, 143
- Смолинци 48
- Смоляни (смолени, смольне, *Σρολεανοί*) 22, 23, 48
- Смолянци 48
- Стири (щири) 122
- Столи (*Στόλοι*) 143–145
- Стримони, стримонии, стримонци (*Στρουμόνοι*) 40–44, 145–147
- Суки, сучи (*Suci (succ)*), сучаки, сучани 147–150
- Тадзанс (*Tadzans, Thadzans*) 58–60
- Тевкри 40, 145
- Тевтони 35
- Тервуниоти 98
- Тимаки (*Timachi, Timaki*) 150–155
- Тимочани 150–155
- Тини 39, 40
- Тирагети 81, 126
- Тироли 122
- Тиси (*Tisi*), Тисмани (*Tismani*) 105, 155, 156
- Траки *passim*
- Транипси 29, 39
- Трери 29
- Трибали 13, 29, 103, 151, 154
- Трибоки 29, 35
- Трикорни 29
- Тримами 29, 31
- Тростоли 143
- Тунати (*Θουνάται*) 44, 45
- Туни (*Θυνοί, Thynii*) 37–44
- Турки (маджари) 89, 111, 112, 117, 119
- Уздики, усдики, аусдецензи, усдицензи, усдикензи 157, 158
- Украинци 11
- Унгарци (маджари) 15
- Франки 27, 104, 111, 112, 117, 119
- Фриги 40, 41
- Харпии 81, 126
- Хорутяни (словенци) 113
- Худичи 104
- Часи (чеси, чиси), чехи, чеськи, чахы, чяхы 10, 13, 76, 78, 117, 159–166
- Чуд (*Thiudos*) 58, 160
- Юти 27
- Язиги 32–34

ПОКАЗАЛЕЦ НА ГЕОГРАФСКИТЕ ИМЕНА

Ad Salices (oppidum Salices) 160	Στρομίνιανη 147
Bulensii 60	Στρομίνιανη 147
Čahlov 133	
Canonias Potula (Centum Putea) 71	Абдера 137, 139, 142
Časlav 164	Абритус ("Авритос, "Аврutos, "Евραυτος) 83
Dacia Ripensis (Крайбрежна Дакия) 20, 72	Австрия 95
Dolna Lehota (унг. Alsolehota) 13	Агалингус (Agalingus) 82
Elhovița (дн. Plovița) 13	Агатопара (с. Агато̀во) 157, 158
Korbetha 113	Агрианес 141
Lechistan 10	Ад Малум (Ad Malum) 19
Lehota 13	Адриатика 160
Masklianis 37	Азия 39, 40, 133, 145, 171
Nyemecz (Piatra Niamț) 162	Акве (Прахово) 70, 151
Parthiscus 156	Аксиопа 131
Ponte Aluti 70	Аксиополис 147
Pudno (Putna) 162	Аксиос, Акий (Вардар) 137, 138, 143, 144
Romani Ujwar 92	Албания 63, 133
Selimbria 135	Алда (Бара Алда, дн. Бърлад) 68, 86
Slana Lehota (унг. Sos-Lehota) 13	Алдеск 67, 68
Stretava (унг. Nagyszeretva) 127	Алиобрикс (Aliobrix) 81, 82
Stretavka (Kisszeretva) 127	Алма (Almus, дн. р. Лом) 51
Totros (Trotuș) 162	Алпи 38, 95
Vicus Chruvati 113	Алта, Алута (Alaut), Олт 14, 29, 30, 31, 58, 61, 70, 95, 155
Zribia, Zurba pagus, prov. Suurbelant, Sorabia 164	

Амлаидина 19
 Аполония 40
 Аписинт (ἸΑψινθος, дн. Кавакчай)
 141, 142
 Аписинтида 141
 Арар 79, 126
 Ардапа 131
 Ардеш (Арджеш, Argisch) 63, 86, 89,
 155
 Артанес (Черни Лом) 56, 57, 61, 62
 Астика 42
 Атрис (Янтра) 56, 57, 61, 65
 Багивария (Бавария) 110, 116
 Балкани 17, 53, 65, 168, 172
 Балтийско море, Балтийско
 побрежие 25, 119, 169, 170
 Балъбънец 162
 Банат 58, 60
 Баноцор 18
 Бара (Текир дере) 61, 62
 Бара Пира (Прут) 88, 89
 Баркю, Барка (Barcău) 32–35
 Бастарнски Алпи, Източни Карпати
 68, 70, 82, 125, 147, 148
 Бачковски манастир 23, 139
 Баю 75
 Бега 58
 Бела Паланка 150
 Беласица 138, 144
 Белеград 97
 Беломорие 136, 140
 Бербис 95
 Бескиди 125
 Бизалтия 137
 Бизанте 135
 Бизантион 41
 Бизия 157
 Бистонско ез., Бистонида 139
 Битуния (Витиния) 42
 Блато (Балта) 46–49
 Богданска планина 144
 Бойки (Војки) 97, 99, 100, 109
 Бона 98
 Бонония (Видин) 19, 70, 71
 Бористен (Днепър) 81, 126
 Босна 93
 Боспор, Боспорско царство 89, 126
 Босфор 40
 Бохемия 36
 Браила 61
 Брашов 75, 127
 Брезник 94
 Бруса 171
 Брут (Βρούτος) 89, 126
 Бубр 90
 Будишин 77, 104
 Бузю (Μυσεος) 87, 129, 159
 Бурат (Βουράτ) 89, 126
 Буридава 70
 България 168, 171
 Българска Морава 37
 Бърлад 142

- Бъроа 75
- Бяла Некръстена Сърбия 97–109,
115, 118, 124
- Бяло море 145
- Вардарска Македония 133
- Варта 101, 108
- Варух 89, 126
- Варшава 77
- Веда (Vede) 56, 60
- Велика Бяла Некръстена Хърватия
65, 97–102, 106–110, 112, 114–
116, 118–122, 124, 125
- Велика Морава 154
- Венедски залив (Балтийско море)
169
- Вепр 155
- Вергобритиани (vicus Vergobrittiani)
84
- Вехто Новачени 64
- Византия 168
- Висла 14, 53, 98–102, 105–110, 114,
115, 121, 124, 155
- Висленска Бяла Сърбия 118
- Висленска Хърватия 115–121
- Витиния 18, 40, 41
- Витораз 163
- Витоша 145
- Влашка равнина 61
- Влашко воеводство 91
- Ворона 155
- Вранча 68
- Върбилтъу 75
- Галия 36, 40, 45
- Гарвански нос Буджако (Ъгъла) 82
- Герасус (Gerasus) 126
- Германия 58, 104
- Гетулия 102, 170
- Горна Арда 22
- Горна Лужица 104
- Горна Огра 163
- Горна Панония 131
- Горни Романци 93
- Горско Косово 84
- Гоце Делчев (Неврокоп) 23
- Гочалковицкое ез. 146
- Градевска 43
- Гряка 61
- Гърция 38
- Гьор (Дьор) 95
- Дакия 14, 26, 31, 34, 37, 58, 59, 65,
71, 72, 82, 91, 94, 95, 107, 108,
109, 116, 124
- Далмация 96–99, 106, 108–112, 116,
117, 121, 124, 125, 171, 172
- Данабара (Данаприс, Днепър) 80
- Дантелетика 157
- Дардания 19, 20, 37, 132
- Дафне 128
- Делфи 38
- Джерман 43
- Дикей 139
- Дималум (Dimallum) 19

- Дирахий 97
 Дисорон (Круша пл.) 144, 145
 Днепър 25, 38, 67, 71
 Днестър 14, 25, 26, 38, 67, 82, 127
 Добер 136
 Добруджа 55, 56, 157
 Долна Лужица 104
 Долна Мизия 149
 Долна Огра 163
 Долна Панония 18, 95, 96
 Долна Суча (Dolna Suča, *унг.*
 Alsószúcs) 150
 Долни Романци 93
 Дон 38, 127
 Драва 65, 130, 131
 Дращна де Сус 91, 92
 Драма 23
 Дуна (Дунакс, Δούναξ, Донука) 37–
 39, 43–45
 Дунав *passim*
 Дунавска България 61, 66, 78, 168
 Дунавска равнина 50
 Дунаец 107
 Дуросторум 129, 147, 149
 Дъмбовица 12–14
 Ебара (Ебра, Хеброс) 80
 Евксински понт 41, 158
 Европа 40–42, 171
 Егейска Македония 133
 Ейоней (Стримон) 145, 146
 Елада 133
 Елда 48
 Енос (дн. Енез) 137, 141
 Ерде-Хорвати 114
 Жиу 94, 95, 107, 155
 Загоре 135
 Залдапа 157
 Западен Буг 150
 Западни планини 32
 Заргидава 80, 126
 Засеряни (Ζασερῖανή) 134
 Захлума 98
 Зервохори 138, 144
 Зиляхово 134
 Изер 113
 Измаил (Smil, Ismael, Smail) 142,
 143
 Източна Римска империя 170
 Иливакия, Илибакия (Ἰλιβακία,
 дн. Яломица) 86–88
 Илима (Яломица) 161, 164, 165
 Илирик 111, 171
 Илирия 138, 164
 Илфов (Ίλφον) 13, 70
 Ирдаг 141
 Исакча (Облущица) 66
 Ирдикей (Ἰερόδικαλα) 157
 Искър (Искос) 39, 93, 94, 154
 Исмар 139
 Исарида 139
 Истрия 19

- Истър (Дунав) 14, 56, 61, 65, 68, 79,
80, 126, 129, 158
- Кавказ 123
- Кадия 78
- Казанлъшко поле 158
- Калет 40
- Камчия 158
- Капо Малва (Καπόμαλβα) 19, 20
- Карвунска земя (Добруджа) 55
- Кария 18
- Карловско поле 158
- Карпати *passim*
- Каспийско море 130
- Каталунски полета 36
- Керкине 136
- Киабара (Киаброс, Цибрица) 80, 95
- Киев 168, 171
- Киевска Русия 15, 122, 167
- Кий (Cius) 91
- Киконска област 141
- Кирнодж 66
- Княжевац 151
- Когълник 82
- Колубара 80
- Колхида 41
- Компсант (Κόμψαντος), Косинит
(Κοσσίυντος), Косинт (Cosin-
thus), дн. р. Ксантийска (Ку-
ручай) 139
- Конка 71
- Конозос (Стримон) 145
- Константинопол, Цариград 113,
148, 168, 170
- Корабия (Corabia) 29, 107
- Корпилика 141
- Краков 101, 106, 107, 108
- Крецово 145
- Кришу Репеде (Бързи Криш) 32, 33
- Ксант (Ξάνθος, Скамандър) 140
- Ксанти (*тур.* Ескече, *бълг.* Скече)
139
- Куву 89, 126
- Кушница (Κοσύνιτσα, Κοσίυντα, ант.
Пангей) 139
- Кълмацуй 60, 61
- Лаба (Елба) 16, 36, 48–50, 52, 53, 56,
77, 78, 99, 104, 106, 108, 113,
114, 118, 122, 124, 125, 146,
163, 166, 170
- Лалошу 63
- Лакана 16
- Лакци 16
- Лемнос, Синтеида 136, 137, 138, 140
- Ленг 15
- Леханча 13
- Лехово 16
- Лехчево 16
- Лешани 16
- Лешии 13
- Лешко 16
- Лешница 16
- Либутин 163

- Ликей 38
 Ликия 140
 Липница 147
 Лис 139
 Литомишгъл 113
 Лихнида, Охридско езеро 9, 16, 17
 Лихъчен (Lihăseni, дн. Liiceni, ист.
 Лихъчани) 13
 Лужишка Сърбия (Сорбия) 99, 106,
 124
 Ляота (Leaota) 12, 13
 Ляоту (Leaotu) 12, 13
 Ляхово 16
 Ляшки 14, 15
 Ляшница 16
 Магилните 53
 Магула 50, 53, 54
 Магуляна (Μαγούλιανα) 53
 Мазовия 14
 Македония 134, 136, 138, 171
 Мала Азия 39, 40, 42, 43, 134, 172
 Мала Прага (Klein Prage) 77
 Малата (Malata, Malatis, Milatis) 18
 Малвенска Дакия (Dacia Malvensis)
 = Долна Дакия 20
 Малене (Μαληνη) 18
 Малианда (Malianda) 18
 Маля (Μαλία) 18
 Малка Полша 14
 Малка Скития 19, 91, 92, 153, 157,
 165
 Мало Серици 132
 Малонтина (Malontina) 19
 Малък Искър 93
 Мамино (baltă Mamino, дн. Потелу)
 29, 30
 Маму 29–31
 Маргус 150
 Мариандиния 41
 Марис (дн. Муреш) 67
 Марица (Хеброс) 39
 Марка 32, 33, 34
 Маркодава (Μαρκόδαβα) 32, 33, 34
 Марна 45
 Мароней, Марония 137, 139
 Маска 37
 Мелас (Μέλας) 141
 Мелдия (Meldia, Meldis) 45–49
 Мелек-Чесма 71
 Мелник 158
 Меотида 26
 Месеш 32
 Места (Нестос) 23, 38, 39
 Мехединц 155
 Мигдония 41
 Мизия (азиатска) 18, 84, 157, 169,
 171
 Мизия 26, 45, 64, 70, 84, 151, 154,
 157, 161
 Мисна (дн. Майсен) 51
 Млава (ант. Malva) 19, 20, 22
 Млавка 20

- Мелта (Melta, Meletinus) 47
- Могилина (дн. Мюгелн, Mügeln) 51, 52, 56
- Молдова 92
- Молдовско воеводство 127
- Моловин 18
- Момчани (Momseani) 29, 30
- Момчил 139
- Морава 36, 37
- Мостар 93
- Мохелку 52
- Мохилници 52
- Мугила 53
- Муглинов 52
- Мулда 104
- Мунтения 12, 14, 15, 59, 66, 74, 78, 86, 87, 127, 156, 159, 165
- Мунци Бузъулуй (Munți Buzăului) 129
- Мур 131
- Мура 64
- Муреш (Марис) 96, 165
- Мусеос (Museos, Мисля, дн. Бузъу) 161, 164, 165
- Мъртво море (Балтийско море) 171
- Найсус (Ниш) 151, 159
- Нанов 60
- Нанова (Кълмацуй) 60
- Напарис 79, 126
- Неготин 150
- Негреш 29
- Неретва 93
- Нестос (Места) 137
- Нигрита 144
- Никоний 126
- Никопол 61
- Ниса 52
- Нитра 65
- Нитрянски Сучани (Nitrianske Sučany) 150
- Нишава 150
- Нова 62
- Нова виес 73
- Новак 63
- Новак (Nouak) 63, 65
- Новак (Nouakfalua) 63
- Новаки (Novaki) 64
- Новаки (ист. Novak, дн. Novaky) 64
- Новакова бразда 61, 62
- Новаковец 64
- Новаково 64
- Новаковци 64
- Новас (Novasque) 56
- Новаци 64
- Новачане 61, 64
- Новачене 64
- Новачени 64
- Новачи (Novaci) 63
- Новград 60
- Нове (Ad Novas, Nóvas, Sistolovo, Свищов) 29, 56, 57, 60, 62, 80
- Нови Сад 18

Ново Новачени 64
 Ноес (Νόης) 56, 57, 61
 Нотец 159
 Оболче 67
 Обършия 66
 Огоста 50
 Огоя 93
 Огра 163
 Одер (Одра) 36, 52, 53, 56, 170
 Одомантика 135
 Ока 90
 Олимп 38, 169, 171
 Олинт 143
 Олтения 66, 70, 85, 94, 155
 Олтина 66
 Ордес 79, 126
 Орловка 82
 Орля 85
 Островни Бескиди 107
 Осъм 61, 66, 157
 Офиуса 126
 Пагания 97
 Палестин 145
 Панония 105, 111, 130, 151, 171
 Панта (Путна) 67
 Пантеле 69
 Пантикап (Παντικάπη) 71
 Пантикапа (Παντικαπα) 67, 68, 71
 Пантикапей (дн. гр. Керч) 67, 71
 Парка (Πάρκα) 32, 33
 Парнас 38
 Партикопол 139, 144
 Партиск 88
 Паспирий (Πασπίριον) 85, 87, 88
 Патависа, Потаиса (Πατρούισσα,
 Patavissensium vicus,
 Potabissa, Patavisisis,
 Potaissa, дн. гр. Турда) 72, 73
 Пафлагония 40, 41
 Пачинакия 126
 Пелагония 138
 Пеней 38
 Пентелеу (Penteleu) 68
 Пеония 134
 Перемишъл 114
 Периен (Perieni) 89
 Периец (Perieți) 89
 Перинт 39, 42
 Пизос 146
 Пингус 150
 Пинд 24
 Пира (Прут) 88
 Пирдоп 85
 Пирета (Прут) 85
 Пиретензиум (emporium Pireten-
 sium) 84
 Пироборидава (Πυροβορίδαυα,
 Piriboridava) 80, 90, 126
 Пировец 84, 85
 Пирот 85, 150
 Пирум (Πυρούμ) 79;90
 Пирятин 90

- Плоещ 12;77
- Плона 16
- Плопиш 32
- Повислие 14
- Подмоле 20
- Подолия 77
- Познан 101, 108
- Полабие 52, 56, 76, 99, 104, 120, 121, 162, 165
- Полабска Хърватия 115–121, 124
- Полония 112
- Полша 10, 15, 20, 24, 25, 72, 98, 104, 109, 110, 114, 122, 155, 156
- Понт 42, 44, 73, 151
- Понтесерион (Ποντεσερίων) 70
- Понтийско море 26
- Понтос (Πόντος, Струмешница) 71, 137, 138
- Пората (Πόρατα), Пирет (Πυρετός) 79, 126
- Порочани 133
- Портолаго 139
- Потелу (Potelu) 29
- Потисие 33
- Потула, Потола (Потолензе) 71, 72, 73
- Пояна 80
- Прага (Праха), Braga, Varaga 74, 76, 78, 166
- Прасида 133
- Прахова (Prahova), Prahov 12, 74, 75, 77, 78, 91, 92, 94, 159, 165
- Праховица, дн. Провица (Provița) 75
- Преслав 168
- Преславец 171
- Припят 155
- Провадийска река 158
- Прозор 93
- Пропонтида 18, 41–44
- Протва 90
- Прут (Pruth), Брит 14, 78, 79, 81, 82, 83, 84, 87, 89, 90, 130, 133
- Пръжани (Prăjani) 75
- Пръжанка (Prăjanca) 75
- Пръжени (Prăjeni) 75
- Путинею (Putineiu) 70
- Путна 67, 68, 70, 71
- Пшемисъл 101, 108
- Пятра Нямец 162
- Пятра Числълулуй (Piatra Cislăului) 162
- Раба 107
- Рабон (Ῥαβώνος, дн. Жиу) 94–96, 103, 105–107, 110, 115, 124
- Рама 93
- Раме (mutatio Rhamis) 93
- Рамидава (Ῥαμιδαυα, vicus Ramidava) 91, 92, 94
- Ребант (Ребас) 40, 42, 44
- Рила 37, 39, 43, 45

- Рим 97, 111, 157
- Римов 93
- Рипейски планини 67
- Родопи 23, 38, 40, 145
- Рома 91, 92
- Роман 92, 93
- Романац (дн. с. Romanati) 91
- Романец 93
- Романиана (Ῥωμαίανα) 93
- Роману 92
- Ромен 93
- Ромна 93
- Ромош (Romos) 91
- Ромула (Romula) 20
- Ромча 93
- Россия, Русия 89, 126, 171
- Румъния 32, 63, 107, 150
- Русенски Лом 57
- Русидава 70
- Русинец де Жос 61
- Рюген 60
- Сабара (Сабар) 80, 94
- Сазава 163
- Сала (Заале) 104, 113
- Салмидес, Салмидесос 40, 42
- Самос 137
- Сан 14, 98, 101, 108, 115, 121, 124
- Сангарий 44
- Сараево 93
- Сарат 89, 126
- Сардика 158
- Сарматия 109, 110
- Сарматски океан (Балтийско море)
109
- Сароски залив 141
- Свърлишки Тимок 151, 152
- Северен океан (Балтийско море)
169, 171
- Северна Новакова бразда (Brazda
lui Novac de Nord) 61, 66
- Северно море 67
- Северска земя 93
- Сексагинта Приста (Русе) 29
- Селетика 157, 158
- Сербион (Σέρβιον) 95, 96
- Сербитион (Σερβίτιον, Σέρβινον) 95,
96
- Сервия 97
- Сердика 45, 72, 93, 157
- Серет (Σέρετος, fl. Zereth, Szeret,
Siret, Strethus Flu., рум. Siret)
14, 68, 70, 80, 87–89, 92, 94,
125–133, 147
- Серецел 127
- Серион (Сериотейхос) 135, 136
- Сериче 132
- Серница 134, 135
- Серовица (Сяровица) 134, 135
- Серота (Σιρότα Sirotis) 131
- Силезия 113
- Синд (Σίνδος) 138
- Синт 142

- Синтика (Σιντικῆ) 137, 138, 144
- Сир 135
- Сира (Серовица) 135
- Сирава 132
- Сирет 132
- Сирис (Σίρις, дн. Серес, Сяр) 133, 134, 135
- Сириу (Siriu) 129
- Сиричино 132
- Сиротка 132
- Ситоне 143
- Скава 108
- Скай 139
- Скайска врата 139
- Скандза 25, 28
- Скандинавия 28
- Скития 26, 58, 79, 126
- Слатина 29
- Сливница 46
- Словакия 15, 24, 73, 114, 127, 150
- Словения 77
- Слъник 75
- Смила (Σμίλα) 143
- Смила (дн. Симила, Simila) 142, 143
- Смилево 143
- Смолана (Σμόλανά) 24
- Смолани 24
- Смолево 23
- Смолени 23, 24
- Смоленице 24
- Смоленск (Смольньскъ) 24
- Смоли (Σμόλη) 24
- Смолика 24
- Смолинац 19, 22
- Смолица 24
- Смолник 24
- Смолско 23
- Смолча 23
- Смоличино/Смоличано 23, 24
- Смольня 24
- Смоля 24
- Смоляни 24
- Смолянка (Смолинске) 24
- Смоляновци 23
- Смолянска тема 23
- Соковъц 150
- Солун 23, 146, 147
- Сомеш 127
- Софийско поле 45, 46, 50
- Сочаница 150
- Сочени (Soceni) 150
- Средиземна Дакия 71, 72
- Станиславов 155
- Стар Смил 142, 143
- Старо Смилево 143
- Сто могили, Стомогилие 55
- Стол (Στώλος, Stolos, Στόλοι) 143, 144
- Стрима (Στρίμη) 139, 146
- Стримон (Στρυμών, Струма) 17, 40, 42, 43, 44, 133, 134, 137–140, 143–147

- Стримони (Στρυμόνιον) 146
- Струас (Στρούας) 146
- Струмень 146
- Струнил (Στρουνειλον) 146
- Суда 48
- Сук (Сучава) 148
- Суки (Succi, Траянови врата) 148, 149
- Сукидава (Σουκίδαυα, Σουκίδαβα, Sucidava, Sancidapa, Sansidapa, Sanadapa) 147, 148
- Сула 93, 94
- Суха 66
- Сухая 60
- Суч (Szucs) 150
- Сучава (Suceava) 147–150
- Сучаг (Szucsag, Szucsak, *рум.* Suceagu) 150
- Сучани (Sučany, *унг.* Szucsány) 150
- Сучу де Жос (Suciu de Jos, *унг.* Alsószőcs) 150
- Сърбия 19, 97, 99, 111, 150, 170
- Тайгет 38
- Тамасидава 80, 126
- Тамонбари (Таронвари) 153
- Танаис 56
- Таторалия 114
- Тевтония 112
- Текиргьол 19
- Телеорман 70
- Теляга 92
- Теляжен 12, 75, 91, 92, 94, 159
- Темска 150, 152
- Тервуния 97
- Тесалия 134, 171
- Тесалоники 97
- Тескос (Θέσκος) 155
- Тиарант 79, 126
- Тибиск (Тиса) 94, 95
- Тигвен 63
- Тиерна (Tierna, Δίερνα, Zerna, Tsierna, Transtierna, Transdiernis) 160
- Тиесимонте, Теесимонте (Τηεσιμόντη), Чесимонте 160, 165
- Тимакиол (Τιμακίολον) 151
- Тимакум Майус (Timacum maius, Thamacon) 151, 152
- Тимакум Минус (Timacum Minus, Timagon, Τιμακον) 151, 152
- Тимакус (Timachus), Тимок 150–154
- Тиматохиом (Τιματοχιώμ) 151
- Тимена (Τιμένα) 151, 152
- Тимияна (Τιμίανα) 151
- Тимогития (Timogittia) 153
- Тиниада (Θυνιάς ἄκρα, дн. Иниада) 40
- Тиния 40, 41
- Тира, Тирас (Днестър) 56, 68, 126
- Тиса 33, 35, 88
- Тиска (Tiska fl.) 155
- Тисмана 155, 156

Тисменица 155
Тисмяница 155
Тиункона (Τιοῦγκωνα), Чункона 159
Трав 139
Тракийска Делта 135
Тракийски Босфор 41
Тракийски Херсонес 22, 141
Тракия 26, 38, 39, 40, 56, 135, 137, 141
Трансилвания 35
Трансмариска (дн. Тутракан) 143
Тримамий (Τριμάμιον, Trimamio, Trimammio, Trimammium) 29, 30, 31
Тристол (Τρίστολος) 139, 144
Троада 140
Тропеум Траяни 157
Троя 139
Трул 89, 126
Туркия (Маджарско) 97, 98, 111, 118
Турну Северин 61
Турски Смил (Тюрксмил) 143
Търговищки Тимок 151, 152
Тясмин 155
Угровлашко воеводство 155
Удай 90
Узда 159
Украйна 24, 99, 109, 114, 155, 156
Унгария 95, 114, 150, 171
Усдика 158
Усдикесика (Οὐδικησική) 157, 158
Филипи 23
Франгия, Саксия 97, 99, 111, 116, 118
Фрътещ 66
Хавол 146
Халис 40, 41, 46
Халкедон 41
Халкидически полуостров 143, 145, 158
Харваты 114
Харгита 70
Хебър (Марица) 40, 141
Хем, Хемимонт, Хемус 38, 40, 65, 145, 157, 161
Хераклея 41
Хераклея Синтийска (Ἡεράκλεια Σιντική) 137, 138, 144
Херсон 89, 126
Херсонес, Херсонски полуостров 155, 156
Хиерасос, Хиерас (Ἱέρασος, Серет) 80, 81, 126
Хинова 61
Хипанис 66
Хлум 98
Хомолска планина 19
Хоравятинская 114
Хорбач 114
Хорватъ 114
Хорващик 114
Хотебуз 104

- Храбоч 114
- Храдец 113
- Хрудим 113
- Хърватия 111, 112, 116, 125
- Хърсово (Херсон) 145
- Цасклис (Τζάοκλις), Часли 160, 165
- Церецел 93
- Циганско градище 139
- Часон, Тиасон (Τίασον) 159, 165
- Чахлъу (Ceahlău) 162
- Челей 148
- Черна 160
- Черни Лом 57
- Черно море, Черноморие 25, 26, 28, 40, 43, 44, 56, 71, 73, 89, 123, 149
- Черновци 125, 127
- Чесени (дн. Бибещ) 162
- Четате (Азърлък) 157
- Чех (Cheh, дн. с. Пантичеу) 162
- Чехал (Chehal, Chahud, Chahul, Chohol, дн. с. Чехълуц – Cehă-luț) 162
- Чехани 162
- Чехи (Chechy) 162
- Чехи (Chehi) 162
- Чехия 16, 73, 113, 117, 171
- Чипровска пл. 150
- Чиск (Czysk) 162
- Числъу (Cislău) 161, 162
- Чолану 161
- Чорикелос (Τσιορίκελλος) 160
- Чучамен (Tiutiamenus vicus) 160
- Шпротова 90
- Югурен 162
- Южна Новакова бразда (Brazda lui Novac de Sud) 61, 66
- Яломица 12, 13, 14, 75, 86, 159
- Янтра 56, 57, 60, 157

ΠΟΚΑΖΑΛΕЦ НА ЛИЧНИТЕ ИΜΕΝΑ

Piroborus 80	Ардагаџ 86, 88
Strymonis 147	Арес 40, 145
Taesis (Τεΐσιος, Taesus, Tessius) 160	Ариан 40
Θεω Αοδουλη 158	Ариовист 36
Σμόλεον 23	Аристотел 145
Στρυμογένος 147	Архилох 137
Στρυμόδωρος 147	Аспарух 66
Στρυμονιος 147	Атила 36
Στρυμος 147	Баба Новак 61
Στρυμουn 147	Балти 26–28
Στρυμων 147	Бендида 44
Τῆμος 151	Битунос 42
Τιρίας 151	Болеслав 116
	Боривой 117
Авгис 26	Борна 154
Аврелий 72	Бурбиста 34, 35
Айнхард 154	Валент 128, 129
Ал Идриси 102, 170	Валерий Флак 56
Александър Велики/Македонски 13, 14, 169, 171	Вацлав 112
Амал (Amal) 26	Видукинд Корвейски 28, 76
Амали 26–28	Викентий Кадлубек 10
Амиан Марцелин 41, 126, 128, 129	Витинос 40
Амик 41	Владимир 113
Аполоний Родоски 137	Властимир 98
	Вуга 110

Вусевуца 98	109, 110, 112, 116, 117, 120,
Вятко 10	121, 126, 128
Гапт 26	Косендзис 10
Геберих 57	Котито 44
Далимил 164	Ксенофонт 39
Дарий 134	Ксеркс 40, 133, 139
Декебал 36, 102, 103, 170	Лаоник Халкокондил 103, 112
Димитър Хоматиан 169, 170	Лех 10, 164
Диодор 137	Лехо 163
Диоклетиан 97, 111	Ловел 110
Дион Касий 45, 46, 49	Лудовик 75, 127
Дионисий Периегет 67, 68, 71	Лъв Дякон 167
Домициан 34, 36	Людевит 154
Евстатий 67, 71	М. Л. Крас 45, 49, 50, 52
Зонара 102, 103, 170	Маврикий 85, 86, 104
Ибрахим ибн Якуб 76	Марбод 36, 50
Иванко 23	Мариандин 41
Ираклий 97, 98, 102, 106, 108, 111, 121, 124, 125	Марк Аврелий 36
Испор (Аспарух) 55	Мегабаз 133
Йордан 24–26, 28, 160	Медок 39
Кинам 10	Месад 39
Клавдий Птолемей 32–34, 50, 66, 80, 81, 91, 94, 95, 108, 110, 126, 127, 138, 144, 148, 157–159	Милидуч 104
Климент Охридски 169	Михаил 98, 99
Клука 110	Момчил 31
Козма Пражки 163	Момчо 31
Константин Багренородни 73, 89, 96, 98, 99, 100, 102, 103, 106,	Мусокий (Μουσικήος) 86–88
	Мухло 110
	Никита Хониат 103
	Новак 61
	Одрис 40, 42
	Ойобаз 141

Океан 145
Олег 113
Омир 137, 140
Острогот 26
Отон I 111, 116, 117
Пантелей пътник 69
Пантелеймон 69
Пафлагон 40
Петър 86, 88
Пирагаст (Πειράγαστος, Πειρό-
γαστος, Πιράγαστος, Πηράγα-
στος) 86, 88, 89
Плейстор 141
Плиний Стари 40, 130, 145, 150, 151
Полибий 38
Полукс 41
Порг 111, 112
Премисли 166
Премисловци 117
Премисъл 164
Пресиян 23
Приск 86–88
Прокопий Кесарийски 22, 37, 70,
132, 156
Псевдо-Плутарх 145
Радим 10
Рез 145
Рус 10, 164
Светослав (Сфендослав) 167, 168,
171, 172
Севт 39
Симеон 170
Ситалк 136, 158
Слав 55
Славниковци 117
Солин 40
Стефан Византийски 28, 71, 138
Страбон 38, 39, 41, 50, 52, 73, 137,
139, 169
Стримон 145
Сърб 112
Тацит 50
Хорват (Χρόβατος) 110
Теопомп 41, 135
Теофилакт Симоката 85–88
Тетида 145
Тинос 40
Тит Ливий 37, 138
Титмар 50
Тома Сплитски 100, 112
Тотила 112
Траян 14, 31, 34, 102, 105, 165, 170
Туга 110
Тукидид 136, 158
Тунос 42
Филип V 138
Финей 40–42
Хераклид 39
Херманарик (Херманарих) 57, 58,
59, 65

Херодот 40, 42, 67, 71, 79, 81, 89, 90,
126, 127, 133, 134, 139, 141,
145

Хефест 136

Хисарнис 26

Хулмул 26

Чех 10, 164

Юлий Цезар 36

Юстиниан I 132

Чавдар Бонев
Праславянските племена
Част IV (Л-Я)

Коректор Светлана Тодорова
Предпечатна подготовка Звездомира Петрова
Художник на корицата Христо Йовев
Печатница СИМОЛИНИ
ISBN 978-954-8697-09-5

Формат 70x100/16
Печатни коли 12,75

Настоящата четвърта част от изследването *Праславянските племена* съдържа статии за праславянски племена, влизащи в дела Л-Я по азбучен ред. Тук са намерили място и статии, представящи отново племена, за които в част III вече бяха публикувани кратки текстове с основните тези.

Сред представените тук племена има и такива, за чието съществуване липсват преки свидетелства в античните и средновековните източници. Аргументите за обособяване на тези племенни структури почиват върху комплексен доказателствен материал. Отделни параграфи са посветени на реки в праславянските земи (Прут, Серет) и свързаните с тях племенни образувания.

За ЧЕХИ, СЪРБИ и ХЪРВАТИ е показано, че корените на тези славянски народности се намират в Дакия, където са се формирали племена, носители на тези етноними. Параграфите съдържат допълнителен материал, потвърждаващ приемствеността по отношение на структурата на племенните, речните и селищните имена при траки (праславяни) и славяни. Изведени са праславянски корени, т.е. тракийски думи, продължили съществуването си в славянските езици.

Изследването ПРАСЛАВЯНСКИТЕ ПЛЕМЕНА предлага друг поглед върху проблемите за произхода на славяните и съдбата на тракийския етнос. Според тезата на автора римската експанзия в балкано-дунавските земи е предизвикала изселване на част от тракийското население на север. Преселниците намерили нови обиталища в земите между Северните Карпати и Балтийско море, междуречието Днестър - Днепър и долината на Тиса. Така се създали три праславянски племенни групировки - ВАНТИ (ВЕНЕДИ), АНТИ и ГАНТИ. През V? в. западната групировка получила ново название СКЛАВИНИ, което се наложило като общ етноним за трите клона. Така в изследването е показано, че славяните са потомци на тракийските изселници от балкано-дунавските земи. Отхвърлена е общоприетата днес теза за прикарпатска прародина на славяните. Авторът използва названието праславяни за периода до края на V в. и с него са означени траките по двата бряга на Дунав. Проследява се формирането на праславянските (тракийски) племена и преселението при римското завладяване.

